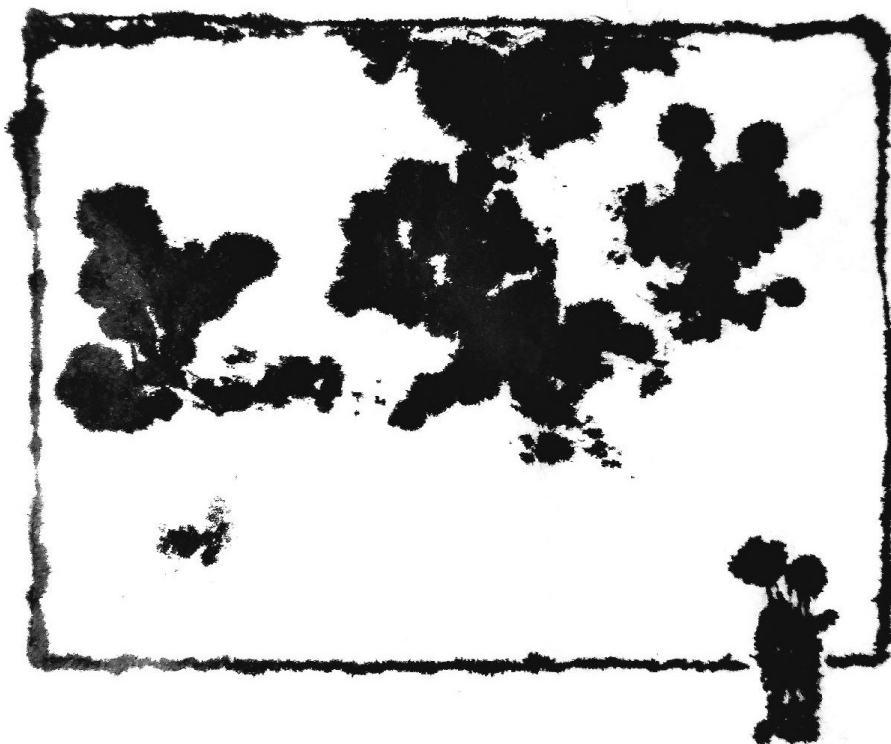

Vrede, daar blijf je aan werken

GroenLinks en militaire interventies
Partijbrede discussie 2014

VREDE, DAAR BLIJF JE AAN WERKEN

Vrede, daar blijf je aan werken

GroenLinks en militaire
interventies. Partijbrede
discussie 2014

Inhoudsopgave

Voorwoord 9

Rik Grashoff

1 Startdocumenten 11

De internationale betrokkenheid van GroenLinks: vragen bij militaire interventies – Marjolein Meijer en Jasper Blom 11

Ingrijpen, of niet. Wanneer is militair ingrijpen in het buitenland gerechtvaardigd? – Jasper Blom 17

Video partijbrede discussie militaire interventies 21

2 Interviews 23

‘Verwacht geen spectaculaire resultaten’. Interview met Jan Gruijters (Pax) – Tamara van Ree 23

‘Afzijdigheid is onmogelijk geworden’. Interview met René Cuperus (Wiardi Beckman Stichting) – Tamara van Ree 28

Uitstel van geweld. Interview met André Nollkaemper (UvA) – Hanny Wieles en José Boon 33

3 Bijdragen website 41

Het debat over vrede en veiligheid bij de Grünen – Johanna Schneegaß 41

De bereidheid om te doden en te sterven – Christ Klep 52

De altijd durende optie van het pacifisme – Gied ten Berge 56

Aansluiten bij zelfbescherming. Niet of maar hoe – Marlies Glasius 61

Een pleidooi voor een assertief en consistent buitenlandbeleid – Thom Klück 65

Kan een oorlog rechtvaardig zijn? – Désirée Verweij 69

Het VN-mandaat in het rechtsfilosofisch spectrum. Deel 1 van het drieluik 'Het VN-mandaat' – Michiel van de Kasteelen 75

De wrijving tussen het VN-mandaat en staatssoevereiniteit. Deel II
van het drieluik 'Het VN-mandaat' – Michiel van de Kasteelen 79

Toekomst van de Verenigde Naties. Deel III van het drieluik 'Het VN-
mandaat' – Michiel van de Kasteelen 83

Bondgenootschappelijkheid – Okke Mostard en Richard Wouters 88

Focus op militaire interventie verdoezelt belang van preventie –
Nienke van der Have 91

Lessen uit de geschiedenis – José Boon 96

Een boom is geen soldaat. Over oorlog en milieuschade in het inter-
nationaal recht – Jos van Dijk 99

Investeer in goed bestuur: zet alle partijen aan tafel – Pepijn Gerrits 102

Operationeel succes: kind van de rekening? De invloed van compro-
missen en taalspelletjes in het politieke debat op de
slagingskansen van missies – Liesbeth Gulpers 107

Geweld – Paul Fransen 110

Iedereen opvangen – Jan Hoek 114

Is militaire interventie een optie voor GroenLinks? – Menno Kuiper 116

Alle vertogen legitimeren geweld en toch blijf ik pacifist – Wim
Nusselder 119

Onderwijs is de interventie die werkelijk bijdraagt aan vrede –
Gwendolyn van Sijl 121

Internationaal denken is niet denken over de grens, maar de grens
wegdenken – Tom van der Wal 123

Worsteling met de militaire missie naar Mali – Hennie Jansen 125

4 Korte reacties 129

5 Bijeenkomsten 145

Impressie GroenLinks-symposium 'Burgers beschermen' (11
september 2014) 145

Provinciale bijeenkomst Zuid-Holland (13 september 2014) 150

Provinciale bijeenkomst Utrecht (18 september 2014) 152

Provinciale bijeenkomst Gelderland (20 september 2014)	154
Provinciale bijeenkomst Drenthe, Friesland en Groningen (27 september 2014)	156
Provinciale bijeenkomst Zeeland (30 september 2014)	159
Provinciale bijeenkomst Flevoland (4 oktober 2014)	161
Provinciale bijeenkomst Noord-Holland (11 oktober 2014)	163
Provinciale bijeenkomst Overijssel (18 oktober 2014)	165
Provinciale bijeenkomst Limburg (15 november 2014)	168
Expertmeeting internationale werkgroepen (30 oktober 2014)	170

6 Pamflet 175

Zinloos geweld in de internationale arena. Militaire interventies in een coherent GroenLinks wereldbeeld – Hannie Lutke Schipholt (penvoerder)	175
--	-----

7 Slotdocumenten 185

Analyse van het GroenLinks-debat over militaire interventies – Anna Lohfink	185
Ledenonderzoek #glgesprek militaire interventies – Jasper Blom, Marjolein Meijer en Simon Otjes	192
Partijbrede discussie militaire interventies: van start tot finish – Marjolein Meijer en Jasper Blom	198
Referendumentekst: Afwegingskader militaire interventies	209
Proces verbaal politiek referendum afwegingskader militaire interventies	211
Interactie met leden bij standpuntbepaling Tweede Kamerfractie inzake militaire interventies	213

Colofon 217

Voorwoord

Voor u ligt de bundeling van de discussie die GroenLinks in het najaar van 2014 voerde over militaire interventies.

U vindt in deze bundel alle relevante documenten, van de startnotitie met de dilemma's en discussievragen die het partijbestuur vooraf formuleerde, tot en met de tekst van het uiteindelijk vastgestelde afwegingskader en de formele uitslag van het ledenreferendum. Maar minstens zo belangrijk vind ik de weergave van de discussie die is gevoerd. Een bundeling van de bijdragen die auteurs van binnen en buiten GroenLinks schreven voor de website van ons wetenschappelijk bureau, impressies van de 11 bijeenkomsten waar we standpunten uitwisselden, argumenten wogen, en de dialoog met elkaar aangingen en de resultaten van een steekproef die we onder 2000 leden hielden. Dit verslag laat zien hoe wij de discussie in de partij hebben laten voeden door input van binnen en buiten de partij en hoe wij dit vervolgens vertaalden in een afwegingskader dat aan de leden kon worden voorgelegd. Deze werkwijze is een nieuwe stap in de geschiedenis die GroenLinks heeft als het gaat om diepgaand en integer debat op het terrein van Vrede & Veiligheid – zoals opgetekend door Gerrit Pas in zijn boek 'Burgers Beschermen: GroenLinks van Koude Oorlog naar Humanitaire Interventie'.

Het partijgesprek over militaire interventies markeert de nieuwe manier van participatie in de discussies die we binnen GroenLinks

voeren. Om de band tussen de partij en de samenleving te versterken vinden we aansprekende vormen om geïnteresseerde leden, geïnteresseerde niet-leden en mensen met specifieke expertise van buiten de partij te betrekken bij partijdiscussies. De partijbrede discussie over militaire interventies was hierin een succesvolle eerste stap. Ik kijk uit naar de verdere uitbouw van GroenLinks als ‘politieke beweging’ in toekomstige dialogen en debatten.

Ik ben iedereen die heeft bijgedragen om deze partijbrede discussie ‘nieuwe stijl’ tot een succes te maken zeer dankbaar. Met het risico dat ik ten onrechte iemand vergeet, wil ik toch een paar groepen specifiek noemen. Allereerst de externe deskundigen die hun inzichten met ons deelden. Ten tweede de GroenLinkers die op vrijwillige basis betrokken waren bij de organisatie: de provinciale besturen en internationale werkgroepen en de referendumcommissie. Bijzondere dank gaat uit naar de klankbordgroep: Martijn Dadema, Niels Feis, Helen Kuyper, Jan Schaake, en Nikki de Zwaan die ons in het hele traject van waardevol advies voorzag en Tamara van Ree, die een onmisbare rol had als projectsecretaris. Jasper Blom, directeur van het wetenschappelijk bureau van GroenLinks zorgde er als projectleider voor dat het hele project organisatorisch een succes was. En veel dank aan Marjolein Meijer, die vanuit het partijbestuur verantwoordelijk was voor dit complexe project. Zonder de inzet van al deze mensen was het niet gelukt zo’n uitgebreide en brede discussie te voeren. Maar bovenal wil ik alle leden bedanken die deelgenomen hebben aan de discussie, die geschreven hebben aan blogs en manifesten, die bijeenkomsten bezocht hebben of zelfs een eigen huiskamerbijeenkomst georganiseerd hebben, en die uiteindelijk met bijna 5.000 in getal hun stem lieten horen in het referendum. Met jullie *staat* GroenLinks als partij van open dialoog en debat.

Rik Grashoff

Januari 2015

1

Startdocumenten

1.1 De internationale betrokkenheid van GroenLinks: vragen bij militaire interventies

Marjolein Meijer & Jasper Blom¹

Dit stuk is bedoeld als startdocument voor de discussie in de provinciale ledenbijeenkomsten. Het schetst een aantal dilemma's en factoren die een rol spelen bij besluiten over militaire interventies.

Tijdens de bijeenkomsten staat een tweetal vragen centraal:

1. Herkent u zich in de dilemma's? Wat is uw afweging? Worstelt u met andere dilemma's in uw afweging om een interventie al dan niet te steunen?

2. Deelt u de randvoorwaarden die een rol spelen?

Inleiding

GroenLinksers zijn in het algemeen zeer betrokken bij internationale vraagstukken. Dit uit zich niet alleen in een groot draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking, maar ook grote betrokkenheid bij beslissingen over militaire en/of civiele interventies in het buitenland. We koesteren in GroenLinks de wens om burgers te beschermen tegen het geweld dat met gewapende conflicten

gepaard gaat. Oplossingen zoekt GroenLinks vooral in het gebruik van civiele instrumenten (o.a. diplomatie, ontwikkelingssamenwerking, politieke sancties), wij zijn zeer terughoudend ten opzichte van militair ingrijpen. En ook als er wél militair wordt ingegrepen, zijn civiele instrumenten altijd noodzakelijk om te komen tot duurzame vrede. GroenLinks neemt het besluit tot het gebruik van militaire middelen zeker niet lichtzinnig.

Mede door die grote betrokkenheid kunnen de emoties soms hoog oplopen bij het vertalen van de gemeenschappelijke GroenLinks visie naar concrete politieke keuzes. Wanneer een besluit over een concrete militaire interventie voorligt moet men - in een hoogst onzekere situatie waar informatie ook nog eens gekleurd kan zijn door de belangen van bij het conflict betrokken partijen en onder grote tijdsdruk - tot een standpunt komen. Bij een dergelijk besluit komen we onherroepelijk voor dilemma's te staan. Dit stuk heeft tot doel om deze dilemma's inzichtelijk te maken om zo beter met elkaar in gesprek te kunnen gaan over militaire interventies. Zoals het dilemma's betaamt zullen we het mogelijk niet altijd eens worden, maar door de argumenten en afwegingen inzichtelijk te maken verwachten we wel dat deze brede partijdiscussie leidt tot meer begrip van de criteria die we aan militaire interventies stellen en - misschien nog wel meer - tot begrip voor wederzijdse standpunten en keuzes. Ook kunnen we zo in de praktijk ervaren hoewel binnen GroenLinks in de toekomst met elkaar in debat kunnen gaan over militaire interventies.

De afweging

Het overkoepelende dilemma voor GroenLinks is wanneer we onze sterke voorkeur voor civiele oplossingen moeten laten varen en akkoord moeten gaan met militair ingrijpen om burgers te beschermen in concrete conflictsituaties. In de loop der tijd heeft dit dilemma zich uitgekristalliseerd in een aantal criteria, die elk weer specifiekere dilemma's met zich meebrengen:

1. *Rechtvaardig doel:* Wanneer zijn gruwelijkheden ernstig genoeg om ingrijpen te rechtvaardigen? Maken de omstandigheden het inder-

daad gerechtvaardigd om zelf eventueel slachtoffers te maken en geweld in te zetten? Wat als de Nederland component van de interventie een bijdrage levert aan het stoppen van gruwelijkheden, maar onderdeel is van een grote internationale missie die componenten bevat waar GroenLinks niet achter staat?

2. *Het juiste motief:* Is het primaire motief het beschermen van burgers, het stoppen van menselijk lijden? Wat te doen als bescherming van burgers wel degelijk grond tot ingrijpen geeft, maar partners in de internationale coalitie (met name de leidende partner) ook duidelijk economische of geopolitieke belangen hebben bij de betreffende interventie?
3. *Legitieme autoriteit:* Heeft de VN-Veiligheidsraad bepaald of er mag worden ingegrepen of niet? Wat als de gruwelijkheden ingrijpen rechtvaardigen, maar er geen VN-mandaat komt? Kan een besluit tot ingrijpen ook worden gelegitimeerd door een besluit van de Algemene Vergadering van de VN of een andere internationale coalitie of organisatie? Hoe verloopt de meningsvorming in de Europese Unie en wat is daarvan het belang voor onze afweging?
4. *Proportionaliteit:* Staat de militaire actie in verhouding tot de doelen die worden beoogd en wordt de schaal, duur en intensiteit van de geplande militaire interventie tot een minimum beperkt? Wat als er meer geweld gebruikt moet worden dan op voorhand voorzien, kun je of wil je dan je steun intrekken? Zijn we bereid langdurige verplichtingen aan te gaan? Een militaire interventie biedt geen quick-fix oplossing voor een conflict en gaat mogelijk gepaard met (slacht)offers onder de uitgezonden Nederlandse militairen en burgers. Is men desondanks bereid tot een langdurige betrokkenheid bij een bepaalde regio?
5. *Laatste redmiddel:* Zijn alle niet-militaire opties ingezet of overwogen en als onwerkbaar beoordeeld? Wat als er nog niet-militaire opties zijn, maar die politiek geblokkeerd worden? Rechtvaardigen gruwelijkheden dan alsnog een militaire ingreep?
6. *Slagingskans:* Is de te verwachten consequentie van de actie minder slecht dan de te verwachten consequentie van geen actie? Wat als er een kans is dat de interventie mislukt, zijn we bereid dat risico te

nemen? Wat als de interventie te maken krijgt met tegenslagen, hoe lang blijven we dan bij onze keuze?

7. *Politieke en maatschappelijke context in Nederland:* Het rechtvaardige doel van de bescherming van burgers mag ons niet blind maken voor de machtsverhoudingen waarbinnen dat morele doel moet worden gerealiseerd en het maatschappelijke draagvlak ervan. Wat als er duidelijk een rechtvaardig doel van bescherming van burgers is, maar het politieke en maatschappelijke draagvlak voor een interventie ontbreekt in Nederland? Hoe gaan wij om met de spanning tussen het hoog houden van eigen idealen en het representeren van grote delen van de bevolking?

Randvoorwaarden en achtergrondinformatie

Voorgaande dilemma's vereisen een grondige informatievoorziening. Bij het bepalen van een standpunt is daarnaast een aantal zaken en randvoorwaarden in het oog te houden:

- Kan GroenLinks eigen additionele voorwaarden verbinden aan een missie - en zouden we dat eigenlijk wel moeten willen?
- Is er in een breed programma van wederopbouw voorzien?
- Is het specifieke Nederlandse deel van de interventie ingebed in een grotere missie? Zo ja, wat zijn doel en werkwijze van deze missie?
- Is er een exit strategie?
- Wat is de positie van bondgenoten? Nederland zal nooit alleen militair ingrijpen in een conflictgebied, maar altijd in coalitieverband. Hoe staan traditionele bondgenoten in het conflict?
- Hoe stellen groene partijen in relevante Europese landen zich op?

Annex: Procesafspraken voor een open en integer debat

GroenLinks is in het verleden geroemd en verguisd om het open debat wat gevoerd wordt over de moeilijke vraagstukken die gepaard gaan met de steun aan militaire & civiele missies. Gegeven de dilemma's waarmee de partij zich geconfronteerd ziet in het concrete geval van een potentiële militaire interventie en gezien de moeilijke afweging waar juist GroenLinkers zich voor geplaatst

zien, kan het echter niet anders dat er een open debat plaatsvindt binnen de partij en met de relevante fracties.

De fracties hebben uiteindelijk hun eigen mandaat², maar een gestructureerd open debat kan tot dieper inzicht in de dilemma's alsmede wederzijds begrip leiden. Ook het actief betrekken van externen is daarbij van belang. De volgende stappen zijn hierbij leidend:

1. *Vroegtijdige signalering*: een gedegen afweging over steun van GroenLinks voor humanitaire missies met afstemming binnen de partij, begint met het vroegtijdig signaleren van conflictgebieden waar Nederland mogelijk ook militair bij betrokken kan raken. Dit vraagt om een grote alertheid van de Kamerfractie, maar juist ook van andere betrokkenen in de partij en de goede banden van GroenLinks met andere Europese groene partijen kunnen hieraan een bijdrage leveren.
2. *Directe analyse*: Wanneer een beroep gedaan wordt op de Nederlandse regering om een bijdrage aan een internationale missie te leveren zal de Kamerfractie direct - al voordat er een zogenoemde Artikel 100-brief van het kabinet ligt - een analyse moeten maken van het conflict en de mogelijke internationale reacties hierop. Centrale vragen daarbij zijn: wat moet er gebeuren om de bevolking te beschermen en het conflict te de-escaleren; en welke rol kan Nederland hierbij spelen. In het geval dat er een EU dimensie aan het verzoek zit, zal de EP delegatie bij deze analyse betrokken worden.
3. *Inbreng van interne en externe expertise*: de portefeuillehouder in het partijbestuur nodigt interne en externe experts uit om een inbreng te leveren in het GroenLinks debat. Het gaat daarbij om: (i) ter zake kundige leden uit werkgroepen en netwerken in de partij; (ii) externe deskundigen: bijvoorbeeld wetenschappers, journalisten, militair deskundigen, vertegenwoordigers van hulp- en ontwikkelingsorganisaties, etc. Er wordt gezorgd voor een brede consultatie met als richtlijn dat gestreefd wordt naar diversiteit en het mede aan bod laten komen van nieuwe stemmen. Voor de inhoudelijke voorbereiding van de bijeenkomst(en) wordt een

afpraak gemaakt tussen partijbestuur en de betreffende fractie(s). Uitgangspunt is dat de betreffende fractie eindverantwoordelijk is voor de inhoudelijke voorbereiding.

4. Onder de inbreng van interne en externe expertise valt ook informatie over de positie van relevante andere Europese groene partijen (met name die uit België, Frankrijk en Duitsland). Hiervoor kan gebruik gemaakt worden van de netwerken van de Europese Groene Partij en/of de EP delegatie.
5. Uitgangspunt bij de inbreng van interne en externe expertise is openbaarheid van de bijeenkomsten en/of inbreng. Alleen als het onderwerp, of de gevoeligheid, of het tempo van de besluitvorming dat vraagt, wordt de bijeenkomst in beslotenheid gehouden. In dat geval wordt ervoor gezorgd dat lokale vertegenwoordigers (bv. fractievoorzitters of voorzitters van afdelingen) bij de bijeenkomst aanwezig zijn, zodat er in ieder geval sprake is van een klankbord met de achterban.
6. *Consultatie van de leden:* Afhankelijk van de situatie, de politieke gevoeligheid en de beschikbare tijd voordat het besluit moet worden genomen, kan het partijbestuur besluiten tot een ledenraadpleging (bijvoorbeeld via bijeenkomsten of een referendum).
7. *Transparante verantwoording.* Achteraf maken het partijbestuur en de fractie(s) aan de leden inzichtelijk hoe zij tot hun standpunt zijn gekomen. Daarbij wordt duidelijk gemaakt welke afwegingen gemaakt zijn op de dilemma's en welke motieven de doorslag hebben gegeven bij de uiteindelijke standpuntbepaling. Ook wordt duidelijk gemaakt wat met de resultaten van de partijconsultatie gedaan is, hoe men met de uitkomsten aan het werk is gegaan en wat de opbrengst daarvan is geweest. Ook wordt waar mogelijk verantwoord welke personen zijn geconsulteerd en op welke wijze dit heeft plaatsgevonden. Vanzelfsprekend wordt het gerespecteerd als experts enkel in beslotenheid input willen geven en niet publiekelijk genoemd willen worden.
8. *Evaluatie:* Hoe kan het beter? Na elk besluit over interventie wordt het proces geëvalueerd.

Noten

1. Respectievelijk Internationaal Secretaris Partijbestuur en Directeur Bureau de Helling. De auteurs danken Niels Feis (PPC), Gerrit Pas (Bureau de Helling), en Tamara van Ree (Bureau de Helling) voor uitstekende inhoudelijke en procesmatige voorbereiding en ondersteuning, alsmede de leden van de klankbordgroep (Martijn Dadema, Helen Kuiper, Jan Schaake, Nikki de Zwaan) voor de waardevolle input. Resterende onvolkomenheden zijn enkel op het conto van de auteurs te schrijven.
2. Dit betekent ook dat de fractie(s) parallel aan de stappen voor het open partijdebat zich (mogelijk in beslotenheid) kunnen laten informeren door andere experts. In dat geval wordt aangemoedigd dat achteraf verantwoording wordt afgelegd over de rol van deze consultaties in de besluitvorming.

1.2 Ingrijpen, of niet. Wanneer is militair ingrijpen in het buitenland gerechtvaardigd?

Jasper Blom

Wanneer is militair ingrijpen in het buitenland gerechtvaardigd? Die vraag raakt eerder aan de dilemma's dan aan de criteria van een rechtvaardige oorlog, schrijft Jasper Blom. Het is een groot goed dat GroenLinks het debat hierover aangaat, en Bureau de Helling werkt daar als onafhankelijke aanjager van het partijdebat graag aan mee, zegt de directeur van het Bureau. 'Speel je eigen advocaat van de duivel.'

GroenLinks is in het verleden geroemd en verguisd om het open debat dat de partij voert over steun aan militaire en civiele missies, en alle vraagstukken die daarmee samenhangen. Grote terughoudendheid ten opzichte van militair geweld en tegelijkertijd zeer begaan zijn met de bescherming van burgers confronteert de partij met een dilemma. De urgentie waarmee dat dilemma gevoeld wordt, lijkt typisch Groen. Ook bij Groene partijen in andere landen leidde mogelijk militair ingrijpen in het buitenland tot fundamentele en soms ongemeen felle debatten – denk bijvoorbeeld aan de

verfbom die Joschka Fischer naar zijn hoofd kreeg tijdens een partijcongres van *Bündnis 90/Die Grünen* over ingrijpen in Kosovo. De partijdiscussie over vredesmissies werpt soms haast de vraag op of GroenLinks zelf geen interventie van VN-blauwhelmen nodig heeft om de vrede te bewaren. Gegeven de moeilijke afweging waar juist GroenLinkers zich bij militair ingrijpen voor geplaatst zien, is een open en respectvol debat echter een groot goed.

Naar aanleiding van de evaluatie van de turbulente periode rond de Tweede Kamerverkiezingen van 2012 door de commissie Van Dijk is op twee sporen actie ondernomen. Het partijbestuur is voorstellen gaan ontwikkelen voor verdere versterking van het open debat binnen GroenLinks. Tegelijkertijd kondigde partijleider Bram van Ojik in een e-mail aan alle leden een aantal concrete onderwerpen aan waarover dit open debat zou moeten gaan, waaronder militair ingrijpen. Ik vind het GroenLinks sieren dat het eerste 'open debat nieuwe stijl' gevoerd gaat worden over een van de traditioneel meest gevoelige onderwerpen. Dat toont lef en het verlangen een serieuze discussie met leden en sympathisanten aan te willen gaan. Daar werkt Bureau de Helling in haar rol als onafhankelijke aanjager van het partijdebat graag aan mee.

Zoals ook de aanstaande Bureau de Helling-publicatie van Gerrit Pas laat zien, heeft GroenLinks een lange geschiedenis van diepgaarend nadenken over vrede en veiligheid. Het is dan ook curieus dat juist de partij die traditioneel uitgebreid discussieert en doorwrochte analyses produceert over militair ingrijpen, bij concrete beslissingen soms zo in de problemen komt op dit terrein. Het omstreden besluit om een missie in Kunduz te steunen is het meest recente voorbeeld.

Rechtvaardige oorlog

Bij concrete beslissingen van GroenLinks op het gebied van militair ingrijpen zijn de reacties van binnen en buiten de partij gemengd. Terwijl GroenLinks op dit gebied een grote mate van continuïteit in haar programma's kent. Hierbij wordt teruggegrepen op criteria uit het zogenaamde *jus ad bellum*, het recht om tot oorlog over te gaan. Hierbij vereist militair ingrijpen – al dan niet impliciet – een

rechtvaardig doel, het juiste motief, proportionaliteit en besluitvorming via een legitieme autoriteit. Bovendien moet het militair ingrijpen een laatste redmiddel zijn. Deze criteria zijn onderdeel van een lange traditie van denken over het filosofische begrip 'rechtvaardige oorlog', die teruggaat op Cicero en in zekere zin met de VN-doctrine van de *Responsibility to Protect* in een modern jasje is gestoken.¹

Is die moderne variant van een rechtvaardige oorlog, met bijbehorende criteria, afdoende? Ontstaan de problemen omdat de criteria de concrete gevallen van militair ingrijpen waarmee GroenLinks zich geconfronteerd ziet, niet afdoende dekken? Dat zijn vragen die tijdens debatbijeenkomsten ongetwijfeld aan bod zullen komen. En hoewel je de *wisdom of the crowds* nooit moet onderschatten – zeker niet als het een GroenLinks-crowd betreft – denk ik niet dat hier het probleem zit. Tweeduizend jaar denken over de rechtvaardige oorlog is moeilijk te kloppen.

Wanneer er problemen ontstaan bij concrete besluiten tot militair ingrijpen is dat vooral ook omdat de criteria niet voor iedereen hetzelfde betekenen. In die zin zouden we misschien beter over de dilemma's van de rechtvaardige oorlog kunnen spreken dan over criteria. Want wanneer zijn gruwelijkheden gruwelijk genoeg om de gruwel van gewelddadig ingrijpen te rechtvaardigen? Om de verschillende betekenissen die GroenLinkers aan de criteria toekennen op tafel te krijgen, is een open debat cruciaal. Openheid betekent in deze ook dat er geen dwingende eensgezindheid hoeft te ontstaan. We moeten criteria voor militair ingrijpen niet alleen op papier vast willen leggen, we moeten ze als partij doorleven en open staan voor de afwegingen die anderen maken.

De voorstellen van het partijbestuur met betrekking tot de open debatpartij kunnen hier zeer behulpzaam bij zijn. De luiken gaan open en besluitvorming wordt uit de spreekwoordelijke rokerige achterafzaaltjes gehaald. Partners uit de groene en progressieve beweging die nog niet in de partijloopgraven ingegraven zitten, kunnen ons de spiegel voorhouden als er al te makkelijke keuzes worden gemaakt, terwijl de dilemma's die voorliggen juist uitermate complex zijn. Met digitale peilingen kunnen mogelijk nieuwe

groepen GroenLinkers verleid worden input te geven op partijdiscussies.

Het eigen gelijk

Maar zo'n manier van werken vereist wel lef en rebelsheid; twee zaken die Groenen mijns inziens van nature zouden moeten hebben. En dit keer is dat geen rebelsheid tegen traditionele machtsblokken, maar rebelsheid ten opzichte van het eigen gelijk. Schud vastgeroeste opvattingen eens op aan de hand van de dilemma's die de criteria voor een rechtvaardige oorlog met zich meebrengen. Een rechtvaardig doel? Mooi, maar wanneer zijn de gruweldaden van een regime ernstig genoeg om ingrijpen te rechtvaardigen? Het juiste motief? Heel goed, maar wat betekent het als partners in de internationale coalitie duidelijk óók economische of geopolitieke belangen hebben? Militair ingrijpen als laatste redmiddel? Eens, maar wat als de nog overgebleven niet-militaire opties politiek geblokkeerd worden terwijl er burgers sterven? Kortom, speel je eigen advocaat van de duivel.

Men zegt wel dat het eerste slachtoffer van oorlog de waarheid is. Laat dan in deze partij-'oorlog' die in september losbarst, het eerste slachtoffer de eigen waarheid zijn.

Dit artikel verscheen juli 2014 in GroenLinks Magazine.

Noten

1. Zie het themanummer 'Humanitaire interventie' van tijdschrift *De Helling*, 4 (2011).

1.3 Video partijbrede discussie militaire interventies

Om een impressie te geven van de verschillende dilemma's die binnen GroenLinks leven over besluitvorming rondom militaire interventies, maakte Bureau de Helling ook een video. In deze video van vijftien minuten komen interne en externe experts aan het woord, maar vooral ook veel 'gewone' leden. Zij gaan in op de vragen als 'wat vind je typisch GroenLinks aan de stellingname over militaire interventies?' en 'wat zijn de dilemma's waar jij mee worstelt als het gaat om interventies? Waar zou GroenLinks in jouw ogen rekening mee moeten houden?'. De video werd vertoond als onderdeel van de provinciale bijeenkomsten. Daarnaast stond de video online op het GroenLinks *YouTube*-kanaal en is daar vaak bekeken (ongeveer 1100 keer). Bureau de Helling ontving zelfs enkele verslagen van 'huiskamerbijeenkomsten', waarbij leden de video gebruikten als introductie om daarna met elkaar in gesprek te gaan over de geschetste dilemma's.

Geïnterviewden

Bram van Ojik
Christ Klep
Jan Gruiters
Jan Schaake
Jeroni Vergeer
Judith Sargentini
Nikki de Zwaan
René Cuperus
Selçuk Akinci
Stefan Bekedam
Youssef Rahman

Met dank aan

Jeroen Steeman
Katinka Eikelenboom

Productie en interviews

Tamara van Ree

Opnames en montage

Christiaan Overal – CPO Video

Video

Bekijk de video hier: <https://www.youtube.com/watch?v=gVns1eB-wecl&feature=youtu.be>

2

Interviews

2.1 ‘Verwacht geen spectaculaire resultaten’, Interview met Jan Gruiters (Pax) over de (on)mogelijkheden in het beschermen van burgers

Tamara van Ree

Jan Gruiters is algemeen directeur van de vredesorganisatie PAX. PAX heeft als missie ‘samen met betrokken burgers en partners in conflictgebieden werken aan het beschermen van *human security*, het voorkomen en beëindigen van gewapend geweld en het opbouwen van rechtvaardige vrede’. Voorafgaand aan de partij-brede discussie over militaire interventies die Bureau de Helling dit najaar langs de provinciale afdelingen van GroenLinks voert, spraken we met Jan Gruiters over dilemma's rondom interventies.

Dit gesprek vond plaats op 14 augustus 2014, voor het besluit van de Tweede Kamer en regering om F16's naar Irak te sturen.

Wat zijn de dilemma's waar u mee worstelt als het gaat om interventies? Waar zou GroenLinks in uw ogen rekening mee moeten houden?

Ik denk dat de bescherming van burgers tegen oorlogsgeweld een van de grote dilemma's van deze tijd is. In oorlogen zoals in Syrië, Irak zijn het vooral de burgers die in de knel raken. Je ziet heel sterk een terugkeer van de geopolitiek. Als het gaat over militaire missies dan gaat het vooral over de veiligheid van staten en veel te weinig

over de veiligheid van burgers. Ik denk dat de grote uitdaging van deze tijd is, om burgers beter te beschermen en als we dat willen doen dan moeten we de stem van burgers versterken. Zij moeten bepalen hoe hun veiligheid gegarandeerd kan worden. De lokale veiligheidsprioriteiten van burgers en hun gemeenschappen moeten bepalend zijn.

Een ander dilemma vind ik de verlamming in de Veiligheidsraad. Vetorecht dat misbruikt wordt. Als je kijkt wat er op dit moment in Syrië gebeurt, dat is ronduit schaamteloos. We staan machteloos aan de kant. We kunnen niks doen en eigenlijk zullen we moeten zoeken naar wegen om die stagnatie te doorbreken. Het kan niet zo zijn dat de VN machteloos toekijkt bij dit soort menselijke drama's.

De politiek is altijd sterk gericht op de korte termijn. We willen militairen uitzenden om burgers te beschermen, voor zes maanden, voor een jaar, maar we weten dat veranderingen in fragiele staten tergend langzaam gaan. Pijnlijk langzaam gaan. We hebben eigenlijk *commitment* nodig van lange duur. Gaan we nu voor een *end date*, of gaan we voor een *end state*? Ik denk dat dat echt een uitdaging is voor de politiek om daar meer ruimte voor te creëren.

Wat denk ik ook belangrijk is, is om de Nederlandse krijgsmacht beter toe te rusten om burgers te beschermen. We moeten niet alleen praten over doen we wel mee of doen we niet mee met missies, we moeten ook praten over de inrichting van de krijgsmacht. Wat heeft de krijgsmacht nodig om optimaal burgers te kunnen beschermen? Dat betekent een beetje snijden, maar ook de durf hebben om te investeren en de vraag is: wil GroenLinks dat?

Heeft u concrete voorbeelden van waar gesneden zou moeten worden en waar meer in geïnvesteerd zou moeten worden?

We hebben geen onderzeeboten nodig om burgers te beschermen. We hebben wel strategische transportcapaciteit nodig om militairen op de juiste plek te krijgen. We hebben manschappen nodig, want als je mensen wilt beschermen dan moet je *boots on the ground* hebben. Dus je moet investeren in menskracht. Ik denk dat dat een belangrijke uitdaging is voor een vredesbeweging als PAX,

maar ook voor een partij als GroenLinks om na te denken over de vraag hoe kan de Nederlandse krijgsmacht een rol spelen in bijvoorbeeld Afrika bij het effectief beschermen van burgers als het er echt om gaat?

Ziet u daarbij ook een rol voor de Europese Unie?

Ja, ik denk dat interventies om burgers te beschermen een integrale aanpak nodig hebben. Daarom is de VN zo goed toegerust daarvoor. Die kan militairen uitzenden, maar ook politiek bedrijven en hulp verlenen. Dat maakt de Europese Unie ook erg geschikt als actor. Ook de Europese Unie is in staat om integraal te werken, om militairen uit te zenden, politiek te bedrijven en humanitaire hulp te verlenen. Het pijnlijke van Europa is natuurlijk dat het moeilijk consensus kan bereiken. En dat is denk ik een van de grote opdrachten waar Europa voor staat. Kan het een relevante rol spelen bij de bescherming van burgers of laat het dat over aan de Verenigde Staten?

Wat vindt u van de mate van details en voorwaarden die GroenLinks vaak wil verbinden aan het steunen van militaire interventies?

Besluiten over de inzet van militair geweld zijn zwaarwegende besluiten. Dat vergt vaak politieke, morele, juridische afwegingen en de neiging bestaat dan wel eens om je aarzeling te verpakken in heel veel randvoorwaarden. Het risico is dan dat je jezelf vervreemd van de politieke realiteit. Dan ben je eigenlijk meer bezig met je eigen afwegingen, met je Haagse werkelijkheid, en minder bezig met de acute vraagstukken waar burgers in conflictgebieden mee worstelen. Dus ik denk dat die detaillering, al die randvoorwaarden, niet perse verstandig zijn. Je moet ook ruimte laten voor handelen in het veld. Het is wel belangrijk om scherp te zijn in je doelstellingen. Er bestaat een sterke neiging om doelstellingen ambitieus en ook een beetje impressionistisch te formuleren. Het is erg belangrijk, juist in de politiek, om bij doelstellingsformulering concreet en ook bescheiden te zijn. De complexiteit is enorm en we

hebben geleerd dat ambitieuze en vage doelstellingen bijdragen aan de mislukking van missies. In plaats van micromanagement is het voor Tweede Kamerfracties en politieke partijen belangrijk om te verzekeren dat de doelstellingen van missies realistisch en concreet zijn en te toetsten of de veiligheidsbelangen van burgers centraal staan en de kans op succes goed onderbouwd is.

Wanneer is een militaire interventie geslaagd? Kunt u voorbeelden noemen van waar het terecht is dat er ingegrepen is en het in zekere mate tot goede resultaten heeft geleid?

Ik denk dat de eerste uitdaging is het daadwerkelijk en effectief beschermen van burgers tegen dreigende genocide en grootschalige mensenrechtenschendingen. Waar we apert gefaald hebben is in Rwanda. Daar duurde het maanden voordat we onderkenden dat er sprake was van een genocide en er daar hadden we eigenlijk heel veel mensen het leven kunnen redden. Er zijn ook missies waar we bijtijds ingestapt zijn en preventief hebben kunnen werken. Ik denk dat dat rond de afscheiding van Zuid-Soedan tot op zekere hoogte het geval was. Ik denk dat er in de DRC een zekere matigende werking is geweest en in Sierra Leone ook. Maar verwacht geen spectaculaire resultaten. Het is vooral het bevroren van de bedreiging, het beschermen van burgers tegen acute en directe bedreigingen en dan moet eigenlijk vooral gewerkt worden aan een politieke oplossing. Vergeet niet, waar militairen nodig zijn om burgers te beschermen, hebben we vaak te maken met politieke problemen en militairen kunnen politieke problemen nooit oplossen, daarvoor zijn diplomaten en politici nodig en daar moet veel meer energie in gestoken worden. Er zijn militairen nodig om de acute bedreiging af te slaan, maar er zijn vooral diplomaten en politici nodig om politieke oplossingen te realiseren, om te werken aan inclusie, het betrekken van gemarginaliseerde partijen, om te werken aan verzoening. Daar liggen grote uitdagingen.

Ik ben betrokken geweest bij de evaluatie van de Nederlandse ISAF-missie in Uruzgan. Als je inzoomt op het werk van ontwikkelaars, van diplomaten, en militairen in Uruzgan dan zou je

kunnen zeggen: naar omstandigheden hebben ze hun werk eigenlijk behoorlijk goed gedaan. Maar als je dan weer uitzoomt naar het grotere beeld van Afghanistan dan voel je aan alles dat die politieke oplossing nog helemaal niet in zicht is en dat je voor het bereiken van die politieke oplossing ook met de Taliban moet praten en je hen moet insluiten in een politieke oplossing. Je hebt buurlanden zoals Pakistan nodig om die politieke oplossingen te bereiken. Zolang dat niet gebeurt ben je toch eigenlijk aan het dweilen met de kraan open. Dat betekent dat de resultaten die Nederland in Uruzgan bereikt heeft niet onomkeerbaar zijn. Geweld en mensenrechtenschendingen zijn vaak niet de oorzaak van de crisis maar het gevolg daarvan. We hebben bij het uitzenden van militaire missies vaak te weinig oog voor de politieke oorzaken waardoor de missie al snel een vorm van symptoombestrijding wordt. Tegelijkertijd doen burgers terecht een beroep op de verantwoordelijkheid van staten om hen te beschermen. Dat maakt die afwegingen ook zo ontzettend complex.

U noemde net dat het belangrijk is dat de Europese Unie meer slagkracht krijgt, als tegenhanger voor de Verenigde Staten die nu eigenlijk het monopolie hebben op dit soort grootschaliger kunnen ingrijpen. Een vraag die ik van GroenLinksleden vaak hoor is: moet je meegaan in een missie die eigenlijk geïnitieerd is en gedictieerd wordt door zo'n grote speler, en die eigenlijk vaak gemotiveerd wordt door andere motieven dan alleen het beschermen burgers en hoe geloofwaardig is het dan nog dat zo'n soort missie zin heeft?

Ik denk dat het voor de politiek soms heel moeilijk is om prioriteiten te stellen. Door Srebrenica zijn we ontzettend gevoelig geworden voor de bescherming van onze eigen militairen. Veel politici zeggen: wij willen alleen maar militairen uitzenden als er andere grootmachten meedoen die onze militairen kunnen ondersteunen als zij in gevaar komen. Dat bepaalt dan natuurlijk ook je keuzes. Ik denk dat het goed zou zijn voor de Nederlandse politiek om zich af te vragen of we niet meer prioriteit zouden moeten geven aan missies in Afrika. Daar liggen geen grote geopolitieke belangen, maar daar

kunnen we met relatief weinig militairen veel betekenen. Juist in Afrika zal de Verenigde Naties de komende jaren een grote rol spelen. Juist in Afrika zijn de meningsverschillen en de belangenverschillen tussen de grootmachten niet zo groot. Daar liggen ruime mogelijkheden voor Nederland en andere Europese landen om bij te dragen aan VN-missies. Zoals we nu in Mali hebben gedaan. Er zijn ook andere missies in Afrika waar Nederland nu maar heel petieterig in participeert, met een handje vol militairen, we zouden daar wat ruimer in kunnen stappen. We zouden bijvoorbeeld marechaussee uit kunnen zenden om burgers te beschermen op het niveau van dorpen en lokale gemeenschappen. We kunnen zoeken naar een eigen niche: waar kunnen we met onze krijgsmacht onze bijdrage maximaal leveren? Ik denk dat we de afgelopen tijd een beetje teveel hebben gekeken naar de prioriteiten van de grootmachten: zoals Irak en Afghanistan. Hoewel daar ook veel mensen omkomen en de nood heel hoog is. Maar er liggen in Afrika ook veel kansen en er is ook heel veel vraag. Het is denk ik een uitdaging voor de Nederlandse politiek, voor GroenLinks om daar eens naar te kijken.

2.2 ‘Afzijdigheid is onmogelijk geworden’. Interview met René Cuperus (Wiardi Beckman Stichting) over het belang van een links partijdebat over militaire interventies

Tamara van Ree

René Cuperus is wetenschappelijk medewerker van de Wiardi Beckman Stichting, het wetenschappelijk bureau van de PvdA. Voorafgaand aan de partijbrede discussie over militaire interventies die Bureau de Helling dit najaar langs de provinciale afdelingen van GroenLinks voerde, spraken we met hem over het klassieke spanningsveld tussen pacifisme en internationale solidariteit binnen linkse politieke partijen. Een gesprek over oude partijbeginselen,

morele vraagstukken als gevolg van nieuwe technologie en een angst voor partijdebat binnen Nederlandse politieke partijen.

Wat vind je typisch GroenLinks aan de stellingname over militaire interventies?

Typisch GroenLinks vind ik het feit dat dit een splijtzwam lijkt te zijn voor GroenLinks. Ik verbaas me er wel over dat deze discussie zo obsessief gevoerd wordt. Ik herken dat eigenlijk niet in andere linkse partijen. Bij de PvdA zie ik dat bijvoorbeeld niet op dezelfde manier terug. Ik zie wel waar die spanningen vandaan komen binnen GroenLinks. Op elkaar botsen hier twee zielen van GroenLinks: het oude pacifisme aan de ene kant en internationale solidariteit aan de andere kant. Hoe ver ga je waar het gaat om de bescherming van mensenrechten? Hoeveel 'rechtvaardig geweld' is daarbij gepast? Dat is eigenlijk geen nieuw debat voor links. Wat zich nu afspeelt binnen GroenLinks doet me wat denken aan de debatten in de jaren 60 en jaren 70 van de vorige eeuw (voor mijn tijd hoor; zo oud ben ik nu ook weer niet) over bevrijdingsbewegingen en geweld. Daarin ging het ook over de vraag in hoeverre nobele doelstellingen, tegen onderdrukking en uitbuiting legitieme bronnen voor geweld waren. Of het ANC, de SWAPO en de IRA geweld mochten gebruiken, daar waren vooral binnen radicaal linkse groepen enorme debatten over.

Een van de lastige dingen bij dit hele debat vind ik dat links geen of weinig expertise heeft op dit gebied. Er zijn niet zo heel veel linkse mensen die ik ken die in het leger zitten. Dat betekent dat de kennis en de expertise ontbreekt over wat er bij een militaire missie eigenlijk allemaal komt kijken. Wat brengt dat met zich mee? Hoe stop je een militaire logica die eenmaal in gang is gezet?

De kracht van links was juist altijd dat het daar traditioneel heel kritisch in stond en heel andere methodes voorstelde. Je had ontwikkelingssamenwerking en softere methodes van conflictbeheersing en conflictpreventie. Mijn vrees is dat de scepsis over ontwikkelingssamenwerking, die ook binnen links tamelijk sterk is,

vervangen is door een omhelzing van militaire missies. Dat zou ik een teleurstellende ontwikkeling vinden.

Zouden linkse partijen meer moeten samenwerken in hun standpuntenname en kennisontwikkeling over militaire interventies?

Je hebt wat mij betreft twee klassieke modellen van militaire missies. Eén heel geslaagde, D-Day in de Tweede Wereldoorlog. En een mislukte, de Vietnamoorlog en dat type interventies. Over het algemeen vind ik dat links terughoudend moet zijn met missies die leiden tot bezetting. Of missies die tot enorm veel *collateral damage* leiden bij de burgerbevolking. Oorlog is het meest *nasty* wat je kan hebben. In Europa hebben we het ‘nooit meer oorlog’ gevoel heel sterk gehad na de Tweede Wereldoorlog, omdat we weten dat oorlog veel meer is dan alleen het realiseren van doelstellingen, maar ook altijd leidt tot burgerslachtoffers en totale ontwrichting van samenlevingen. Geweld produceert geweld. Juist Europees links moet de existentiële lessen van de twintigste eeuw harder in het debat inbrengen en niet teveel mee gaan met de *trigger happy* sentimenten die in de wereld vaak klinken na CNN-beelden over leed in de wereld, hoe goed deze sentimenten ook bedoeld kunnen zijn. Ik vind het naïef wanneer Europees links de militair-activistische denkbeelden overneemt van *super-power*-politieagent, de Verenigde Staten.

Wat zijn dilemma's waar jij mee worstelt als het gaat om militaire interventies? Waar zou GroenLinks in jouw ogen rekening mee moeten houden?

Afzijdigheid en niets doen in een globaliserende wereld is onmogelijk geworden. Dat is volgens mij een van de grootste dilemma's. Er gaat een enorme morele druk uit van de aanklacht van mondiaal onrecht. Die aanklacht komt *in your face* via videobeelden, internet en *selfies* van mensen die vervolgd en uitgebuit worden. De CNN-factor die ons al het wereldleed toont, is natuurlijk enorm. Maar de grote vraag is in hoeverre je aan dat morele appèl kunt beant-

woorden. Wat voor geweldig debat over militaire missies je ook hebt, het zal altijd selectief zijn. We hebben besloten als wereld om niet in te grijpen in Wit-Rusland. Waarom eigenlijk niet? Dat is de laatste dictatuur van Europa. Als één land het nog verdient om bevrijd te worden na de Tweede Wereldoorlog in Europa dan is dat wel Wit-Rusland. Toch is daar nooit een debat over. Waar grijp je wel in en waar niet? Dat wordt mede door belangen bepaald en door de hoeveelheid middelen die ter beschikking zijn. Een van de hypocriete dingen aan dit hele debat over militaire missies is dat het een debat is over zaken waar je eigenlijk niet over gaat. Er is, goed beschouwd, maar één land in de wereld die militaire missies uit kan voeren en dat is Amerika. De grote vraag voor Nederland en voor GroenLinks is in dat geval: sluiten wij ons op een bepaald moment aan bij zo'n militaire missie van Amerika? En onder welke voorwaarden? En hoeveel hebben we daar eigenlijk over te zeggen? Dat is voor mij veel meer de tragiek: het is een onmachtig debat van een kleine speler, Nederland, die wel voor morele keuzes staat. We hebben wel stoer 'bescherming van de internationale rechtsorde' in onze Grondwet staan, maar wil je dat echt waarmaken, dan heb je daar drie vliegdekschepen voor nodig, en die hebben we dan weer niet.

Ik vind het eigenlijk zonde dat via eufemistische categorieën als 'humanitaire interventie' die scheiding tussen links en rechts aan het verdampen is. Dit debat van GroenLinks vind ik belangrijk, maar wat mij betreft zou dat ook moeten leiden tot een herbevestiging van de terughoudendheid van links waar het gaat om oorlogsgegeweld. Ik vind eigenlijk dat links vast moet blijven houden aan niet gewelddadige, niet militaire oplossingen van conflictbeheersing, conflictpreventie, en alle zogenaamde *soft power* methodes. Om dat alternatief in de lucht te houden, naast de militaire opties. Dit debat van GroenLinks zou wat mij betreft ook weer tot een rehabilitatie moeten leiden van ontwikkelingssamenwerking en vreedzame samenwerkingsprojecten. Dat zou denk ik ook voor de PvdA en de SP nuttig kunnen zijn. Dan is GroenLinks een pionier voor links als geheel. Ik ben geen pacifist, maar oorlog is voor mij *ultimum remedium*, het allerlaatste redmiddel. Ik vind dat de oorlogsdrempel veel

te laag is komen te liggen, met van die mannen die vanuit hun luie leunstoel in Arizona een computerspel spelen met *drones* ten koste van mensenlevens ver weg.

Ik vind het eigenlijk jammer dat we geen dienstplichtigenleger meer hebben, dan zou dit soort discussies meer existentieel worden gevoerd in Nederland dan wanneer je een beroepsleger hebt. Want de echte test is waar zou je zo'n leger in de wereld naartoe sturen? Voor welk conflict in de wereld wil jij je zoon of dochter opofferen? Waar liggen onze grenzen wat dat betreft? Tot waar reikt onze 'militaire solidariteit'? We liften erg mee op de Amerikaanse legercultuur, waarin het heel normaal wordt gevonden om als Amerikaanse soldaat overal in de wereld gelegeerd te zijn. Dus je voert eigenlijk een discussie over de mentaliteit van een supermacht, die in Nederland en in Scandinavië helemaal nooit bestaan heeft en ook niet snel zal ontstaan. Ook dat soort elementen moet je meenemen volgens mij. Wat betekent dat eigenlijk? Van wie vragen we dat? Wie vragen we hun leven te offeren voor welke militaire missie met welk doel? Hoe moet het zijn voor ouders die hun kind door een bermbom hebben zien omkomen, om achteraf te lezen dat die missies niet zoveel effect gehad hebben? Dat zijn toch wel heel pijnlijke dingen. En op dat niveau moet je volgens mij ook durven denken over militaire missies.

Wat zie jij als het belang van dit debat voor Nederland/Links/Groen-Links?

Ik vind het moedig dat GroenLinks dit debat aandurft. Een splijtend debat over een eigen pijnpunt. Ik vind dat dat te weinig gebeurt in de hedendaagse politieke partijen. Er heerst een soort adagium dat er geen gedonder moet zijn in partijen. Geen discussie. Geen meningsverschil. *Follow the leader*. Want politieke partijen zijn zo onzeker geworden door de zwevende kiezer, en zo zwak en kwetsbaar in onze uitgebluste democratie, dat men zich nauwelijks meer iets durft te veroorloven. Hoe meer verenigd een partij, hoe beter een gesloten front, hoe beter het zou zijn voor je kiezersaandeel, maar dat vind ik de dood van de democratie in Nederland. In de

politiek worden partijdebatten niet meer beloond, dat is een grote tragiek in de hedendaagse democratie. Kijk naar D66, een debatloze partij maar heel succesvol. ‘We zijn voor onderwijs. Hoe en wat, we *don’t know*, maar we zijn een *one-issue* identiteitspartij voor onderwijs dus we scoren.’ Maar een debat over onderwijs, over wat voor onderwijspolitiek, zie je in D66 niet. Of oog voor de oplopende verschillen tussen universiteit en MBO.

Ik vind het moedig van GroenLinks en authentiek links om juist de moeilijke discussies te voeren, maar het levert je geen populariteit op vrees ik. Maar laat je daar niet door tegenhouden. Politieke partijen, hoe klein ze ook zijn en hoe onbeduidend ze soms ook mogen lijken in aantallen en in bereik, zijn een soort pioniers-arena’s waarin Nederlanders zich kunnen herkennen. Dus het debat van GroenLinks over morele en geopolitieke dilemma’s: dat zijn dingen waar elke Nederlander mee zit. Of je nou bij GroenLinks hoort of niet. En dus kun je in principe betrokken worden en geïnformeerd worden door de argumentaties en kennis die GroenLinks in zo’n debat opdoet. En dat is volgens mij de betekenis en de kracht van zo’n partijdebat van GroenLinks. Dat het ook mensen die niet partijpolitiek gebonden zijn – de meerderheid natuurlijk van de Nederlanders – kennis en argumentaties biedt over kwesties waar ze mee zitten als ze het nieuws volgen. Dat is volgens mij een van de weinig overgebleven functies van politieke partijen. Dat ze een soort debat voeren voor Nederland als geheel, en niet voor de partijleden alleen. De partij als mini-speelplaats voor meningsverschillen, argumenten en kennisoverdracht.

2.3 Uitstel van geweld

Hanny Wieles en José Boon

Prof. mr. P.A. Nollkaemper is hoogleraar internationaal publiekrecht aan de Universiteit van Amsterdam en extern juridisch adviseur van de minister van Buitenlandse Zaken. Wij legden hem een aantal prangende vragen voor.

Er is veel kritiek op de VN Veiligheidsraad. Wat kunnen we daaraan doen?

We zijn, vooral sinds het begin van de jaren negentig, vaak geconfronteerd met gevallen waar geëigende procedures niet werken als de Veiligheidsraad niet optreedt of de staat zelf niet kan of wil optreden. Elke keer opnieuw komt de vraag weer op tafel of er dan toch gronden zijn voor militaire interventie. Ook nu met de ISIS is het bijna alsof het denken over interventies weer vanaf nul begint, alsof dit debat niet al vele malen eerder is gevoerd. Maar de kernvraag blijft hetzelfde: zijn er gearticuleerde criteria te ontwikkelen waar brede consensus over bestaat? We moeten dus opnieuw zoeken naar toetsstenen die breder draagvlak hebben, binnen Nederland maar bij voorkeur daarbuiten. De situatie waarin we enkel afhankelijk blijven van het vetorecht in de Veiligheidsraad gaat het niet worden op de lange termijn.

Er zijn twee wegen om in te slaan. De eerste is een nieuwe weg binnen het recht te zoeken. De tweede is erkennen dat in bepaalde gevallen het recht blokkeert en geen uitweg biedt, waarop de optie volgt om buiten het recht te opereren. Maar dat kan niet betekenen dat *anything goes*. Juist dan is het van groot belang om criteria te hebben die een volledig arbitrair gebruik van geweld voorkomen. Als jurist ben ik terughoudend over het idee van ‘illegaal, maar legitiem’ ingrijpen. Op het moment dat je een illegale interventie toch legitiem acht vanwege schendingen van rechten, ondermijn je zelf die regels. Bovendien is er politiek-strategisch het grote gevaar van precedentwerking: de nieuwe, zelf geformuleerde regels zijn niet door alle partijen aanvaard, maar kunnen wel worden ingeroepen door alle partijen.

Desalniettemin denk ik dat in ieder geval op korte termijn operaties buiten het internationaal recht onvermijdelijk kunnen zijn. In het geval van ISIS of Rwanda is het ook voor mij onaanvaardbaar om te zeggen dat omdat het recht het niet toestaat, we veroordeeld zouden zijn tot stilzwijgen, stilzitten en niks doen. Op dergelijke momenten moeten we aanvaarden dat het volkenrecht beperkt

ontwikkeld is, gebreken heeft en in strijd kan zijn met goede, morele en politieke gronden, namelijk humanitaire motieven.

Is een alternatieve vorm van legitieme autoriteit denkbaar?

Als de Veiligheidsraad niet spreekt, rijst de vraag of er een alternatieve vorm is van een legitieme autoriteit. Ik zou het dan in eerste instantie nog steeds binnen het kader van de VN willen zoeken. We zijn sterk geneigd te kijken naar de Veiligheidsraad als het primaire forum, maar binnen de VN kan de Algemene Vergadering ook een hele belangrijke rol spelen. Denk aan het formuleren van criteria en het legitimeren van gebruik van geweld.

Als dat niet haalbaar is op korte termijn, kan er een rol zijn voor de NAVO, de Europese Unie, de OVSE of de Afrikaanse Unie. Dan krijgen de criteria [uit het startdocument] om tot interventie over te gaan echter een heel ander gewicht, aangezien ze dan dienen ter rechtvaardiging van iets wat op grond van het Handvest niet mag.

Er wordt wel gezegd, en daar valt wat voor te zeggen, dat een militaire missie onder de vlag van een regionale organisatie meer legitimiteit heeft wanneer niet aan alle voorwaarden is voldaan, dan een individueel land. Maar dan nog blijft de positie van de EU (of een andere organisatie) afhankelijk van het internationaal recht zoals gehandhaafd door de Veiligheidsraad. Juridisch gezien maakt het dus geen verschil of de EU haar krachten bundelt of Europese lidstaten onafhankelijk van elkaar opereren.

Organisaties die in hun eigen regio optreden kunnen desondanks een legitimerende werking hebben. Ik zie echter wel een probleem als we ons teveel richten op Europa, de NAVO en de EU. Er is op goede gronden uit historisch oogpunt een zekere argwaan tegen het Europees gebruik van geweld in andere regio's. Daar moeten we heel voorzichtig mee omgaan. Mijn aanbeveling is dan ook om primair te kijken naar het mondiale niveau en naar versterking van regionale organisaties buiten Europa.

Overigens kan Europese samenwerking belangrijke voordelen hebben. In die gevallen waar de lidstaten op een lijn zitten, kan de Europese Unie, meer dan andere regionale organisaties, een sterke interregionale speler zijn en de toepassing van internationaal recht

bevorderen, mits we niet te zeer inzetten op een Europese lezing van het internationaal recht. Politiek en preventief gezien is het een ander verhaal. In het geval van onderhandelingen voorafgaand aan het inzetten van geweld maakt het een wereld van verschil of Nederland individueel politieke of economische druk uitoefent, of met één stem namens de gehele EU aan de onderhandelingstafel zit. Dat raakt aan het criterium 'het laatste redmiddel', want door betere regionale organisatie ben je sterker en kan je het eventuele moment van geweld langer uitstellen.

Een andere meerwaarde is dat, zeker in het licht van bezuinigingen op defensie, onderlinge afstemming en coördinatie kan leiden tot een verdeling van taken, en in concrete gevallen ook centraal geleide troepensamenstellingen. Toch blijft de rol van individuele staten van groot belang, ook als we iets willen veranderen aan het internationaal recht. Rechtsontwikkeling komt in gang door wat we in het volkenrecht 'statenpraktijk' noemen. Het begint altijd met drie, vier of vijf staten, die met hun standpunten of beleid een sneeuwbaleffect creëren. Daarvoor is het dus een belangrijke eerste stap om het Nederlandse beleid zover te krijgen. Primair bij het formuleren van regeringsstandpunten, maar, als het werkelijk gaat om een regel die we wenselijk achten en waarvan het denkbaar is dat die zich op lange termijn gaat ontwikkelen, ook in het daadwerkelijk in de praktijk brengen. Gewoon doen. Wanneer het verzet van landen uitblijft, komt er een rechtsontwikkeling op gang.

Zijn dergelijke rechtsontwikkelingen al gaande?

De ontwikkeling van een recht op humanitaire interventie verloopt schoksgewijs en traag. Het risico van misbruik is groot, en veel staten wantrouwen de (westerse) motieven bij deze rechtsontwikkeling. Het zou heel duidelijk moeten zijn dat het dan niet gaat om *regime change* maar om bescherming van de burgers. Een aanzienlijk deel van de belemmeringen tegen humanitaire interventies is namelijk de argwaan tegen een verborgen agenda. Die achterliggende belangen waren er in het geval van Kosovo, Libië en Syrië ook. De angst daarvoor moet worden opgeheven ten goede van

burgerbescherming en internationale rechtshandhaving. Dat is alleen maar haalbare kaart als je fundamenteel erkent dat er een fundamentele pluriformiteit is in de wereld. Er zijn regeringen in de wereld waar je eigenlijk geen zaken mee wil doen, maar als je burgers wil beschermen en de regering weg wil hebben, decimeer je de steun voor interventie. *Regime change* is bovendien mogelijk via andere kanalen dan militaire interventie.

Een andere ontwikkeling is dat er verschillende ngo's en wetenschappers zijn die stellen dat het vetorecht in gevallen van massale mensenrechtenschendingen beperkt zou moeten worden. Ik kan me wel vinden in de voorstellen voor zogenaamd 'verantwoordelijk gebruik van het veto', wat erop neerkomt dat een staat vrijwillig zou moeten afzien van zijn vetorecht in gevallen van massale mensenrechtenschendingen. Maar ook voor die ontwikkeling zullen humanitaire doelstellingen losgekoppeld moeten worden van het doel van regime change.

Wat vindt u van de zeven criteria voor militair ingrijpen uit het startdocument van GroenLinks?

Vanuit het oogpunt van rechtsontwikkeling ben ik zeer voor voorspelbaarheid en betere criteria. Ik denk dat het articuleren van deze criteria beter kan helpen om duidelijk te maken dat we in de gevallen a, b en c wel ingrijpen en in x, y en z niet. Wel pleit ik voor een rangorde in de criteria voor militair ingrijpen, ze zijn immers niet nevenschikt aan elkaar. Ik zie drie verschillende groepen. Je begint inderdaad met de vraag of er legitieme autoriteit is. Deze ligt bij de Veiligheidsraad. Is die er niet, dan krijg je te maken met andere vragen. Is het de laatste optie? Is er, en deze vraag ontbreekt in het startdocument, genoeg heldere informatie? Als de Veiligheidsraad wel spreekt, is een aantal van deze criteria nog steeds wel van belang, maar op een veel beperktere manier, namelijk in de uitoefening van het optreden. De derde groep criteria gaat dan over de vraag hoe je geweld moet gebruiken, dus in welke vorm en in welke mate. Dan pas kijk je dus naar proportionaliteit.

Het punt van heldere informatievoorziening is heel belangrijk, maar ligt complex. Op moment van een mogelijke genocide is er heel beperkte informatie voorhanden in het publieke debat. Als je dan een politiek besluit moet nemen over militair ingrijpen, zijn er hele grote gebreken aan de informatievoorziening. De VN kan onderzoekscommissies instellen, maar heeft daarvoor de steun nodig van bijvoorbeeld de VS, Frankrijk of Engeland. Zodoende zijn deze commissies gepolitiseerd, en dat is een delicaat punt, want dat betekent dat bijvoorbeeld de VS op goede gronden wel heel hard nadenkt of zij haar informatie ter beschikking wil stellen aan commissies die ten dele bestaan uit staten die wellicht niet dezelfde agenda hebben. Het gevolg daarvan is dat de informatie voor Nederlandse politici afhankelijk kan zijn van de VS, en dat zou niemand moeten willen.

Mede hierom zou ik aan het startdocument het criterium toevoegen of er ook een regionale organisatie geschikt is om in te grijpen, zoals de Afrikaanse Unie. En alleen in gevallen waarin die niet, of niet alleen willen optreden, zou er nog een rol zijn voor de Europese organisaties. We moeten terughoudend zijn met ingrijpen in regio's waar een betere actor is, ook vanwege de betere regionale informatievoorziening. Een andere vraag om over na te denken, is wat het zal opleveren. Onlangs werd duidelijk dat de wapenleveranties aan Sjiieten in Irak tot vergelijkbare oorlogsmisdaden leiden als die ISIS pleegt.

Pacifisten wijzen naar dergelijke misstanden en zeggen dat Nederland helemaal geen militaire interventies moet willen plegen. Wat vind u van dat idee om de wapens neer te leggen?

Ik heb historisch wel mijn affiniteit met het pacifisme gehad, maar inmiddels vind ik dat eigenlijk een onverantwoorde positie, zowel voor de verdediging van Europa zelf als voor de bijstand aan oplos-singen van humanitaire conflicten elders. Ik ben toch bang dat je dan principieel afhankelijk wordt en mee gaat liften op de kracht, de inspanning en de bereidheid van andere staten. Daar kan je natuurlijk wel afspraken over maken, maar als je zelf zonder leger

zou willen, vind ik het moreel lastig om dat aan anderen over te dragen. Een optie is om je als land te beperken tot preventie en ontwikkelingswerk, maar wat als dat niet heeft geholpen en Europa wordt aangevallen? Dan heb je niets te bieden. Het pacifisme gaat uit van een wereldbeeld waar ik mezelf ideaaltypisch in zou kunnen herkennen, maar dat er gewoon niet is. En de vraag is of dat ooit gaat komen. De middenweg is, en zo kom ik weer op het laatste redmiddel, dat je een zekere bevredigende positie kan bereiken door het moment van ingrijpen zolang mogelijk naar achteren te schuiven en in te zetten op alternatieven. Een krijgsmacht onderhouden, preventie en onderhandelen hoeven elkaar natuurlijk niet uit te sluiten. Ik ben van de ‘en-en-benadering’.

En specifiek in het geval van genocide en het genocideverdrag?

Het genocideverdrag kent de verplichting tot preventie. Maar die ziet primair op de staat waar de genocide zich dreigt af te spelen zelf. Die staat moet er alles aan doen om binnen het eigen grondgebied genocidale handelingen te voorkomen. Maar de grote hamvraag is waar andere staten toe verplicht zijn als een staat toch genocide pleegt, gedooft of niet tegen kan houden. Ze zijn niet verplicht om geweld te gebruiken, maar ze hebben wel een algemene verplichting om genocide te voorkomen. Maar hoe? Moeten alle staten druk uitoefenen? Economische sancties opleggen? Aan individuen? Aan de staat zelf? Daar komt bij dat staten zich niet verplicht hebben geacht om op te treden bij genociden in het verleden, bijvoorbeeld in Rwanda.

Rondom genociden is een mistig gebied, met een heel algemeen verdrag en de praktijk die de verplichting niet ondersteunt. Daarin is weer te zien dat het volkenrecht nog niet zover ontwikkeld is om door politieke belangen heen te kunnen duwen. Al ondermijnt dit een zekere geloofwaardigheid, ik vind dit geen doorslaggevend probleem. Als het recht weer vraagt om samenwerking of ingrijpen, is het feit dat er geen consistent beleid is gevoerd, geen reden om het in een volgend geval niet te doen of om te zeggen dat het niet

hoeft. De VN heeft de volgende keer een sterk argument, een grond en een plicht om in te grijpen.

We hebben het nu veel over ingrijpen als laatste redmiddel, maar in het debat van de VN ligt het accent terecht heel zwaar op het voorkomen van situaties waar het zo uit de hand loopt. Preventie is een heel groot punt in deze discussie. En dan niet alleen preventie door te onderhandelen waar het al misgaat, maar veel fundamenteeler nadenken over het wegnemen van de voorwaarden waaronder die conflicten zich kunnen voordoen. In plaats van een Europees model op te leggen, wat niet goed werkt en niet verkoopbaar is, gaat het om het aanbrengen van veranderingen binnen de soevereiniteit van de regering en de bevolking. Nagedacht wordt dan over welk specifiek type buitenlandbeleid in welke regio en in welke staten preventief kan werken op een middellange termijn. Hiervoor kijk ik weer naar de VN, specifiek naar de *Special Advisor on the R2P*, waar echt goed gearticuleerd beleid wordt neergezet. Puur bilateraal kan je in dit soort grootse debatten niet veel bewerkstelligen, maar Nederland zou in Europees verband wel kracht kunnen uitoefenen om een verschil te maken in het preventieve beleid.

Literatuur

Anne Peters, 'The Security Council's Responsibility to Protect', 8 *International Organizations Law Review* (2011) 1-40.

3

Bijdragen website

3.1 Het debat over vrede en veiligheid bij de Grünen

Johanna Schneeгаß

De Duitse onderzoeker Johanna Schneeгаß van het *Zentrum für Niederlande-Studien* van de Westfälische Wilhelms-Universität Münster was één van de sprekers op het symposium rondom de publicatie 'Burgers beschermen. GroenLinks van Koude Oorlog tot humanitaire interventie'. Hieronder de tekst van haar lezing.

De komende twintig minuten zullen we een blik over de grens werpen, naar Duitsland. Ik zal u bijpraten over de ontwikkeling van de opvattingen van *Bündnis 90/Die Grünen* over veiligheidspolitiek na het einde van de Koude Oorlog. Aan de hand van verschillende militaire interventies in de jaren negentig en aan het begin van de nieuwe eeuw zal ik laten zien dat het gesprek hierover ook in deze partij moeilijk was. Het ging daarbij speciaal om het volgende dilemma, dat steeds nijpender is geworden: hoe is pacifisme en de bescherming van mensenrechten – twee kernwaarden van de partij – te rijmen met de werkelijkheid van conflicten binnen staten en de bedreiging van islamitisch terrorisme? Zonder hier nu al dieper op in te gaan, wil ik alvast het beeld oproepen van een met rode verf besmeurde Joschka Fischer, minister van buitenlandse zaken ten tijde van het Kosovo-conflict. Tijdens een speciale vergadering van het Congres van de Grünen over het ingrijpen in Kosovo werd Fischer met verfbommetjes bekogeld. Dit beeld werd het symbool

van de verscheurdheid en de harde politieke strijd van de *Grünen* over Kosovo.

Groene principes

Auschwitz is voor mij onvergelijkbaar. Maar voor mij zijn er twee fundamentele uitgangspunten: Nooit meer oorlog! [en:] Nooit meer Auschwitz, nooit meer volkerenmoord, nooit meer fascisme! Die twee horen voor mij bij elkaar. (Joschka Fischer tijdens het partijcongres in Bielefeld, op 13 mei 1999)

Deze veelgeciteerde uitspraak van de voormalige minister van Buitenlandse Zaken Joschka Fischer, brengt drie dingen aan het licht die kenmerkend zijn voor het debat bij *Bündnis 90/Die Grünen*. Ten eerste: Er is sprake van een speciale erfenis van het Duitse verleden met betrekking tot het inzetten van wapens; vooral bij linkse partijen leidt dit tot een extra groot gevoel van verantwoordelijkheid als het gaat om de bescherming van burgers. Ten tweede: Joschka Fischer is door zijn hartstocht en doorzettingsvermogen waarschijnlijk de meest invloedrijke persoonlijkheid uit de geschiedenis van de *Grünen* en heeft daardoor bijgedragen aan de verandering van de politieke opvattingen in zijn omgeving. Ten derde: Deze uitspraak maakt duidelijk zichtbaar dat het afwijzen van militaire middelen enerzijds en het in opstand komen tegen zware mensenrechtenschendingen en mensenwaardige regimes anderzijds, onverenigbaar is.

Bündnis 90/Die Grünen werd op 14 mei 1993 opgericht als fusie van twee partijen. Dat waren *Die Grünen*, die in januari 1980 ontstonden uit een coalitie van verschillende maatschappelijke bewegingen en *Bündnis 90*, officieel opgericht in september 1991, die voortkwam uit de burgerrechtenbeweging in de voormalige DDR. Als je de oprichters zou willen karakteriseren, dan moet je denken aan mensen met ecologische, sociale en basisdemocratische principes, maar ook met de pretentie een gewelddoos en pacifistisch alternatief te bieden voor de gevestigde partijen in de Bondsrepubliek. In de tijd van de Koude Oorlog behoorden ze, net

als de voorgangers van GroenLinks, tot de politieke kern van de vredesbewegingen die zich inzetten tegen kernbewapening en voor het op vreedzame wijze overwinnen van het blokdenken. De verdediging van mensenrechten was het grondprincipe van hun ideeën over buitenlands beleid; bij de activisten van *Bündnis 90* was dat zelfs een duidelijk existentiële aangelegenheid. Mensenrechten als uitgangspunt voor buitenlandse politiek was bij beide partijen onomstreden en stond in het centrum van het gedachtegoed.

Drie soorten pacifisme

Na het einde van de Koude Oorlog kwam de wederopstanding van nationalisme met een nieuw type conflicten, die zich niet meer tussen, maar vooral binnen staten afspeelden. Die conflicten gingen gepaard met de vreselijkste schendingen van mensenrechten, tot genocide aan toe. Hierdoor kwam het pacifistische basisprincipe van de partij steeds meer op gespannen voet met de verdediging van mensenrechten. Het pacifisme wijst een gewapende interventie immers principieel af, terwijl de verdediging van de mensenrechten begin jaren negentig wel om zo'n interventie vroeg, gezien de omvang van de opkomende conflicten. De internationale gemeenschap had aan het begin van de jaren negentig geen overtuigend antwoord op deze conflicten, en bij de Duitse *Grünen* werd deze verlegenheid zichtbaar in de interne verscheurdheid. Een diepgaande, vaak verbitterde en steeds weer terugkerende strijd over de uitgangspunten voerde de partij vooral in de jaren negentig meermaals aan de rand van de afgrond.

Om de verschillende betogen binnen de partij goed te begrijpen, is het zinvol een blik te werpen op de verschillende kampen bij de *Grünen*. Volgens de latere groene staatssecretaris voor buitenlandse zaken, Ludger Volmer, is er sprake van drie verschillende stromingen in het groene pacifisme. Hij noemt ze in zijn dissertatie over de moeilijke verhouding van de *Grünen* tot de buitenlandse politiek. In de eerste plaats het radicale pacifisme, dat iedere vorm van geweld principieel en onder alle omstandigheden afwijst. Dit zijn de zogenaamde *Fundi's*. Ten tweede het nucleaire pacifisme,

dat tegen atoombewapening is, maar conventionele defensie accepteert. Dit zijn de *Realo's*. Als derde het politieke pacifisme, dat zich in de linkervleugel van de partij bevindt. Deze stroming streeft naar een wereld zonder wapens, maar is zich er van bewust dat er een lange weg te gaan is met stappen als deëscalatie, integratie, wapenbeheersing en ontwapening. Grof gezegd is deze groep van de *Fundi's* opgeschoven naar de *Realo's*.

Bosnië 1992

In 1992 gingen er bij de Duitse *Grünen* voor het eerst stemmen op voor militaire interventie. Het was tijdens de oorlog in Bosnië, toen zowel de Kroatische, maar vooral de Servische troepen de mensenrechten op een vreselijke manier met voeten traden. In het debat dat volgde, zijn twee momenten van bijzonder belang, namelijk de Landenraad van 1993 en het partijcongres van 1999. Tijdens de Landenraad in Hannover in 1993 kreeg voor het eerst in de geschiedenis van de partij een resolutie voor militair ingrijpen in Bosnië de meerderheid. (De Landenraad is het partijorgaan dat coördineert tussen de partijcongressen van de verschillende deelstaten en de landelijke fractie. Het besluit onder meer over de politieke richtlijnen voor de afzonderlijke deelstaten). De resolutie riep op de burgerbevolking te beschermen tegen de dreiging van genocide. Een groep *Realo's*, onder hen vooral oud-leden van de burgerbeweging in de voormalige DDR, was tijdens een reis voor volksvertegenwoordigers diep onder de indruk geraakt van de situatie in Bosnië. Ook de berichtgeving over verkrachtungskampen, etnische zuiveringen en het systematisch afsnijden van de islamitische burgers van levensmiddelen had zijn effect. De *Realo's* verlangden dat de VN krachtiger dan tot dan toe zou optreden om de Bosnische burgerbevolking te beschermen, desnoods met militair geweld.

Er waren ook resoluties die anders van toon waren, maar het feit dat hier een pleidooi werd gevoerd voor geweld, leidde in de partij tot een strijd, die voortaan ook naar buiten toe het beeld zou bepalen. Vooral de radicale pacifisten, maar ook een groot deel van de politieke pacifisten, waren geschokt over de roep om militair

ingrijpen door hun mede-partijleden. Tijdens een extra partijcongres in oktober 1993 werd door een overgrote meerderheid een resolutie aangenomen die de genocide op de Bosnische moslims weliswaar erkende, maar militaire interventie afwees. Mensenrechten kunnen niet langs militaire weg verworven worden, aldus de resolutie. Dit bracht de gemoederen enigszins tot bedaren. De *Realo's* die militair ingrijpen wilden, vormden een kleine minderheid in de partij. Maar ze hadden wel een debat op gang gebracht, dat in de volgende jaren steeds weer opnieuw zou opvlammen.

Srebrenica 1995

Nauwelijks twee jaar later, in de zomer van 1995, vond de massamoord in Srebrenica plaats, die later door de VN als volkerenmoord zou worden erkend. Bosnische Serviërs brachten en masse de mannelijke moslimbevolking om van dit door de VN als *Save Area* aangeduide gebied. Diep geschokt schreef Joschka Fischer, toen nog fractievoorzitter, een brief aan zijn partij. Hij sprak zich hierin voor het eerst openlijk voor een koerswijziging uit. De *Grünen* moesten zich voor het gebruik van militaire middelen inzetten. Er brak opnieuw een heftige strijd uit in de partij, ditmaal over de in Fischers brief vooronderstelde plicht van de internationale gemeenschap tot ingrijpen bij genocide.

Op het volgende partijcongres in Bremen, in de late herfst van dat jaar, waren de tegenstanders van militair ingrijpen nog steeds in de meerderheid. Maar er had zich wel een verschuiving voor gedaan: circa veertig procent van de afgevaardigden waren nu voor een interventie. De invloed van Fischer kan hierbij nauwelijks worden overschat. Zijn brief documenteert de ommezwaai van de meest invloedrijke groene persoonlijkheid op het gebied van buitenlands beleid en misschien wel in de gehele partijgeschiedenis van de *Grünen*.

Kosovo 1998

We maken nu een sprong naar het jaar 1998: De SPD van Gerhard

Schröder won in september de verkiezingen en de eerste rood-groene coalitie ontstond. Joschka Fischer, die na vier jaar fractievoorzitter in de Bondsdag de onbetwiste leider van de *Grünen* was geworden, werd vicepremier en minister van Buitenlandse Zaken. Een novum in de geschiedenis van de Bondsrepubliek. In binnen- en buitenland reageerden velen sceptisch: zou Duitsland met een groene minister van Buitenlandse Zaken die bovendien een radicaal links verleden had, nog wel een betrouwbare partner op het internationale toneel blijven?

De eerste proef kwam al voor de coalitiebesprekingen geheel waren afgesloten. Het nog altijd smeulende conflict in het voormalige Joegoslavië vlamde opnieuw op – dit keer in de Servische provincie Kosovo. Net als destijds in Bosnië was er sprake van etnische zuiveringen door Serviërs. Wijs geworden van de ervaringen aan het begin van de jaren negentig, reageerde de internationale gemeenschap deze keer sneller en daadkrachtiger. Het verhaal is bekend: nadat Rusland met zijn veto de VN Veiligheidsraad had geblokkeerd, vaardigde de NAVO, aanvankelijk zonder VN-mandaat, in oktober 1998 een *Activation Order (ActOrd)* voor de opperbevelhebber van de NAVO uit. Toen ook deze stok achter de deur tijdens de onderhandelingen met de Servische president Milosevic tot niets leidde, begonnen de NAVO-landen in maart 1999 met bombardementen tegen de Serviërs. *Bündnis 90/die Grünen* zaten er met hun minister van Buitenlandse Zaken Joschka Fischer midden in.

Deze crisis had alles in zich om voor de *Grünen* een absolute politieke catastrofe te worden. Op het moment van de *ActOrd* zat de partij nog midden in de coalitiebesprekingen met de SPD. Een afwijzing van een mogelijk militair ingrijpen door de *Grünen* zou de partij onmiddellijk in een politiek isolement hebben gebracht. De aantredende nieuwe regering, met Gerhard Schröder aan het hoofd, stond onder enorme internationale druk om te laten zien dat ze een betrouwbare bondgenoot was. Tijdens een in allerijl bijeenge-roepen extra zitting van de Bondsdag stemde het parlement voor *ActOrd*, mét de stemmen van de rood-groene partijen. De al genoemde conflictlijnen in de partij werden bij de stemming opnieuw zichtbaar. Een meerderheid van de groene fractie stemde

voor de NAVO-order, maar enkele radicale pacifisten distantieerde zich van het besluit. Even leek het erop dat *ActOrd* zijn werk als pressiemiddel had gedaan en dat de pogingen om het conflict te de-escaleren succes hadden, maar een paar maanden later bleek dat dit optimisme niet terecht was geweest. Toen op 24 maart 1999 de eerste gevechtsvliegtuigen van de NAVO opstegen, deed Duitsland met een kleine luchtmachteenheid voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog weer actief aan oorlogshandelingen mee.

Bielefeld 1999

Joschka Fischer domineerde intussen de *Grünen*, zeker waar het hun buitenlandbeleid betrof. Hij was partijvoorzitter, Minister van Buitenlandse Zaken en vicepremier. Hij rechtvaardigde de Duitse houding met een verwijzing naar de Duitse geschiedenis. Het eerder genoemde motto ‘Nooit meer oorlog’, maar ook ‘Nooit meer Auschwitz’, vormde vanaf dit moment het hart van zijn argumentatie. Dit betoog werd vooral beroemd door zijn toespraak op het extra partijcongres in mei 1999 in Bielefeld. De luchtoorlog tegen Servië duurde al bijna twee maanden en Servië had nog altijd niet gecapituleerd. De emoties in de partij bereikten hun kookpunt. Voor de hal in Bielefeld ontstonden opstootjes; er moest een grote politiemacht aan te pas komen om congresgangers te beschermen. Binnen lieten sommige partijleden hun woede tegen de minister van Buitenlandse Zaken de vrije loop door het roepen van leuzen als ‘moordenaars’, ‘oorlogshetzers’ en ‘misdadigers’. Het linkse dagblad de *Taz* sprak de volgende dag treffend van ‘grondoorlog in Bielefeld’. De verf-aanval op Joschka Fischer die ik in het begin noemde, vond ook op deze dag plaats. Het maakte de minister woedend en hij was daardoor nog gemotiveerder om zijn toespraak te houden. Na zijn betrokken, hartstochtelijke en emotionele betoog, besloot zijn partij met 444 tegen 318 stemmen om zich achter het voorstel van het partijbestuur te scharen en de NAVO actie tegen Servië te blijven steunen.

Zo mag deze dag met recht het culminatiepunt genoemd worden van de groene debatten over het heikele evenwicht tussen

de twee uitgangspunten van de partij. Aan de ene kant de pacifistische traditie, aan de andere kant de verdediging van de mensenrechten. Dit debat over de beginselen werd al jaren gevoerd, maar raakte door de Bosnië-oorlog in een stroomversnelling en leidde tot polarisatie tussen de verschillende stromingen. De discussie greep diep in in de partij, en werd op verbeterde wijze gevoerd. De *Grünen* werden er bijna door uiteengereten. Maar Joschka Fischer kreeg het voor elkaar, en dat gebeurde ongetwijfeld ook door de grote druk waaronder hij als verantwoordelijk minister stond, dat voor het eerst een meerderheid van de partij op het congres van de *Grünen* voor een militaire actie stemde.

9/11 2001

De volgende vuurproef voor de rood-groene regering en vooral voor de *Grünen* volgde een kleine drie jaar later na de aanslagen van elf september 2001. Bondskanselier Schröder sprak onmiddellijk namens de regering en het Duitse volk zijn 'onbeperkte solidariteit' met de Verenigde Staten uit. Daarbij was hij zich er ten volle van bewust welke gevolgen dit zou kunnen hebben voor Duitse deelname aan een eventuele militaire reactie van Amerika.

Hoewel ook *Bündnis 90/Die Grünen* achter de solidariteit met de VS stonden, zorgde de door Amerika na 9/11 uitgeroepen oorlog tegen het terrorisme toch voor onrust. De coalitie wankelde toen in de Bondsdag werd gestemd over Duitse deelname aan de *Operation Enduring Freedom*. Bondskanselier Schröder verlangde een absolute meerderheid en verbond de vertrouwensvraag aan de stemming. Het succes van deze onderneming was bepaald niet verzekerd: binnen de SPD-fractie waren er enkele potentiële dissidenten, *Bündnis 90/Die Grünen* waren nog altijd verdeeld over vragen rond deelname aan militaire acties en de coalitie had sowieso al geen al te grote meerderheid in de Bondsdag. Binnen de groene fractie bleken acht parlementariërs niet bereid *Operation Enduring Freedom* te steunen. Maar omdat Schröder de vertrouwensvraag op tafel gelegd had, stond deze 'groep van acht' voor de moeilijke opgave een afweging te maken tussen hun eigen geweten

en de hogere belangen van de fractie en het kabinet. Pas op het allerlaatste moment kon door overleg binnen de partij met de acht een compromis worden bereikt. Vier parlementariërs zouden, namens alle acht tegenstanders, tegen deelname aan de operatie stemmen. De vier anderen zouden hun vertrouwen in de Bondskanselier uitspreken. Net als eerder bij de beslissing over de deelname aan de militaire actie in Kosovo, had de wens om de stabiliteit van de regering te waarborgen een grote invloed op het stemgedrag van de parlementariërs.

Het feit dat *Bündnis 90/Die Grünen* dit aanvaardden en dat ze zich bewust waren van hun rol in de arena van de machtspolitiek, laat zien dat de partij zich tijdens haar eerste regeringsdeelname tot een partij ontwikkelde, waarin *Realpolitik* een belangrijke rol speelde. Dat blijkt ook uit het partijcongres in Rostock, kort daarna. In tegenstelling tot de 'Grondoorlog in Bielefeld' was dit een tamelijk vreedzame bijeenkomst. Circa zeventig procent van de afgevaardigden steunden het voorstel van het partijbestuur om zich achter de deelname aan *Operation Enduring Freedom* te stellen. Een motie van de radicale pacifisten uit de linkervleugel van de partij haalde niet eens meer de laatste stemronde. De tegenhanger van het voorstel van het partijbestuur was eerder een motie die om een nog meer uitgesproken steun voor het ingrijpen in Afghanistan vroeg. Joschka Fischer noemde het partijcongres in Rostock dan ook het 'hoogtepunt in de geschiedenis van onze partij wat betreft een realistische groene buitenlandse politiek.'

Ideologische grens

Je zou kunnen zeggen dat de partij in zekere zin vrede had gesloten met de vraag naar de rechtmatigheid van de inzet van militaire middelen bij de verdediging van mensenrechten. Ik zal dat nog kort toelichten aan de hand van twee voorbeelden. Ten eerste de deelname aan de wederopbouwmissie ISAF, die korte tijd later aan de orde kwam. De *Grünen* steunden deze missie zonder noemenswaardige interne debatten. Zelfs Hans Christian Ströbele, een van de felste tegenstanders van de inzet van het Duitse leger bij internatio-

nale missies, stemde voor.

Het tweede voorbeeld is het nieuwe beginselprogramma van de partij, dat een jaar later verscheen en nog altijd geldig is. Hierin nam de partij definitief afstand van een strikt pacifisme. Hoewel mensenrechten en geweldloosheid nog altijd expliciet als grondwaarden voor groene buitenlandse politiek genoemd worden, wordt ook toegegeven dat geweld – binnen de grenzen van de rechtsstaat en het internationaal recht – niet altijd kan worden uitgesloten. Deze toevoeging is een logisch gevolg van de ontwikkeling die de partij in de jaren ervoor had doorgemaakt. In het conflict tussen enerzijds de verdediging van mensenrechten en anderzijds geweldloosheid, stelt de partij een ideologische grens door terroristisch geweld en genocide als politieke middelen af te wijzen.

Conclusies

Als we nu, bij wijze van conclusie, deze hele geschiedenis van de *Grünen* en hun omgang met vrede en veiligheid overzien, springen drie zaken in het oog. Ten eerste: de discussie binnen de groene partij over de spanning tussen de beide basisprincipes mensenrechten en geweldloosheid, verliep in de negentiger jaren en aan het begin van deze eeuw volgens een bepaalde logica, tot openlijke strijd en zelfs lichamelijk geweld aan toe, zoals de gebeurtenissen in Bielefeld in 1999 laten zien. De onenigheid bracht de partij aan de rand van een scheuring. De debatten waren verbeterd, maar ook zeer grondig en ze leidden er uiteindelijk toe dat de partij zich aanpaste aan de veranderde kaders en conflictschema's van de wereldpolitiek van vandaag.

Ten tweede: de steun voor militair ingrijpen ging echter steeds gepaard met duidelijke voorwaarden. Net als GroenLinks, zoals Gerrit Pas in zijn boek constateert, accepteren de *Grünen* geweld alleen, wanneer alle niet-militaire middelen zijn uitgeput. Deze middelen gaan in elk geval voor. Ingrijpen kan alleen als er sprake is van een legitimering door het internationale recht, op basis van het handvest van de Verenigde Naties. Militaire acties moeten plaatsvinden in een multilateraal kader, een duidelijke opzet hebben en

door het parlement worden goedgekeurd. De afwijzing door *Bündnis 90/Die Grünen* van de inval in Irak in 2003 is in overeenstemming met deze voorwaarden.

En tenslotte: de partij neemt het conflict tussen geweldloosheid en de schending van mensenrechten zeer serieus, zoals ze ook in haar beginselprogramma stelt. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de jaarlijkse, door de Bondsdag steeds weer verlengde mandaten voor de *Operation Enduring Freedom* en de ISAF in Afghanistan. Hoewel de *Grünen* voor beide operaties *carte blanche* gaven, zoals bleek op het extra partijcongres uit 2007, werd de interventie zelf niet ter discussie gesteld, ook niet door de kritische basis van de partij, al had de partij toen al weer in de oppositiebankjes plaatsgenomen. In de context van de verslechterde veiligheidssituatie in Afghanistan en vlak voordat de Bondsdag zou stemmen over het inzetten van Tornado-gevechtsvliegtuigen in het gebied, werd besloten dat de Duitse bijdrage in Afghanistan niet verder mocht worden gemilitariseerd. Het congres sprak zich ervoor uit het mandaat op den duur om te zetten in een humanitaire interventie in plaats van een militaire. Een volledige en onmiddellijke terugtrekking uit Afghanistan werd echter niet verlangd. Deze pragmatische en politiek realistische visie van de partij, die vooral aan de dag trad in de periode van de regeringsdeelname van 1998 tot 2005, wordt goed samengevat in een toespraak van Joschka Fischer naar aanleiding van elf september 2001: 'We waren verantwoordelijk en we moesten handelen, juist op dat moment.'

Johanna Schneegeß is promotieonderzoeker bij het Zentrum für Niederlande-Studien van de Westfälische Wilhelms-Universität Münster.

Uit het Duits vertaald door Erica Meijers.

3.2 De bereidheid om te doden en sterven

Christ Klep

Militair historicus Christ Klep was één van de sprekers op het symposium rondom de publicatie 'Burgers beschermen. GroenLinks van Koude Oorlog tot humanitaire interventie'. Hieronder zijn reactie op de publicatie. Hij vindt dat GroenLinks concreet moet worden over het soort krijgsmacht dat zij voorstaat en over de vraag hoe militair geweld kan worden ingezet om burgers te beschermen. Daartoe hoort ook het accepteren van het geweld zelf: het doden en het sterven.

Niet voor niets worstelt GroenLinks al jaren met het thema militaire interventies. Dit thema raakt immers aan fundamentele keuzes, aan de schakel tussen pragmatisme en idealisme en uiteindelijk aan vraagstukken van leven en dood. GroenLinks doorliep de afgelopen twee decennia een pragmatisch aanpassingsproces. De partij accepteert inmiddels de noodzaak van militair geweld om extreme mensenrechtenschendingen tegen te gaan en het tijdelijk voortbestaan van de NAVO. Deze aanpassing vloeyde min of meer logisch voort uit de ingrijpende ontwikkelingen sinds het einde van de Koude Oorlog, met name die op de Balkan. Hier past een (vermeend) citaat van de Britse premier Harold Macmillan. Deze antwoordde ooit op de vraag wat hij het meest vreesde: '*Events my dear boy, events.*' Het was voor GroenLinks niet anders.

Gerrit Pas beschrijft dit boeiende proces in zijn overzichtswerk 'Burgers beschermen'. Op pagina 21 staat een citaat dat, denk ik, het hele aanpassingsproces treffend samenvat. Kamerlid Leonie Sipkes had in 1991 principiële bezwaren tegen het sturen van Patriot-luchtafweerraketten naar Israël. Inmiddels was GroenLinks echter alweer een stap verder: ze werd min of meer teruggefloten en erkende vervolgens dat ze 'te veel had geredeneerd vanuit theoretische inzichten en te weinig rekening had gehouden met de praktische humanitaire aspecten.' Het GroenLinkse aanpassingsproces in een notendop.

De vraag die ten grondslag ligt aan deze discussie: is het überhaupt mogelijk om met militair geweld 'goed' te doen. De Amerikaanse marine doet daar niet moeilijk over. Haar slogan is: '*We are a global force for good.*' Gerrit Pas beschrijft hoe deze discussie in GroenLinks altijd nauw heeft samengehangen met het vinden van voorwaarden en criteria. Niet voor niets benadrukt hij in zijn aanbevelingen het belang van een gedegen 'afwegingskader.' Deze zoektocht is logisch. De voorwaarden en criteria moeten immers de kloof tussen idealen en werkelijkheid overbruggen. Als het dan toch niet anders kan, dan... De discussie binnen GroenLinks weerspiegelt het eeuwenoude denken over de 'rechtvaardige oorlog' (*just war*). Dezelfde vragen keren terug: is het doel rechtvaardig? Wat is het motief? Is oorlog daadwerkelijk het laatste redmiddel? Is het geweld proportioneel? Enzovoorts. GroenLinks vindt dus niet het wiel opnieuw uit waar het gaat om de theoretische grondslag voor militair geweld. Sterker nog, ik denk dat GroenLinks die theoretische basis intussen al wel gelegd en aanvaard heeft. Conform de *Protection of Civilians*-gedachte (PoC), wenst GroenLinks militair geweld alleen toe te passen bij 'zeer ernstige' schendingen van de mensenrechten, zoals (dreigende) genocide en etnische zuiveringen. Niet voor niets sluit PoC goed aan bij het huidige gedachtegoed van GroenLinks.

Het gevaar is nu dat de discussie doodslaait door in herhaling te vervallen. De volgende stap zal moeten zijn: het operationaliseren van deze in *just war* en PoC gewortelde denkbeelden. GroenLinks gaat uit van inbedding van de Nederlandse krijgsmacht in – bij voorkeur – een staande VN-vredesmacht. Dan moet wél eerst de Veiligheidsraad hervormd en gedemocratiseerd worden. De Nederlandse krijgsmacht wordt dan letterlijk een 'vredesmacht', die geen grote gevechtsoperaties meer kan of wil uitvoeren. Vasthouden aan dit concept is mijns inziens geen vruchtbare weg voorwaarts. Alleen al omdat praktische uitvoering van PoC óók gevechtsoperaties kan en zal inhouden. *Warfighting*, zoals de Amerikanen het noemen. GroenLinks zal hier met meer concrete voorstellen moeten komen. Deze voorstellen zullen onvermijdelijk technisch en militair-operati-

oneel van karakter moeten zijn. Anders staat de partij in de toekomst als vanzelf op een achterstand in het politieke debat.

Dan de fundamentele vraag of militairen überhaupt burgers kunnen beschermen. Natuurlijk is dit voor de partij slechts een 'deelvraag'. GroenLinks zet immers sterk in op niet-militaire initiatieven om burgers te beschermen: democratisering, goed bestuur, economische ontwikkeling, enzovoorts. Aan de andere kant wordt *peace enforcement* (afdwingen van vrede, ook met militaire middelen) steeds belangrijker in de praktijk. GroenLinks zal hierover dus serieus moeten nadenken.

Militaire doctrines besteden weinig aandacht aan de bescherming van burgers als leidend principe. In de huidige militaire doctrines van Westerse mogendheden zitten wel elementen ingebakken die aansluiten bij burgerbescherming. Bij vredesoperaties wordt van soldaten verwacht dat ze optreden als ze getuige zijn van schendingen van mensenrechten. De CIMIC-gedachte (civiel-militaire samenwerking) gaat ervan uit dat burgers op termijn beschermd worden als alle partijen (militairen, NGO's, bestuurders, enzovoorts) met elkaar praten en samenwerken. De *hearts-and-minds*-aanpak veronderstelt dat burgers de (internationale) militairen gaan vertrouwen omdat ze veiligheid bieden. Misschien wel het meest duidelijke voorbeeld van directe burgerbescherming betreft evacuatie-operaties door militairen. Deze vinden echter vooral plaats om eigen burgers te redden, zoals door de Belgen in Rwanda tijdens de genocide van 1994.

In het algemeen geldt dus dat in militaire operaties al wel elementen zichtbaar zijn die passen bij PoC-achtige operaties: beveiligen van gebieden, patrouilleren, af dwingen van de avondklok, beveiligen van humanitaire hulp, enzovoorts. Militairen beschikken ook over een zekere flexibiliteit en de mogelijkheid *to train up or to train down*. Van dat laatste is de Amerikaanse *three-block-war*-doctrine een goed voorbeeld: 's ochtend vechten soldaten in de ene wijk, 's middags voeren ze politie-operaties uit in de naastliggende wijk en 's avonds verlenen ze humanitaire hulp in de derde wijk.

Burgerbescherming zit ook ingebakken in het bestaande oorlogsrecht (met name de conventies van Genève). Dit maakt immers onderscheid tussen combattanten en non-combattanten (burgers) en verplicht militairen om burgers waar mogelijk te ontzien. Dit is het standpunt van de meeste Westerse regeringen, inclusief de Nederlandse. Bescherming van burgers is inmiddels opgenomen in het zogenoemde Toetsingskader (een checklist die wordt afgewerkt voorafgaand aan militaire uitzendingen). De regering ziet dit echter bovenal als een vastlegging van de bestaande praktijk: de Nederlandse soldaat weet wat van hem wordt verwacht en zal dit uitvoeren. Toevoeging van het criterium burgerbescherming aan het Toetsingskader is in het Nederlandse geval dus positief, maar niet zozeer een erkenning door de regering van een geheel nieuwe handelwijze.

Al met al zien Westerse regeringen en krijgsmachten burgerbescherming eerder als een instrument voor het helpen slagen van een missie of operatie. Voelen lokale burgers zich veilig, dan staan ze positiever tegenover de buitenlandse soldaten. Daarbij wordt een zekere terughoudendheid gehanteerd, volgens het principe *one bullet for one bullet*. Burgerbescherming wordt echter niet primair gezien als het uitgangspunt en doel van het militaire ingrijpen. Het is eerder een afgeleide taak. De huidige doctrines gaan niet zozeer uit van het fysiek elimineren van het vermogen van 'daders' om te doden. (De *war-on-terror* doet dat wel, maar dan is eerder sprake – in Amerikaanse ogen – van zelfverdediging en de bescherming van Amerikaanse burgers).

Echter, PoC is mijns inziens een 'ultiem' concept, dat in zijn ultieme consequenties zal moeten worden doorgeredeneerd. Het is een logische volgende stap in het denken over universele mensenrechten, maar roept ook 'ultieme vragen' op: in welke mate zijn 'we' – als we inderdaad vinden dat sommige zaken te erg zijn om te tolereren – bereid te doden en te sterven om vreemdelingen in een ver land te redden? Dit is het *saving strangers*-dilemma. Interessant genoeg zijn het dan meestal niet de militairen zelf die voorop staan en roepen dat de risico's te groot zijn. Zij vragen vooral om een heldere en uitvoerbare opdracht van de politiek. De opkomst van

de PoC-gedachte loopt bovendien parallel aan de Westerse neiging tot groeiende risicomijding (*risk aversion*). We zijn steeds minder bereid om militairen te laten sterven. Dit past bij een maatschappij die steeds meer waarde hecht aan het individu en het menselijk leven.

Kortom: de debat over militaire interventies is voor GroenLinks onvermijdelijk een lastig debat. Het draait immers om het verbinden van idealisme en praktijk, met de formulering van voorwaarden als de 'nietjes' om beide te hechten. De volgende stap is even onvermijdelijk als nóg lastiger: concreet nadenken over de vraag hoe de toepassing van militair geweld (vooral om burgers te beschermen) moet worden ingericht. Welke krijgsmacht heeft GroenLinks dan in gedachten? Het antwoord zal verder moeten gaan dan een krijgsmacht ingebed in een staande internationale vredesmacht, aangestuurd door een gedemocratiseerde Veiligheidsraad. Het antwoord zal ook in moeten gaan op de bijbehorende bereidheid om te doden en te sterven en op de formulering van doctrines. Dat moet namelijk vóór de komende humanitaire crisis zijn afgerond. Dan is er namelijk geen tijd meer. Dus zal GroenLinks moeten werken aan een strategie die ten grondslag ligt aan PoC en burgerbescherming tot meer maakt dan een afgeleide van deze strategie.

Dr. Christ Klep is militair historicus en werkzaam aan de Universiteit van Amsterdam en de Universiteit Utrecht.

3.3 De altijd durende optie van het pacifisme

Gied ten Berge

Naar aanleiding van artikelen van Mient Jan Faber (het gezicht van de anti-kernwapenbeweging in de jaren '80) en Jan Gruiters (directeur van PAX, voorheen Pax Christi) over de houdbaarheid van het pacifisme stelt Gied ten Berge dat waar mensenrechten 'te vuur en te zwaard' worden ingevoerd, ze maar al te gauw mee de afgrond in

gaan. In het rijk van het geweld regeert immers de leugen aan alle kanten, goede bedoelingen gaan er aan flarden, aldus Gied ten Berge.

Mient Jan Faber schrijft deze week in Trouw (26 augustus) dat pacifisme geen optie meer is. In een strategisch betoog verkent Jan Gruiters, directeur van PAX (voorheen IKV Pax Christi) daarop de opties voor het gebruik van militaire middelen voor het beschermen van burgers, als het niet anders kan. Hij gaat in ieder geval niet mee in het paniekerige *doom*-denken van Faber. Dat steun ik. Suggesteren dat de Vierde Wereldoorlog op de drempel staat, kan de deur ervoor open zetten. Centraal stond in het artikel van Faber overigens zijn stelling dat pacifisme nu "geen optie" meer zou zijn. Over wat voor 'optie' heeft hij het?

Ook het pacifisme kent richtingen. Er zijn pacifisten die de nadruk leggen op het goede in de mens en denken dat een keuze daarvoor volstaat. Ze koesteren hun positie en zijn daarom ook niet zo geïnteresseerd in ethische dilemma's, theorievorming en de geschiedenis van het geweld. Ik heb me tot die *splendid isolation* van optimisten nooit aangetrokken gevoeld. Ik sluit meer aan op Jan Buskes, die in pacifisme een verzekering zag die hem moest helpen zijn eigen geneigdheid tot het kwaad en dus tot het zoeken van oplossingen met geweld te bedwingen. Zo'n 'verzekering' dekt misschien niet alles, maar net als hij, blijf ik toch maar de premie betalen en blijf ik bijvoorbeeld juist in deze tijd lid van Kerk en Vrede. Dat betekent dat ik graag met mensen spreek die het vanuit hun diepere overtuiging belangrijk blijven vinden een realistische kritiek van het geweld overeind te houden, juist in tijden van oorlog. Maar ook om zelf weerbaar te blijven tegenover naïeve dromers, speculanten en haatdragers, die altijd weer menen dat die laatste oorlog en dat laatste finale bombardement een einde maakt aan de oorzaken van het geweld van hun vijand. En daarna zetten ze op monumenten voor de slachtoffers het leugenachtige *Nie wieder Krieg*. Ik las deze eed tijdens mijn vakantie weer op een monument in *Strehla* aan de Elbe, de plaats waar Russische en Amerikaanse soldaten elkaar in april 1945 voor het eerst tegenkwamen.

Wereldoorlog II was en is Fabers oudste referentie voor zijn verdediging van het geweld, dat weet ik van hem. Maar hij leze dan nog eens Harry Mulisch' *Stenen Bruidsbed* of Kurt Vonneguts *Slaughterhouse 5* over Dresden of het dagboek dat vertelt over de massale verkrachtingen van Duitse vrouwen door het Rode leger. Hoe beschaafd waren die overwinnaars eigenlijk? En wie durft er vandaag aan de schuivende fronten en met wisselende coalities in het Midden Oosten met zoveel *bad guys* en zo weinig *good guys* een nieuw bondgenootschap van de goeden uit te vinden?

Bonhoeffer

De Duitse theoloog Bonhoeffer heeft mij geleerd dat het kritische denken over het geweld niet gebaseerd hoeft te zijn op ethisch simplisme of domme partijdigheid. Bonhoeffer hield van zijn land en nam daarom deel aan het beramen van de aanslag op Hitler zonder dat hij zijn pacifistische principes verloochende. Hij heeft dat betaald met zijn leven. Bonhoeffers eigen pacifisme was gerijpt vanuit een vroege, diepe weerzin tegen het nationaal-socialisme. De Duitse theoloog die de geweldloze Jezus wilde volgen maakte zijn keuze zeer bewust. Hij beseftte ten volle de eventuele schuld voor de gevolgen van zijn besluit, maar was zich ook bewust van zijn schuld als hij ervoor was weggelopen. Je kunt dus ook als pacifist aan het 'bittere einde' toe komen, en als Bonhoeffer 'doen wat gedaan moet worden'. Ik ontken dat niet. Maar ik moet hier dan tegelijk ook weer denken aan die bejaarde oud-soldaat van de *Wehrmacht* die ik jaren geleden op de Duitse TV hoorde vertellen dat hij jong en naïef het leger in was gegaan, maar na de hel van Stalingrad de rest van zijn leven als activist aan het pacifisme had gewijd. Hij stond pas na zijn gruwelijke ervaringen anders afgestemd dan Bonhoeffer, toen die voor zijn keuze stond. Maar deze oud-soldaat deed tenslotte ook wat er door hem na zijn ervaringen gedaan moest worden. De één is in mijn ogen pacifist gebleven, de ander is het geworden. De 'tekens op de muur' verschijnen voor iedereen weer op andere plaatsen en momenten.

Mensenrechten 'te vuur en te zwaard'?

Moeten de mensenrechten, 'de vrede' zoals Faber zegt, dan nu niet met alle geweld verdedigd worden? De waarschuwende tekens die vandaag op de muur verschijnen, ontstaan niet alleen door het optreden van ISIS. Kritiek op de schending van mensenrechten is ondeelbaar. Ze kunnen je tot een uiterste besluit brengen, misschien ook hier. Maar een dergelijke beslissing vereist ook een doorgaande principiële, ongemakkelijke kritiek vanwege de doorwerking en uitwerking van alle geweld. Anders verlies je een open oog voor je eigen duistere kant en voor die van degenen die in jouw naam voor een humanitaire missie op stap worden gestuurd.

De kritische politieke risico-analyses die Grutters vandaag in Trouw maakt, vind ik daarom een eerste belangrijk stap, maar ze stillen niet al mijn morele vragen. Waar mensenrechten 'te vuur en te zwaard' worden ingevoerd, schreef ik bij mijn afscheid als medewerker van IKV Pax Christi, gaan ze maar al te gauw mee de afgrond in. In het rijk van het geweld regeert immers de leugen aan alle kanten, goede bedoelingen gaan er aan flarden. Geweld zoekt haar legitimatie altijd in de rechtvaardigheid van een zaak (maar ja, dat doet de vijand ook...) en dus het liefst in het recht zelf of wat hij als recht beschouwd; maar zo gauw het geweld losbarst, zal ook dat recht niet door het geweld worden ontzien. Het zal in zijn eigen kern mee worden aangetast. Het is de pijnlijke paradox die de joodse filosoof Walter Benjamin al heeft uitgewerkt in zijn beroemde essay *Zur Kritik der Gewalt* uit 1921. De leer van de zogeheten rechtmatige verdediging objectieveert dat probleem wel (met alle eisen die er aan geweldgebruik gesteld worden) maar ze verinnerlijkt het probleem niet. Zo ontstond 'de banaliteit van het kwaad' (Hannah Arendt) ook in Dresden en recentelijk weer in Gaza.

Pacifisme geen bekrompen 'isme'

Pacifisme hoeft niet te worden opgevat als een bekrompen 'isme', het blijft namelijk onder alle omstandigheden de laatste radicale, morele kritiek en zo ook de meest subjectieve en tegelijk objectieve

'school', waar dieper mag worden nagedacht over de oorzaken en gevolgen van het geweld. Het legt ongenadig bloot dat geweld altijd weer nieuw geweld baart, dat het de ander demoniseert en doodt om van zijn gezicht en verhaal af te zijn. De enige ethische keuze die je – als je er toch in verzeild raakt – overblijft, is vermoedelijk de *Innere Emigration*: om je ziel te redden binnen een repressief regime dat jouw verhaal dan afpakt, inlijft en transformeert tot het zijne. De 'communicatie' die daarbij hoort, heet oorlogspropaganda. Die krijgt overigens gelukkig niet altijd het laatste woord. Zoals de oud-militairen van *Breaking the Silence* dat in Israël telkens weer bewijzen.

Ik luister in het Midden-Oosten vandaag trouwens ook aandachtig naar de verhalen van Palestijnse christenen, die hun ziel niet laten roven. "Wij zijn slachtoffers van slachtoffers" zegt de Lutherse bevrijdingstheoloog Mitri Raheb heel wijs. Dat bepaalt mede zijn kritiek op het geweld van het Israëlische leger, maar ook dat van zijn landgenoten van Hamas. Zonder beiden met name te noemen, zegt hij:

'Geweld is niet intelligent, je verliest altijd wanneer de ander sterker is', maar hij gaat verder: 'In de tweede plaats: geweld corrumpeert altijd.' (...) 'In de derde plaats: geweld vernietigt de humane dimensie van je bestaan en zo vernietigt het jezelf altijd meer dan de vijand.' (...) 'In de vierde plaats: het is niet creatief. Christenen moeten altijd op zoek blijven naar methoden die leven voortbrengen.'

Dat is geen gemakkelijke opgave, niet alleen voor christenen. Het betreft een universele, altijd durende optie. In ieder geval is het iets anders dan je eigen geweld alleen maar in een rafelige jas van nobele bedoelingen steken.

Dit artikel verscheen 29 augustus 2014 op de website *Nieuw Wij*.

3.4 Aansluiten bij zelfbescherming. Niet of maar hoe

Marlies Glasius

Naar aanleiding van de activiteiten van de *Islamic State* in Syrië en Irak is de discussie over humanitaire interventie opnieuw losgebarsten. Deze discussie, nergens feller dan in GroenLinkse kring, is verzand in een vruchteloze herhaling van zetten. Wat nodig is, is een verregaande transformatie van onze interventiecapaciteit, niet uitgaande van het reddingsparadigma maar van aansluiten bij zelfredzaamheid van mensen. Ook de recente notitie van Bureau de Helling, die de al in de 13e eeuw door Thomas van Aquino geformuleerde criteria, overgenomen in het VN-rapport *Responsibility to Protect*, weer eens herhaalt, levert weinig op.

De dodentallen in Syrië en Irak zijn zeer verontrustend. Maar de cijfers wekken ten onrechte de indruk dat burgers alleen *slachtoffers* zijn van gewelddadig conflict, dat ze passief afwachten tot ze worden overmand door geweld of uitputting. Ik wil in deze bijdrage zichtbaar maken wat burgers doen om te *overleven*, en suggereren dat humanitaire interventie, al dan niet gewapend, daarbij moet aansluiten.

De Nederlandse discussie gaat nog steeds uit van wat Frédéric Mégret het 'reddingsparadigma'¹ heeft genoemd: wij komen op missie naar de bedreigde burgers toe om hen te beschermen. Er is een zeer recente maar snel groeiende literatuur, gevoed door zowel wetenschappers als praktijkmensen, die dit reddingsparadigma omdraait, en uitgaat van de realiteit dat de internationale gemeenschap nu eenmaal veel vaker niet dan wel in staat is om mensen daadwerkelijk te beschermen.

Bescherming kan falen om cynische *realpolitieke* redenen, of omdat bescherming van het eigen personeel, ook militair personeel, toch prioriteit heeft boven het beschermen van anderen (zie de bijdrage van Christ Klep in deze bundel), maar ook eenvoudigweg omdat vreedstroepen niet altijd in ieder dorp aanwezig kunnen zijn, en gewelddaden soms sneller kunnen worden gepleegd dan je kunt interveniëren om ze tegen te houden.

Als we nu eens als uitgangspunt zouden nemen het in kaart brengen wat mensen doen om zichzelf te beschermen? Om daarna pas te bedenken hoe internationale initiatieven om burgers te beschermen, al of niet gewapend, daar op aan kunnen sluiten. Wat burgers doen om te overleven:

Vermijden

Het vermijden van gevaar neemt vaak de vorm aan van fysiek wegvluchten, soms lokaal, soms duizenden kilometers. In 2011 waren meer dan 26 miljoen mensen binnen het eigen land op de vlucht, soms gepland en ordelijk, soms plotseling en in paniek. Andere burgers staan klaar om te vluchten, ze slapen in hun kleren, hebben letterlijk altijd een tas of koffer klaar staan. Ze blijven op hun plaats, maar vermijden bepaalde plekken, routes of tijdstippen. Ze verstoppen geld, voedsel of andere objecten van waarde. Ze vermijden ieder contact of taalgebruik dat politieke lading zou kunnen hebben, of doen zich als dom voor om geen argwaan te wekken.

Toegeven

Een tweede strategie om te overleven is toe te geven aan datgene wat de gewapende partijen vragen. Dat kan zijn door zogenaamde 'belasting' in geld of goederen te betalen, soms zelfs aan meerdere partijen. Het kan de vorm aannemen van het uitvoeren van dwangarbeid, zoals het dragen van lasten, koken of wassen. Het kan ook toegeven aan seksuele eisen betreffen, hetgeen kan variëren van geen fysieke weerstand bieden tegen brute verkrachting, tot het actief opzoeken van contacten met hoger geplaatste militairen, als bescherming tegen willekeurig seksueel geweld. Toegeven kan ook betekenen het geven van informatie aan gewapende partijen, zelfs het verraden van anderen. Deze vormen van toegeven als overlevingsstrategie zijn vanuit concepties als menselijke waardigheid

moelijk te verkroppen, maar ze maken wel degelijk onderdeel uit van de strategieën van zelfbescherming die mensen gebruiken.

Collectieve actie

De derde strategie kan 'collectieve actie' worden genoemd. Soms betreft het ongewapend verzet, maar niet alle vormen van deze strategie gaan direct de confrontatie aan. Wel zoeken ze allemaal veerkracht in gezamenlijkheid. Onder collectieve actie valt het delen van informatie over gevaar; maar ook het in stand houden van scholen, kerken, transport, of medische voorzieningen; samenkomen om te recreëren en te spelen. Collectieve actie kan ook het karakter aannemen van gezamenlijk onderhandelen met of zich verzetten tegen gewapende partijen, bijvoorbeeld over kidnappings of belastingen; en elkaar beschermen.

Bewapenen

Tenslotte besluiten burgers soms ook de wapenen op te nemen. De antropologische literatuur geeft een beeld van wat gewone jongens (en soms meisjes) ertoe brengt om te gaan vechten. Daaruit blijkt dat onmiddellijk gevaar voor eigen leven en gezinsleden vaak de belangrijkste beweegreden is om te gaan vechten, maar dat onder andere persoonlijke grieven en dwang ook een rol spelen. Het kan om stapsgewijze rekrutering gaan, maar het kan ook zijn dat plotse-ling en chaotisch een gewapende groep wordt gevormd in reactie op een offensief.

In plaats van het reddingsparadigma

We weten nog nauwelijks onder welke omstandigheden welke strategieën de overhand hebben, en wat ze meer of minder succesvol maakt. Bestaand onderzoek suggereert dat de aanwezigheid van moedige en initiatiefrijke 'natuurlijke leiders' van cruciaal belang is voor de overlevingskansen in lokale gemeenschappen. Dat is op zich niet verrassend, maar roept wel de vraag op in hoeverre het

mogelijk is de initiatieven van zulke leiders door te geven en wijder te verbreiden.

Ik zal een voorbeeld geven van 'hulp bij zelfbescherming', ook om aan te geven hoe *low profile* dit kan zijn. In 2011 deed een medewerker van de organisatie *Local to Global Protection* onderzoek naar eerdere zelfbeschermingspraktijken in de grensstreek tussen Soedan en het nieuwe Zuid-Soedan, toen er opnieuw geweld uitbrak.² Hij raakte betrokken bij een spontaan opgezet zelfbeschermingsproject. Circa dertig jongeren die bij eerdere NGO-projecten betrokken waren geweest trokken er met minimale financiële steun op uit, te voet in teams van twee, om ideeën tussen dorpen uit te wisselen, waaronder het gebruik van fluitjes en hoorns om een naderende aanval aan te kunnen kondigen, het verstoppert van voedselvoorraden op meerdere plekken, en het bewaren van lege zakken om snel te kunnen vullen met eerste levensbehoeften als er moest worden gevlucht. In zijn rapportage over dit initiatief, dat minder dan 30.000 dollar kostte, stelt de betrokken medewerker dat het meer impact had op de veiligheid van burgers dan de in de provincie gestationeerde VN-macht. Dat durf ik niet te bevestigen, maar het is wel duidelijk dat dit soort initiatieven veel meer aandacht behoeven, juist van partijen als GroenLinks.

Gewapende internationale bescherming blijft onder bepaalde omstandigheden onvervangbaar, maar het moet wel heel anders georganiseerd worden om daadwerkelijk aan te kunnen sluiten op lokale overlevingsstrategieën: liefst natuurlijk op geweldloze collectieve actie, maar indien nodig ook op de realiteit van vermijden, toegeven en zelfbewapening.

Wat hiervoor nodig is, is niet weer een oeverloze discussie over wel of niet interveniëren, maar een verregaande transformatie van onze interventiecapaciteit, niet uitgaande van het reddingsparadigma maar van aansluiten bij zelfredzaamheid. Dit heeft concrete consequenties voor soldatenwerk, noodhulp, inlichtingendiensten en wederopbouw. Voor de soldaat moet het idee van vechten tegen de vijand transformeren naar 'riskant politiewerk' om mensen te beschermen. Noodhulp waarbij top-down wordt bedacht wat

mensen nodig hebben (de 'voedsel en dekens'-aanpak) moet transformeren naar participerende, vraaggerichte hulp, zelfs in crisissituaties. In plaats van informatie, verzameld met *drones* en satellieten, alleen ter beschikking van de eigen militairen te stellen zouden vredestroepen 'informatiewerkers' moeten worden die wederzijdse informatie-uitwisseling tussen lokale bevolking en internationaal personeel tot hun kerntaak maken. En ten laatste zou de bureaucraat die namens de internationale gemeenschap, met de airconditioning aan, een nieuw staatssysteem komt opbouwen iemand moeten worden die de lokale bevolking ter beschikking staat in haar eigen pogingen werkbare bestuursinstellingen in te richten.

Mijn suggesties hier zijn geen pasklare oplossingen voor het interventiedilemma, maar een poging de discussie die GroenLinks nu weer gaat voeren in een heel andere richting te duwen. Een richting die misschien meer kans maakt daadwerkelijk bij te dragen aan burgerbescherming.

Marlies Glasius is hoogleraar internationale betrekkingen aan de Universiteit van Amsterdam.

Noten

1. Frédéric Mégret, 'Beyond the 'Salvation' Paradigm: Responsibility To Protect (Others) vs the Power of Protecting Oneself', 40 *Security Dialogue* (2009) 575-595.
2. Justin Corbett, 'Protection in Sudan's Nuba Mountains: Local achievements, international failures', in: *Local to Global Protection*, February 2012.

3.5 Een pleidooi voor een assertief en consistent buitenlandbeleid

Thom Klück

Gewetensbezwaarden militaire dienst kregen vaak tijdens het toetsen van hun gewetensbezwaren de volgende vraag voorgelegd: 'Indien uw partner op het punt staat gedood te worden en u

beschikt over een geweer, zou u uw partner redden door de dader te doden of stelt u zich dan net zo principieel op als u nu als dienstweigeraar doet?’ Deze vraag kwam in mij op bij het lezen van de GroenLinks nota over militaire interventies. Net zozeer als ik de vraag destijds fair noch recht vond doen aan de complexiteit van de geweldsvraag vind ik dat met de vragen over militaire interventie ook. Op het moment dat de geweldsvraag door acute grote humanitaire nood zo sterk aan de orde is, zoals in Syrië en Irak nu, is er feitelijk geen sprake meer van een keuze. Er is eerder sprake van een *no-win* situatie: allereerst omdat militaire interventie per definitie een sluitstuk is van het falen van internationale diplomatie. De tweede reden is dat militaire interventie zelden bijdraagt aan een duurzame oplossing van een internationaal conflict. De maakbaarheidsgedachte van internationale ‘vrede’ door militair ingrijpen is al even utopisch als een wereld zonder oorlog. De derde reden is dat voor een partij als GroenLinks er hoe dan ook geen bevredigende uitkomst is wanneer geweld als laatste optie uit de discussie rolt.

De vraag die naar mijn mening gekoppeld moet worden aan de geweldsvraag gaat niet over de randvoorwaarden die in de startnotitie staan. Op de genoemde voorwaarden valt vrij weinig af te dingen. De vraag over militaire interventie zal altijd naast de vraag moeten worden gelegd wat de visie is van GroenLinks op buitenlands beleid. Buitenlands beleid dient gericht te zijn op het begrijpen en verbinden van een veelvoud aan internationale relaties: niet dogmatisch, maar met een open *mindset*, gedragen door feiten en geworteld in een duidelijk kader van normen en waarden. Dus niet de vraag ‘doen we het of doen we het niet’, maar de vraag, ‘is militaire interventie een te verantwoorden keuze binnen onze opvattingen over het land en de regio’.

Een ‘ja’ zal in veel gevallen aansluiten bij de publieke opinie. Een ‘nee’ echter roept vragen en weerstand op. Het lijkt dan al gauw of GroenLinks haar verantwoordelijkheid niet wil nemen, niet volwassen is of niet mee kan doen in een coalitie. Maar dat verwijt speelt niet wanneer GroenLinks haar profiel op buitenlands beleid consequent en scherp voor het voetlicht brengt.

GroenLinks dient het wezenlijke belang te benadrukken van diplomatieke beleidsinterventies die zijn gericht op de lange termijn en die conflicten omspannen: dus voor, tijdens (als kenmerkend militaire interventie onvermijdelijk was) en na crises. Het Nederlandse belang kan primair worden beïnvloed door een sterkere inzet op internationale samenwerking.

Buitenlandse Zaken wordt de komende jaren echter hard door bezuinigingen getroffen; een onevenredig fors deel van het budget verdwijnt. Vergeet overigens ook niet de uitgeholde begroting voor ontwikkelingssamenwerking. Traditioneel twee stevige pijlers van het Nederlandse naoorlogs buitenlandse beleid zijn daarmee sterk verzwakt. Dit betekent minder personeel, minder posten en minder ogen en oren om het Nederlandse belang in al haar facetten te behartigen. Het is de vraag of de tijdens de recente politieke beschouwingen ingediende maar inmiddels aangehouden motie van GroenLinks om de diplomatie weer te versterken, kan rekenen op voldoende financiële middelen. De concurrentie met de beeldvorming rond het defensiebudget is stevig.

Maar een budget is één ding. Prioriteitstelling en een duidelijke strategie zijn minstens zo belangrijk. Het buitenlands beleid heeft binnen de huidige en de afgelopen kabinetsperiodes aan kracht ingeboet. Misschien speelt de paradox van de liberale democratie haar parten: de onverenigbaarheid van individuele vrijheden en rechten tegenover volksdemocratie. Vrij vertaald naar internationale relaties: de individuele rechten en plichten van landen staan vaak haaks op overkoepelende belangen van de geglobaliseerde gemeenschap. Internationale problemen zijn vooral problemen voor de betrokken landen of gemeenschappen zelf, niet van de internationale gemeenschap. Het klimaatdebat is een pijnlijk voorbeeld. Pas als de zaak vooral zichtbaar en tastbaar escaleert of - in de meest strikte interpretatie die mogelijk is - het welbegrepen eigenbelang wordt geraakt, sluiten landen die vanuit deze politieke doctrine handelen zich aan bij een inmiddels bereikte *communis opinio*. Boven alles is dit zeer reactief.

Het Nederlandse buitenlands beleid richt zich in grote lijnen eenzijdig op het eigen belang. In een onmiskenbaar hoog tempo

verdwijnt betekenisvolle ambitie uit dit beleid. Afbraak is geen kunst en kan snel worden gerealiseerd, opbouw is echter wel een kunst en vraagt veel tijd. Wat dreigt is een schraal en uitgekleed diplomatiek apparaat waar spaarzaam strategisch beleid wordt gemaakt, maar vooral politiek risicomanagement wordt gekoppeld aan de waan van de dag. Roel Bekker noemde dit probleem, dat binnen de Rijksoverheid een fenomeen is geworden, recent in zijn afscheidscollege van het CAOP. Op dat punt ben ik het met hem eens.

Wil GroenLinks een afgewogen standpunt kunnen innemen, dan is een sterk profiel in het buitenlands beleid een voorwaarde. Dat betekent dat de partij niet alleen het nieuws haalt als er, in de perceptie van het publiek, een onpopulair 'nee' komt of een populair 'ja'. Voorwaarde is een assertief profiel op het buitenlands beleid: scherp en ondubbelzinnig neergezet met een oog voor de complexe realiteit. In dat debat moeten er naast actieve inbreng over vraagstukken over ontwikkelingssamenwerking veel meer aandacht komen voor een sterke koppeling van strategische globaliseringsvraagstukken. Dit debat moet nadrukkelijk gevoerd worden over kwesties die op een lange termijn agenda spelen, inclusief machtspolitieke vraagstukken.

GroenLinks en ook haar leden beseffen maar al te goed de complexiteit, de onvoorspelbaarheid en de *messiness*, de smerigheid van een militaire interventie, zo bleek onlangs tijdens de discussieavond in Utrecht. Ook is er het besef dat GroenLinks zich een fiasco als destijds rond het besluit tot steun van de missie in Afghanistan niet kan permitteren. Een blijvend scherp debat in de Kamer en met de partijleden kan dat risico verkleinen. Daartoe moet de bereidheid bestaan om meer in buitenlands beleid te investeren. Doet de partij dat, dan is elke uitkomst op de vraag of er steun is voor een dergelijke interventie verdedigbaar.

Indien diplomatie voor Nederland een *after thought* wordt, en daar lijkt het steeds meer op, dan wordt Nederland steeds afhankelijker van de (militaire) daadkracht van andere landen. Dat lijkt mij zeer onwenselijk. Dan rest gechargeerd slechts de keuze tussen een

handelsoorlog of, zoals nu in Irak en Syrië, oorlog. Dat is een uitkomst die GroenLinks volgens mij niet moet willen.

Terug naar de gewetensbezwaarde militaire dienst. De dienstweigeraar hoefde uiteindelijk de oncomfortabele vraag destijds niet te beantwoorden omdat hij kon stellen dat hij niet wist hoe hij zich onder extreme omstandigheden zou gedragen en er uiteraard een groot verschil was tussen noodweer en een bewuste keuze voor geïnstitutionaliseerd geweld. Achter een gelijksoortig antwoord kan GroenLinks zich niet verschuilen. Het komt op politieke keuzes aan. Geweld is soms verdedigbaar, maar niet zonder een zowel historisch ingebedde als toekomstgerichte consistente buitenlandse politiek.

Thom Klück is werkzaam op het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Hij schrijft deze bijdrage op persoonlijke titel.

3.6 Kan een oorlog rechtvaardig zijn?

Désirée Verweij

De vraag of en hoe een oorlog rechtvaardig kan zijn is door de eeuwen heen voortdurend aan de orde geweest. De ‘Traditie van de rechtvaardige oorlog’ (*just war*) is dan ook een lange traditie die begint in de klassieke oudheid en doorloopt tot in onze huidige tijd. In de loop der eeuwen zijn er drie sets criteria ontwikkeld binnen de ‘Traditie van de rechtvaardige oorlog’. De ‘*ius ad bellum*’ criteria (juiste reden; juiste –legitieme– autoriteit; juiste intentie; laatste redmiddel; realiseren langdurige vrede; proportionaliteit), betreffen criteria die gelden voor het ten strijde trekken. Het zijn dus in die zin criteria die gelden voor de politiek. De ‘*ius in bello*’ criteria daarentegen (immuniteit van non-combattanten; dubbel effect; proportionaliteit) gelden in de oorlog en betreffen de wijze waarop militairen geweld toe dienen te passen. De ‘*ius post bellum*’ criteria tenslotte focussen op de sociale en economische wederopbouw.

Inleiding

Het interessante van de ‘Traditie van de rechtvaardige oorlog’ is dat deze aan de basis ligt van de Conventies van Genève en het Humanitair Oorlogsrecht. Ook de ontwikkeling van het Internationale Recht leunt sterk op de teksten van Hugo de Groot (17e eeuw) over de ‘rechtvaardige oorlog’. Hij was de eerste die een poging deed om een systematisch overzicht te geven van hetgeen een oorlog rechtvaardig maakt. Daarbij kon hij putten uit de veelheid aan teksten die inmiddels over dit onderwerp was verschenen. De focus op rechtvaardigheid zowel vanuit de ethiek als vanuit het recht hebben er echter niet toe geleid dat oorlogen ook rechtvaardig(er) zijn geworden. Noch de *ius ad bellum* en *ius in bello* criteria van de ‘Traditie van de rechtvaardige oorlog’, noch de wet- en regelgeving op internationaal niveau, hebben geleid tot het ontwikkelen van ‘de deugd die naar buiten kijkt’, zoals Hugo de Groot rechtvaardigheid omschrijft in zijn ‘Prolegomena’. De deugd die naar buiten kijkt ziet de ander, ziet de hulpbehoevendheid van de ander en weet dat zij zelf die hulp van de ander ook eens nodig zal hebben. Dit basale gegeven geldt niet alleen voor individuen, maar ook voor staten, aldus Hugo de Groot. Met de omschrijving van rechtvaardigheid als de deugd die naar buiten kijkt, verwijst Hugo de Groot, naar eigen zeggen, naar het feit dat de wet niet alleen gebouwd is op ‘utiliteit’. Met andere woorden, het gaat ook om de erkenning van de inherente verbondenheid met anderen. Dit betekent dat rechtvaardigheid inhoudt dat er vanuit de erkenning van deze inherente verbondenheid met anderen gehandeld wordt, vanuit de ‘juiste intentie’ zou je kunnen zeggen, hoewel Hugo de Groot deze term niet gebruikt. Vanuit deze juiste intentie kan (en moet soms) een oorlog gevoerd worden. Dit is overigens iets dat met name in de vroege traditie verwoord wordt. In deze vroege traditie is het idee van een rechtvaardige oorlog namelijk niet gebaseerd op zelfverdediging, zoals dit veelal vanaf Walzer’s toonaangevende publicatie *Just and Unjust Wars* (1977) het geval is, maar als een reactie op onrechtvaardigheid, en op het bestraffen en vervolgens voorkomen hiervan (vgl ook Turner Johnson 2013). Aanvankelijk werd een rechtvaardige

oorlog gezien als een oorlog waarin zaken rechtgezet werden om te voorkomen dat de onrechtvaardigheid weer zou plaatsvinden. James Turner Johnson spreekt in dit verband over het belang dat in het ‘klassieke’ denken over de rechtvaardige oorlog werd gehecht aan morele wijsheid en niet aan regels die als een checklist gebruikt zouden kunnen worden (Turner Johnson, 2013, p. 38). In dit opzicht bekritiseert hij veel huidige *just war* auteurs vanwege hun gebrek aan historisch besef. Zijn kritiek is mijns inziens interessant, want hij laat zien dat in het oorspronkelijke ‘rechtvaardige oorlog’-concept vrede en rechtvaardigheid aan elkaar gekoppeld waren en in hun onderlinge verbinding ook afhankelijk van elkaar waren. In dit verband verwijst Turner Johnson naar Augustinus die ‘vrede’ definieert als de rust van een politieke orde gebaseerd op rechtvaardig bestuur. Het gebruik van militaire middelen stond in dienst hiervan. De geschiedenis laat zien dat tot en met Thomas van Aquino het gedrag in de oorlog benaderd werd vanuit het principe van ‘juiste intentie’. Daarna werd het principe van non-combatanten geïntroduceerd in de vorm van een lijst met groepen of individuen die niet aangevallen mochten worden en wapens die niet gebruikt mochten worden. Nog weer later (in de periode van de honderdjarig oorlog, 14e eeuw) evolueerde dit in wat nu ‘ius in bello’ genoemd wordt. Toch lijkt het criterium van de ‘juiste intentie’ dat door Turner Johnson aan morele wijsheid wordt gekoppeld van cruciaal belang als het gaat om rechtvaardigheid. De vraag is echter wat ‘juiste intentie’ precies inhoudt en wat de mogelijke voorwaarden zijn voor deze dispositie.

De traditie van goede bedoelingen

Dit is geen onbelangrijke vraag, want het gevaar van de ‘juiste intentie’ lijkt op twee manieren aanwezig te zijn: in het imperialistische of fundamentalistische perspectief, waarin het doel de middelen lijkt te kunnen heiligen, en in de naïeve, goedbedoelde plannen en acties die het zicht op de consequenties vertroebelen. Dit laatst genoemde gevaar impliceert dat het verrichten van een handeling vanuit de juiste intentie niet uitsluit dat de gevolgen van

die handeling desastreus zijn. Dat betekent niet alleen dat de oprecht goed bedoelde resultaten waar de handeling op gericht is niet gerealiseerd worden, maar het betekent ook dat er schadelijke consequenties zijn, die er niet zouden zijn als de handeling helemaal niet verricht zou zijn. Met andere woorden: vanuit een ondoordachte goede intentie maak je de dingen erger dan ze waren. Het andere gevaar, het bovengenoemde imperialistische of fundamentalistische perspectief waarin het doel de middelen heiligt, impliceert dat vanuit de veronderstelde moreel juiste overtuiging een niets en niemand ontziend fanatisme ontstaat dat als zodanig ook kan leiden tot tragische consequenties. In die zin is vanuit 'goede bedoelingen' al veel schade aangericht. Toch lijkt dit een cruciaal principe zoals ook Coates (2006) aangeeft in zijn kritiek op het principe van de 'juiste intentie': *'In war it seems there is always more to fear from the moral zealot than there is from the moral sceptic'* (o.c. 217). Dat neemt overigens niet weg dat Coates ondanks zijn kritiek toch het belang van dit principe onderstreept. Naar aanleiding van bovenstaand citaat vervolgt hij dan ook: *'Recognising and countering this unjust disposition, this inflated perversion of just war, is a key part of the just war project'* (217). Dit lijkt van cruciaal belang, want het principe van de 'juiste intentie' betrof, zoals eerder aangegeven, niet zozeer een regel, maar een morele dispositie; het ging zoals ook Coates stelt om *moral character*. Vanuit die 'juiste intentie' worden de andere criteria van de 'rechtvaardige oorlog' vormgegeven. Coates' zoektocht naar deze veronderstelde *positive moral disposition* brengt hem (ook via Augustinus) bij de morele gelijkheid en waardigheid van de vijand. Alleen als ik de vijand ook als mens kan blijven zien, als ik zijn of haar menselijkheid voorop kan blijven stellen, handel ik vanuit de juiste intentie. Dat is overigens in de praktijk van oorlog en geweld om meerdere redenen niet zo eenvoudig. Toch lijkt hier de basis voor rechtvaardig optreden te liggen.

Rechtvaardigheid en verantwoordelijkheid

Het criterium van de 'juiste intentie' of de 'juiste innerlijke dispositie' ligt immers ten grondslag aan de andere *just war* criteria. Als de juiste intentie ontbreekt zijn de overige principes, waaronder 'juiste reden', 'proportionaliteit' en het discriminatie principe (dat de aanval op non-combattanten moet voorkomen) nietszeggend en al te makkelijk vanuit eigenbelang en eigen voordeel te interpreteren en te camoufleren. De juistheid van de 'juiste intentie' lijkt dan ook cruciaal. Maar hoe kan deze juistheid worden omschreven en vooral, hoe wordt deze juistheid vastgesteld? Omdat de juiste intentie ook kan leiden tot negatieve en zelfs desastreuze consequenties lijkt de verbinding met verantwoordelijkheid noodzakelijk. Dit sluit mijns inziens aan bij de wijze waarop Armathya Sen het concept 'rechtvaardigheid' uitwerkt in zijn boek *The Idea of Justice* (2009). Sen's vertrekpunt vormt, evenals bij Augustinus, de ervaring van onrechtvaardigheid die om een reactie vraagt. Maar deze ervaring dient onderworpen te worden aan een kritische blik alvorens acties worden ondernomen die de onrechtvaardigheid moeten opheffen. Daarbij gaat het niet om de vraag naar perfecte rechtvaardige instituties maar om de vraag naar hoe rechtvaardigheid bevorderd kan worden in het leven dat mensen daadwerkelijk leven op basis van hun mogelijkheden. In Sen's *capability approach*, die hij in zijn boek verbindt met rechtvaardigheid, betreft dit de vermogens en mogelijkheden van individuen om die keuzes te kunnen maken op grond waarvan zij de dingen kunnen realiseren die zij als waardevol zien. Sen stelt expliciet dat *justice* niet alleen gedaan moet worden, maar dat het ook zichtbaar moet zijn. '*Should not only be done, but seen to be done*' (o.c. 393). Op basis hiervan stelt hij dat als anderen niet kunnen zien dat een oordeel, op een bepaalde begrijpelijke en redelijke manier, rechtvaardig is, dat het dan niet alleen moeilijk is om dit oordeel te implementeren, maar dat dan ook de deugdelijkheid, de gegrondheid, in hoge mate problematisch is. Er is, in Sen's optiek, een duidelijke relatie tussen de objectiviteit van een oordeel en het vermogen van dit oordeel om de kritische publieke blik te weerstaan. De standaard van objec-

tiviteit van ethische principes wordt door Sen gekoppeld aan de verdedigbaarheid van deze principes in een ‘*open and free framework of public reasoning*’ (o.c. 196), waarmee hij in debat treedt met Rawls en Habermas. Zonder verder op deze discussie in te gaan is het in de context van dit artikel relevant om te onderstrepen dat het voor Sen om de ‘*defensibility in reasoning*’ met anderen gaat, waarbij het perspectief van andere mensen, hun beoordeling van de situatie en hun belangen in die situatie aan de orde zijn. Het belang van *public reasoning* speelt dan ook een centrale rol in Sen’s boek. Dit gaat samen met het accepteren van een ‘pluraliteit van redenen’ (‘*plurality of reasons*’, o.c. 394) .

Het is, mijns inziens, in dit open en kritische debat dat de verantwoordelijkheid van de verantwoordelijken in kwestie wordt beoordeeld en dat ook wordt beoordeeld of de juiste intentie aanwezig was en is (op basis van de zichtbaarheid van de resultaten hiervan). Daarmee wordt uiteindelijk beoordeeld of recht is en wordt gedaan aan diegenen aan wie in, en met, de rechtvaardige oorlog beoogd wordt recht te doen.

Désirée Verweij is bijzonder hoogleraar 'Normatieve en beleidsmatige dilemma's van multilaterale vredesoperaties' aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Daarnaast is zij hoogleraar militaire ethiek aan de Nederlandse Defensie Academie.

Dit is een ingekorte versie van het artikel D. Verweij (2014), ‘Hoe juist is de ‘juiste intentie’? De mogelijkheden en onmogelijkheden van de ‘Traditie van de rechtvaardige oorlog’’, in: *Filosofie en Praktijk. Praktische problemen in filosofisch perspectief*, 35 (1), 49-59.

Literatuur

Coates, A. (2006), ‘Culture, the Enemy and the Moral Restraint of War’ in (Sorabji and Rodin (eds.) (2006), *The Ethics of War. Shared Problems in Different Traditions*, Ashgate, Burlington.

Grotius, H. (1993), *Het Recht van Oorlog en Vrede*, Prolegomena en Boek 1, Ambo, Baarn. Vertaling J.F. Lindemans (oorspronkelijk De Iure Belli ac Pacis (1625).

Reichberg e.a. (eds.) (2006), *The Ethics of War. Classic and Contemporary Readings*, Blackwell, Oxford.

Sen, A., (2009), *The Idea of Justice*, Allen Lane, Penguin Group, New York.

Turner Johnson, J. (2013) Contemporary Just War Thinking: Which is Worse, to Have Friends or Critics?' in: *Ethics and International Affairs*, 27 (1), Spring 2013, 25-46.

Walzer, M. (1977) *Just and Unjust Wars*, Basic Books New York.

3.7 Het VN-mandaat in het rechtsfilosofisch spectrum. Deel I van het drieluik: 'Het VN-mandaat'

Michiel van de Kasteelen

In de discussie over humanitaire interventies binnen GroenLinks komt het VN-mandaat vaak ter sprake, aangezien veel politiek handelen onder het internationale rechtssysteem valt. Michiel van de Kasteelen is onder andere Speciaal Adviseur bij het Departement Rechten in Utrecht en geeft in dit drieluik uitleg over de oorsprong, de werking en beoogde toekomst van het VN-mandaat. Deel I gaat over de plaats van het internationaal recht in de samenleving, deel II behandelt de wijziging tussen het Handvest en de staatssoevereiniteit, en R2P (*responsibility to protect*) in theorie en praktijk. In deel III geeft Van de Kasteelen een visie op de hervorming van het VN-mandaat.

Inleiding

Het al dan niet 'vereist' zijn van een VN-mandaat voor militair ingrijpen is een vaak terugkerend discussiepunt, ook bij GroenLinks. Dit artikel geeft achtergrond en kader bij die discussie. Mijn

conclusie is, dat het vasthouden aan een VN-mandaat in een puur formele betekenis (als een mandaat van de Veiligheidsraad onder het VN Handvest) niet houdbaar is, en ook niet wenselijk. Het is belangrijk de vraag breder te trekken en te kijken naar het Internationaal Recht en de wijze waarop de wereldgemeenschap een vorm van collectieve vredeshandhaving zou kunnen vormgeven.

Het rechtsfilosofisch spectrum

Is 'het recht' datgene wat je terugvindt in het positieve recht, zoals dat is vastgelegd in wetten, in verdragen en in rechterlijke uitspraken? Of is 'het recht' een breder begrip, en refereert het (ook) aan subjectieve begrippen als 'rechtvaardigheid', aan datgene wat als 'recht' ervaren wordt in een samenleving? De discussie over deze rechtsfilosofische vraag binnen de rechtswetenschap beweegt zich op een continuüm. Er zijn maar weinig mensen, die zich op een van de uitersten van dat continuüm bevinden. Consequentie aan het ene uiterste (van het positieve recht) is dat het "recht" in een dictatuur, dat geheel volgens de regels van die dictatuur tot stand is gekomen en wordt toegepast, inderdaad 'recht' genoemd kan worden. Consequentie van het andere uiterste (van het recht als subjectieve kracht) is dat het chaos en dus rechtsonzekerheid tot gevolg kan hebben. In een rechtsstaat als de onze is het niet vreemd om je vrij ver richting het positieve recht te bevinden op het spectrum. Vele zekerheden (democratische besluitvorming, controle-mechanismen, een redelijk functionerende rechterlijke macht, bescherming van minderheden etc.) vergroten het vertrouwen in het bestaande recht en in de mogelijkheden om dat recht te veranderen als daartoe in de samenleving aanleiding is. Toch zal je ook in een land als Nederland de grenzen van het recht moeten verkennen als het positieve recht te star is (geworden) of eenzijdige belangen dient. Maar als je die kant op gaat, blijft het altijd de vraag in hoeverre jouw zoektocht naar de marges van het bestaande recht niet ook tegen je werken, doordat ook anderen de marges opzoeken op die terreinen, waar dat jou niet goed uit komt.

Bronnen van internationaal recht

Het internationaal publiekrecht (of ook het volkenrecht) is (nog) diffuser dan de nationale rechtssystemen. Het baseert zich op de volgende rechtsbronnen, althans zo staan ze in het Statuut van het Internationaal Gerechtshof:

- Verdragen (*international conventions*);
- (Internationaal) gewoonterecht (*international custom*);
- “Algemene rechtsbeginselen” (*general principles of law recognised by civilised nations*);
- Subsidiair: rechterlijke uitspraken en doctrine (*judicial decisions and the teachings of the most highly qualified publicists*).

In de literatuur worden daarnaast ook ‘besluiten van internationale organisaties’ en ‘unilaterale handelingen en verklaringen van landen’ als bronnen aangeduid. Ook hier een continuüm, echter met maar betrekkelijk weinig om op terug te vallen aan de puur positieve kant van het spectrum. Toch is dat geen reden om het internationaal recht af te doen als een te verwaarlozen factor. Het is uiteindelijk – net als het recht in nationale of lokale samenlevingen – een fenomeen dat weliswaar in beweging is, maar dat ten principale probeert een wereldorde van vrede en welzijn te bevorderen. Naarmate landen kleiner en minder machtig zijn, zou de bevordering van de internationale rechtsorde een essentiële element in de buitenlandse politiek moeten zijn. Dat geldt zeker voor Nederland, een van de historische broedplaatsen van het internationale recht en de plek waar de internationaal-juridische instellingen zich hebben gevestigd.

De VN-Veiligheidsraad

Zoals het positieve recht altijd een momentopname is, zo ook is de inrichting van de Verenigde Naties, en dan vooral van de Veiligheidsraad, een weergave van de gestolde machtsverhoudingen van 1945. De simpele werkelijkheid van dat moment was dat de vijf

grote landen onder de overwinnaars van de Tweede Wereldoorlog alleen deel uit wilden maken van een collectief veiligheidssysteem als zij daarin uiteindelijk ieder voor zich het laatste woord behielden. Het zijn diezelfde vijf landen (alleen de vertegenwoordiging van China is gewisseld en de USSR is vervangen door de Russische Federatie), die nu bijna 70 jaar na dato nog steeds dat laatste woord hebben. De andere landen hadden de keuze dat te accepteren of een veiligheidssysteem te creëren waarin de belangrijkste spelers op het wereldtoneel niet meededen. En men had de les van het falen van de Volkenbond (waarin de grootmachten veelal ontbraken) geleerd. Het VN-Handvest stelt om te beginnen vast dat 'geschillen tussen de lidstaten langs vreedzame weg dienen te worden opgelost' en 'dat deze zich in hun betrekkingen onthouden van dreiging met of gebruik van geweld' (artikel 2). Dit geweldsverbod staat wel in relatie tot het 'inherente recht tot individuele of collectieve zelfverdediging in geval van een gewapende aanval tegen een lidstaat' (artikel 51). Dat recht geldt tot aan het moment dat de Veiligheidsraad optreedt. Bij geschillen tussen landen ('waarvan het voortbestaan de handhaving van de internationale vrede en veiligheid in gevaar brengt') wordt de Veiligheidsraad eerst geacht de weg van hoofdstuk VI te volgen, die van de 'vreedzame oplossingen' (onderzoek, overleg, bemiddeling, arbitrage etc.). Dat houdt in dat eerst wordt vastgesteld dat een situatie een 'bedreiging van de vrede, een verbreking van de vrede of een daad van agressie' is (artikel 39). Dan kunnen er voorlopige maatregelen worden getroffen (artikel 40). Vervolgens kunnen niet-militaire sancties worden getroffen (Hoofdstuk VII): het verbreken van betrekkingen, handelsmaatregelen en boycots op allerlei vlak (artikel 41). En tenslotte kan de Veiligheidsraad besluiten tot militair ingrijpen: de inzet van lucht, zee- en land-strijdkrachten (artikel 42).

3.8 De wrijving tussen het VN-mandaat en staatssoevereiniteit. Deel II van het drieluik 'Het VN-mandaat'

Michiel van de Kasteelen

Conflicten tussen staten en binnen staten

Sinds 1945 zijn niet alleen de machtsverhoudingen in de wereld veranderd, ook de aard van conflicten is niet meer hetzelfde. Het Handvest van de VN is geschreven met het oog op gewapende conflicten tussen staten: een land valt een ander land aan of binnen, waarbij (soms met enige goede wil) een 'agressor' is aan te wijzen, en een 'slachtoffer'. In de laatste decennia is dat soort conflicten echter schaars. De oorlog tussen Iran en Irak in de jaren '80 was een lange, conventionele, interstatelijke oorlog. En de bezetting daarna door Irak van Koeweit in 1990 was een 'agressie-oorlog' volgens het boekje. De Veiligheidsraad had in 1990 (net na de val van de muur) dan ook geen enkele moeite met datgene te doen waarvoor hij was opgericht. Binnen enkele uren had de raad Resolutie 660 aangenomen waarin werd vastgesteld dat zich een situatie met betrekking op artikel 39 had voorgedaan (een bedreiging of verbreking van de vrede), en Irak werd opgeroepen Koeweit te verlaten. Vier dagen later volgde Resolutie 661, waarin zware economische sancties werden ingesteld.

Dit is echter de uitzondering die de regel bevestigt. Verreweg de meeste conflicten zijn of beginnen als binnenstatelijke conflicten. Ook dan kunnen andere staten daarbij betrokken zijn, ofwel als steun voor een van de binnenlandse partijen, openlijk of heimelijk, dan wel omdat het binnenlandse conflict in een ander land als een bedreiging van de eigen veiligheid of van de eigen belangen wordt ervaren. Daarbij komt dat degenen die aan de strijd deelnemen vaak niet gedefinieerd kunnen worden in termen van het oorlogsrecht (zijn het burgers of militairen en tot welke partij behoren ze?). Dat zijn situaties waarin de 'koninklijke' weg van het Handvest niet begaanbaar is. En zoals gezegd, het merendeel van de huidige conflicten valt in die categorie.

Soevereiniteit en *Responsibility to Protect*

In het geval van binnenstatelijke conflicten ontstaat allereerst een andere volkenrechtelijke vraag: die over 'soevereiniteit', als verwoord in artikel 2 lid 7 van het VN Handvest: *'Geen enkele bepaling van dit Handvest geeft de Verenigde Naties de bevoegdheid tussenbeide te komen in aangelegenheden die wezenlijk onder de nationale rechtsmacht van een staat vallen, noch wordt op grond van enige bepaling daarin van de Leden verlangd dat zij zodanige aangelegenheden krachtens dit Handvest tot een oplossing brengen'*, behalve wanneer het gaat om niet-militaire sancties. Ook op dit punt representeert het Handvest de 'gestolde werkelijkheid' van 1945 en niet die van nu.

Binnen de VN is – als antwoord op een aantal noodsituaties waarin de VN niet optrad (Rwanda) of faalde (Srebrenica) – het concept *Responsibility to Protect* (R2P) ontwikkeld, een verbrede variant op een ouder concept, dat van de *Humanitarian Intervention*. Twee voorbeelden van de humanitaire interventie zijn de bescherming van de Koerden in Noord-Irak na de Golfoorlog en de bombardementen op Servië ten tijde van de Kosovo-crisis. R2P is niet – zoals wel wordt aangenomen – een Westerse uitvinding. De oorsprong ligt bij de Afrikaanse Unie, die in 2001 het begrip introduceerde. Op initiatief van de Canadese regering heeft een internationale commissie het concept vervolgens verder uitgewerkt, leidend tot besluitvorming op de *World Summit* van 2005. Daar werd in de slotverklaring eerst vastgesteld, dat elke staat de verantwoordelijkheid heeft de eigen bevolking te beschermen tegen genocide, oorlogsmisdaden, etnische zuiveringen en misdrijven tegen de menselijkheid. Maar men ging verder:

The international community, through the United Nations, also has the responsibility to use appropriate diplomatic, humanitarian and other peaceful means, in accordance with Chapters VI and VIII of the Charter, to help protect populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity. In this context, we are prepared to take collective action, in a timely and decisive manner,

through the Security Council, in accordance with the Charter, including Chapter VII, on a case-by-case basis and in co-operation with relevant regional organizations as appropriate, should peaceful means be inadequate and national authorities manifestly fail to protect their populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity.

R2P en de kritiek erop

Rondom R2P is binnen de VN een systeem ingericht, waarin twee 'Special Advisers' samenwerken: de *Special Adviser on the Prevention of Genocide* (nu: Adama Dieng, Senegal) en de *Special Adviser on the Responsibility to Protect* (Jennifer Welsh, Canada). Voornaamste taak van het Bureau van de Speciale Adviseurs is het alert zijn op situaties die kunnen leiden tot genocide door het verzamelen van relevante informatie over 'gevoelige' gebieden. De R2P-Adviseur heeft daarnaast tot taak het verder ontwikkelen van de conceptuele, politieke en operationele aspecten van R2P.

Daaromheen hebben ook NGO's zich aaneengesloten en de 'International Coalition for R2P' opgericht, die ten doel heeft: '*(...) to bring together NGOs from all regions of the world to strengthen normative consensus for R2P, further the understanding of the norm, push for strengthened capacities to prevent and halt genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity and mobilize NGOs to push for action to save lives in RtoP country-specific situations.*' Het werk van deze *civil society* richt zich zowel op de algemene ontwikkeling van R2P als concept, als ook op het ter kennis brengen van de VN van specifieke risicosituaties.

Natuurlijk is het mogelijk R2P af te serveren als naïef en wereldvreemd idealisme, of als een instrument dat gemakkelijk misbruikt kan worden in de internationale belangenstrijd tussen de wereldmachten, of als een gevaarlijke mix van beide, zoals David Rieff doet in zijn eerdere artikel voor De Helling: 'Saints go marching in. R2P is a farce'. Hij deed dat naar aanleiding van de eigenlijk mislukte interventie in Libië. Waar hij gelijk in heeft, is dat de 'internationale gemeenschap van goedwillende NGO's en van de publieke opinie'

(waaronder ik in dit verband gemakshalve ook GroenLinks maar rangschik) zich bij voortduring dient af te vragen “voor welke kar zij nu weer gespannen wordt”. Andere onmisbare vragen zijn op basis van welke informatie er besloten wordt, of er alternatieven zijn, wie een stem geeft aan de eigenlijke betrokkenen en wat het bredere plan is. Maar het cynisme van Rieff doet geen enkel recht aan het enorme belang van de gedachte dat we met elkaar (als ‘wereldgemeenschap’, hoe uitgehold dit begrip ook dreigt te worden) in staat moeten zijn mensen te beschermen.

Terug naar de Veiligheidsraad

Tenslotte. Ook in het R2P-kader is er de uiteindelijke vraag of het de Veiligheidsraad moet zijn die als enige kan beslissen over de inzet van militaire middelen. En alhoewel het formele, positief-rechterlijke antwoord daarop ‘ja’ is, is dat tegelijkertijd uiterst onbevredigend. De Tilburgse hoogleraar Volkenrecht Willem van Genugten zegt in de Volkskrant dat ‘het van moed getuigt de grenzen van het volkenrecht op te zoeken’, dat het ingrijpen in Syrië ‘strikt genomen illegaal is en toch legitiem’. We kunnen ons, ook als GroenLinks, niet vastpinnen aan het formele vereiste van een mandaat van de Veiligheidsraad, al was het maar omdat je zeker weet, dat je – in het uiterste geval – daarvan weer afstand zal moeten nemen.

Tegelijkertijd is het helder dat het systeem van het Handvest niet meer houdbaar is. Voor sommigen is dat wellicht al decennia lang helder, maar bij velen dringt de noodzaak tot hervorming van de Verenigde Naties nu pas door. En voor het eerst is dat het geval bij een van de permanente leden zelf. De Franse Minister van Buitenlandse Zaken, Laurent Fabius, heeft aangegeven er voorstander van te zijn dat de vijf permanente leden zelf restricties aanbrengen in het gebruik van het vetorecht, zonder overigens het Handvest te willen veranderen. In situaties van genocide zou een beroep van 50 lidstaten op de VN voldoende moeten zijn om het vetorecht de facto ‘onbruikbaar’ te maken.

3.9 Toekomst van de Verenigde Naties. Deel III van het drieluik 'Het VN-mandaat'

Michiel van de Kasteelen

In de voorgaande twee delen van dit drieluik hebben we gezien dat de Verenigde Naties in twee opzichten niet zijn toegerust voor de handhaving van vrede en veiligheid, terwijl dit toch de hoofdtak is van de organisatie. Ten eerste zijn de (machts-)verhoudingen, die ten grondslag liggen aan de samenstelling en werkwijze van de Veiligheidsraad, een weergave van de werkelijkheid van 1945 en niet van nu. Ten tweede passen de meeste conflicten, zoals die vandaag de dag worden uitgevochten, niet meer in het stramien van het VN Handvest: het stramien van een interstatelijke oorlog met een aanvallende en een aangevallen partij.

Wie zijn de Verenigde Naties

Naar de VN wordt vaak op dezelfde manier gekeken als naar de EU, zowel door een meestal niet erg geïnformeerde publieke opinie, maar ook door staten die het gemakkelijk vinden de schuld voor zaken te verleggen naar een ongrijpbaar fenomeen als een internationale organisatie, die niet doet wat gedaan zou moeten worden.

Ten aanzien van de Europese Unie is GroenLinks een van de weinige partijen die een fundamenteel geloof in Europese samenwerking combineert met een uiterst kritische kijk op het daadwerkelijke functioneren van de Europese Unie. Diezelfde houding is op zijn plaats voor de VN. We staan volledig achter de kern van de Verenigde Naties, namelijk de opvatting dat de vraagstukken waar deze wereld voor staat, alleen kunnen worden aangepakt en opgelost in een structuur van overleg, van geven en nemen, van gezamenlijkheid. Maar we zijn tegelijkertijd kritisch ten aanzien van de wijze waarop deze structuur op dit moment functioneert. En dat functioneren is – net als bij de EU – in overgrote mate terug te voeren op de lidstaten die met elkaar een falende structuur in stand houden en

niet over de eigen schaduw heen kunnen stappen om zaken te veranderen.

Want de vraag 'wie zijn de Verenigde Naties?' is uiteindelijk alleen maar te beantwoorden met 'dat zijn we zelf'. Dat zijn wij 'Nederland' als een van de 193 lidstaten, weliswaar niet een van de grote machtsfactoren, maar ook niet een onbeduidende hekkensluis. Zeker niet als we samenwerken bijvoorbeeld in EU-verband, en als dat niet voldoende oplevert, met gelijkgezinde landen, zoals we dat in het verleden nog wel eens deden.

Maar de Verenigde Naties zijn ook 'Wij, de volkeren (...)', de opmerkelijke openingswoorden van het Handvest. Terwijl alle andere verdragen zijn gesloten vanuit 'Wij, de staten, partij bij dit verdrag of bij deze organisatie', opent het VN Handvest vanuit 'de volkeren'. Dat is af te doen als onbetekenende semantiek, maar dat gaat voorbij aan alle ingangen die er in het VN-systeem nu zijn ingebouwd voor niet-statelijke actoren, en waarvan we ook als politieke beweging gewoon gebruik kunnen maken.

Drie elementen voor verdere discussie

GroenLinks kijkt op dit moment opnieuw naar het fenomeen van de militaire interventie. In die discussie is de VN op drie punten aan de orde. Ten eerste als het gaat om de vraag wanneer militair mag worden ingegrepen. Ten tweede het vraagstuk omtrent het palet aan middelen dat door de VN kan worden ingezet om militaire interventie te voorkomen of uit te voeren. Ten derde is de inrichting van de besluitvorming over militaire interventies een discussiepunt.

Bij al die vragen is het essentieel om onderscheid te maken tussen de volgende niveaus van nadenken over dit thema:

1. Hoe zouden we het eigenlijk willen? De 'stip aan de horizon', zoals dat is gaan heten.
2. Wat zijn middellange termijn doelstellingen die we zouden kunnen nastreven op weg naar die stip, gedurfd genoeg om wezenlijke veranderingen te bewerkstelligen, maar ook getoetst aan politieke haalbaarheid.

3. Wat doen en vinden we binnen de ontoereikende omstandigheden van dit moment?

Mijn voorstel is om binnen GroenLinks – als vervolg op de huidige discussie – systematisch aandacht te besteden aan de internationale rechtsorde en de Verenigde Naties.

Wanneer mag met militaire middelen worden ingegrepen?

Laten we vaststellen dat militair ingrijpen geoorloofd is in twee situaties: de klassieke situatie van het Handvest ('bedreiging van de vrede, een verbreking van de vrede of een daad van agressie' door de ene staat tegen de andere) en in de nieuwe situatie als gedefinieerd in de R2P verklaring (binnen een staat, als '*national authorities manifestly fail to protect their populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity*'). Ik houd bewust vast aan de letterlijke formuleringen aangezien ombuigingen als 'ernstige mensenrechtenschendingen' slechts kunnen leiden tot verwarring en openingen voor ongewenste ontwikkelingen.

Met de nieuwe R2P hebben we – terecht – afstand genomen van de soevereiniteit van de staat als heilig uitgangspunt. De gedachte dat een staat binnen haar eigen grenzen kan doen en laten wat hij wil, is onhoudbaar. Dat geldt voor heel veel terreinen (economie, milieu, mensenrechten), zeker als staten zich via verdragen tot zaken hebben verplicht, maar – in mijn optiek – ook als staten internationale normen schenden waartoe ze zich niet expliciet hebben verplicht. In al dat soort gevallen staan er vele wegen open om staten tot ander gedrag te bewegen, maar niet die van de militaire interventie. Die is alleen geoorloofd in de hierboven genoemde situaties. Een uiteindelijk doel zou zijn dat deze nieuwe ontwikkelingen een plek krijgen in een herzien Handvest zodat het formele recht de gegroeide werkelijkheid weer inhaalt.

Investeren in preventie, *early warning* en vreedzame conflictoplossing

Daarnaast stellen we vast dat geïnvesteerd moet worden (letterlijk – in financiële zin – en figuurlijk in de zin van politieke aandacht) in al die zaken die militair ingrijpen kunnen en moeten voorkomen: in diplomatie, maar ook in andere vormen van overleg en bemiddeling. Ook moet aandacht uitgaan naar allerlei vormen van *early warning*: waarnemingsmissies, feitenonderzoek en *intelligence* in brede zin. Eigenlijk is al het werk van de Verenigde Naties een vorm van conflictpreventie. Of het nu gaat om economische ontwikkeling, milieuvraagstukken, mensenrechten, het draagt allemaal bij aan een wereld waarin conflicten minder tot ontwikkeling komen.

Het zou interessant zijn om na te gaan hoe de Groene beweging al verbonden is met de structuren die de VN heeft ingericht voor de participatie van de *civil society*, en hoe die verbinding versterkt kan worden.

Hervorming van de besluitvorming in de Veiligheidsraad

Binnen het kader van dit artikel geef ik enkele gedachten als uitgangspunt voor een fundamentele herziening van de besluitvormingsstructuur binnen de VN. Een van de mogelijkheden, die relatief vaak wordt voorgesteld, is om het aantal staten met een permanente zetel en vetorecht in de Veiligheidsraad uit te breiden om zo meer recht te doen aan de veranderde machtsverhoudingen. Genoemde landen zijn dan bijvoorbeeld Brazilië, Nigeria en India. Dat lijkt mij een weg die de problemen alleen maar vergroot, want een Veiligheidsraad waarin meer landen zaken kunnen tegenhouden, wint op geen enkele wijze aan daadkracht.

We zullen in de richting moeten van een Veiligheidsraad waarin het pure vetorecht voor individuele landen verdwijnt, maar waarin wel rekening wordt gehouden met de enorme verschillen die er tussen staten bestaan. Allereerst kan het aantal leden van de Veiligheidsraad worden uitgebreid naar 25, die in te delen zijn in een

aantal categorieën. De huidige vijf permanente leden blijven permanent lid. De andere vijftien deelnemers aan de G20 zouden een semi-permanente status moeten krijgen, waarbij men om een bepaalde periode lid is; dat leidt samen tot de bezetting van twaalf (5+7) of dertien (5+8) zetels. De overige zetels kunnen dan op basis van verkiezingen ingevuld worden. Groepen landen zouden fungeren als kiesgroepen, maar ook als achterban van de gekozen landen. De Europese Unie (voor zover niet al vertegenwoordigd door de permanente en semi-permanente leden) zou een dergelijke groep kunnen vormen.

De stemverhouding in een nieuwe Veiligheidsraad zouden dan kunnen aansluiten bij de status van permanent, semi-permanent, of gewoon lid. Daarbij zouden de grotere en machtiger landen zich enerzijds voldoende moeten herkennen door middel van hun steminvloed. Anderzijds zouden besluiten alleen kunnen worden genomen (of tegengehouden) via coalities met andere leden binnen de drie categorieën.

Als je deze of een soortgelijke richting op denkt, zal het grote rekenen beginnen, en zullen staten hun (stem)invloed willen maximaliseren. Het zal een ongelofelijke diplomatieke krachtsinspanning vergen om daar een lijn en een uiteindelijke consensus in te bereiken. Natuurlijk zou men kunnen volstaan met de tegenwerping dat deze gedachtelijn geen enkele kans van slagen heeft. Maar ik ben lid van een partij als GroenLinks geworden om ook wat onmogelijk lijkt een kans te geven.

Mr. Michiel van de Kasteelen werkt als speciaal adviseur internationale projecten bij het departement Rechten aan de Universiteit Utrecht.

3.10 Bondgenootschappelijkheid

Okke Mostard en Richard Wouters

Grote mondiale conflicten worden niet beslecht in de Tweede Kamer. Den Haag is niet het middelpunt van de wereld. De invloed van Nederland wordt bepaald door de mate waarin ons land samenwerkt met andere landen. Daarom moet GroenLinks bij het bepalen van een standpunt over militaire interventie over de grens kijken. De opvattingen van bondgenoten dienen mee te wegen.

In 2011 komen Libische burgers in opstand tegen hun dictator Khadafi. De bevolking in de rebellerende steden dreigt te worden uitgemoord door Khadafi's luchtmacht. Daarop komt de NAVO in actie. Zij handhaaft onder meer een vliegverbod boven Libië. De radarvliegtuigen van de NAVO, AWACS genaamd, zijn onmisbaar voor de bewaking van het Libische luchtruim.

Het vliegverbod is afgekondigd door de Verenigde Naties. Maar Duitsland heeft zich onthouden bij de stemming in de Veiligheidsraad. De regering-Merkel is tegen militair optreden in Libië. Aan de NAVO-acties weigert zij mee te doen. Zij trekt daarom de Duitse militairen terug uit de AWACS, die al boven de Middellandse Zee actief zijn. Zo raken de radarvliegtuigen een derde van hun multinationale *crew* kwijt. De gaten moeten hals-over-kop worden opgevuld door andere NAVO-landen.

Europese landen zijn genoodzaakt om samen te werken bij militaire interventies. Dat geldt zeker voor Nederland. Deze onderlinge afhankelijkheid schuurt met de nationale beslismacht over de eigen troepen, zo toont het voorbeeld van de AWACS. Een partij als GroenLinks, die als eerste in Nederland pleitte voor verregaande integratie van de Europese krijgsmachten, moet zich daar rekenschap van geven. Zeker nu de defensie-integratie ten langen leste daadwerkelijk vorm krijgt, getuige bijvoorbeeld de oprichting van de Duits-Nederlandse *Division Schnelle Kräfte*. Naarmate deze integratie voortschrijdt en elk land zich toelegt op specifieke militaire

taken binnen het grotere geheel van de EU of de NAVO, is het besluit van één land om niet mee te doen een steeds forsere klap voor de gezamenlijke slagkracht. Ook de geloofwaardigheid van het bondgenootschap heeft eronder te lijden.

Over de grens kijken

In Burgers beschermen legt Gerrit Pas de vinger op de zere plek: "Er bestaat een onopgeloste spanning tussen de neiging van GroenLinks om zichzelf als het commandocentrum te zien bij militaire operaties (...) en het pleidooi van GroenLinks voor verregaande taakspecialisatie en defensiesamenwerking in EU-verband." Hoe valt deze spanning op te lossen? Het helpt al als we Den Haag wat minder als het middelpunt van de wereld zien en bij de discussie over militaire interventies wat meer over de grens kijken. Daarbij zou GroenLinks zich op z'n minst vier vragen moeten stellen:

1. Wat vinden andere landen binnen de EU en de NAVO? Staat ons land geïsoleerd als het zich afzijdig houdt? Of vervreemden we belangrijke Europese partners van ons door juist wél mee te doen?
2. Wat zijn de gevolgen voor militaire partners als Nederland niet meedoet? Raakt hun optreden dan gehandicapt; worden hun troepen aan grotere risico's blootgesteld?
3. Wat vinden de Europese burgers? Het maakt nogal wat uit of GroenLinks het verzet van grote groepen Europeanen tegen een roekeloze of illegitieme interventie vertolkt, of louter nationale weerzin tegen een Haagse regeringscoalitie. Het criterium 'politieke en maatschappelijke context in Nederland', zoals geformuleerd in het startdocument voor de partijdiscussie, blijft teveel achter de dijk.
4. Wat vinden andere groene partijen en de groene fractie in het Europees Parlement? Zij werken niet alleen vanuit dezelfde beginselen als GroenLinks, maar kunnen ook extra kennis over conflictgebie-
den aandraagen.

In het afwegingskader van GroenLinks zouden deze vier vragen samen een extra criterium moeten vormen: bondgenootschappe-

lijkheid. Of zo u wilt: solidariteit. Het is goed om te bedenken dat dit principe twee kanten op werkt. Soms is het juist Nederland dat een beroep doet op de bondgenoten. Zoals bijvoorbeeld bij de onderzoeken naar de toedracht en de schuldigen van het neerhalen van de MH17.

Sneuvelen voor Europa

De spanning tussen internationale afhankelijkheid en nationale besismacht bij militaire interventies valt pas echt op te lossen door de besluitvorming naar Europees niveau te tillen. Door niet alleen de militaire middelen te poolen, maar ook de soevereiniteit te delen. Daarbij komt het goed uit dat de EU, anders dan de NAVO, een echt parlement heeft, dat een democratisch mandaat kan verschaffen voor gewapend optreden. De EU streeft bovendien een breder buitenlands beleid na, waarin civiele instrumenten (diplomatie, humanitaire hulp, ontwikkelingssamenwerking, sancties) voorop staan en militaire interventie als laatste redmiddel geldt.

Het delen van soevereiniteit betekent niet dat het Europees Parlement van de ene op de andere dag gaat beslissen over het aan oorlogsgevaar blootstellen van onze mannen en vrouwen in uniform, in plaats van de Tweede Kamer. Europeanisering kan alleen een stapsgewijs proces zijn, ingebed in een geleidelijke versterking van de gemeenschappelijke buitenlandpolitiek. Het ligt voor de hand dat de EU allereerst een aantal dure defensiecapaciteiten – zoals militaire vracht- en tankvliegtuigen – gaat beheren. Defensie ministers en Europarlement besluiten dan samen, met een versterkte meerderheid, over de inzet van deze middelen én de bijbehorende menskracht.

Sneuvelen voor Europa, is dat een brug te ver? Een partij die in haar verkiezingsprogramma pleit voor de vorming van een Europese krijgsmacht moet bereid zijn de consequenties ervan te bedenken.

Okke Mostard en Richard Wouters zijn lid van de Europawerkgroep van GroenLinks.

3.11 Focus op militaire interventie verdoezelt belang van preventie

Nienke van der Have

De sterke focus op militaire interventie in politieke debatten is vaak te nauw en leidt daarmee af van andere belangrijke beleidsopties voor het voorkomen van grove mensenrechtenschendingen.

Introductie

Het is prijzenswaardig dat er binnen GroenLinks op open wijze wordt gedebatteerd over het vraagstuk van militaire interventie voor humanitaire doeleinden en de bijbehorende richtlijnen. Dit zorgt er ongetwijfeld voor dat er in concrete gevallen een beter geïnformeerd en onderbouwd besluit kan worden genomen. Echter, er is ook een keerzijde. De sterke focus op militaire interventie in politieke debatten is namelijk vaak te nauw en leidt daarmee af van andere belangrijke beleidsopties voor het voorkomen van grove mensenrechtenschendingen. Het doel van mensen helpen wordt dus vergeten door de spanning rondom slechts één van de in te zetten middelen.

Achtergrond

Sinds de Tweede Wereldoorlog spelen steeds meer conflicten zich af binnen de grenzen van landen (Themnér en Wallenstein 2011, 526 figuur 1). Dit heeft de internationale gemeenschap en het internationaal recht voor een dilemma gesteld: wat telt zwaarder, soevereiniteit van staten of het beschermen van burgers? Inmiddels zijn er een aantal invloedrijke internationale vormen van beleid en recht die daar een antwoord op pogen te geven. Zo is er bijvoorbeeld het beleids- en organisatieprincipe van *conflict prevention*, gericht op het voorkomen van gewapende agressie, waar inmiddels in veel Internationale Organisaties (IOs) en landen speciale wetgeving of organisatiestructuren aan gewijd zijn. Een voorbeeld is het

in 2001 geïntroduceerde *European Union programme for the prevention of violent conflicts*. Daarnaast is er het internationaal-rechtelijke vraagstuk van humanitaire interventie, voortbouwend op oude just war principes (zie bijdrage van Blom en Verweij in deze bundel). In 2001 werd hier een belangrijke vernieuwing aan toegevoegd: de Responsibility to Protect (RtoP).

De RtoP werd geïntroduceerd door de in Canada opgerichte *International Commission on Intervention and State Sovereignty* en won al gauw terrein. In 2005 werd de RtoP in enigszins aangepaste vorm door de 191 deelnemende landen aangenomen in de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (VN) in niet-bindende vorm in het *World Summit Outcome Document* (zie: paragraaf 138 en 139). De belangrijkste innovatie van de RtoP ten opzichte van eerdere beleidsopties is de basis van soevereiniteit als verantwoordelijkheid, bedacht door Francis Deng (1996). Als een land de verantwoordelijkheid om de eigen burgers te beschermen tegen genocide, misdaden tegen de menselijkheid, etnische zuivering of oorlogsmisdaden niet wil of kan dragen, dan verspeelt het volledige soevereiniteit en mogen andere landen actie ondernemen om de burgers te beschermen. In zijn uiterste verschijningsvorm kan dit leiden tot militaire interventie, maar alleen op basis van een mandaat van de VN Veiligheidsraad. Daarnaast verlegde de RtoP de focus van militair ingrijpen naar de fase van preventie en onderlinge steun van staten in het voorkomen van grove mensenrechtenschendingen.

Preventie van grove mensenrechtenschendingen

Toegegeven, militair ingrijpen om humanitaire redenen is een duivels politiek dilemma. En gezien de grote gevolgen (en achteraf vaak teleurstellende resultaten) is het begrijpelijk dat het zoveel aandacht opeist van politici en de media. Toch zou het goed zijn als er een verbreding zou plaatsvinden van het debat, met iets meer onderliggend besef van de kleine rol die militaire interventie speelt in het hele plaatje van het voorkomen van grove mensenrechtenschendingen. Een veelgehoorde vorm van kritiek op alle varianten

van militair ingrijpen, is dat het gebaseerd is op politiek eigenbelang. In het geval van militair ingrijpen om humanitaire redenen is dat niet anders. Hoe oprecht de goede bedoelingen ook zijn, de kans dat er militair ingegrepen wordt enkel en alleen om de burgers van andere landen te beschermen is klein. Alex Bellamy, een vooraanstaand expert op het terrein van de RtoP, stelt dat de RtoP op het moment dat de beslissing om al dan niet militair in te grijpen voor de deur staat, niet de benodigde trekkracht, oftewel *compliance pull*, kan leveren om landen over te halen om in te grijpen om humanitaire redenen als ze op andere gronden onwelwillend tegenover interventie staan (Bellamy 2010, 154 en 161-5). Ook Anne Orford is deze mening toegedaan en laat met een historische analyse zien hoe er steeds nieuwe beleidsconcepten worden opgeworpen om de 'executive action' die de VN sowieso wel zou nemen te legitimeren (Orford 2011, 90 e.v.). Met andere woorden, humanitaire nood is niet genoeg als er andere politieke belangen in de weg staan van interventie. Daar komt bij dat de Veiligheidsraad, die het mandaat moet verlenen tot interventie, een sterk gepolitiseerd orgaan is dat niet over de benodigde neutrale basis beschikt om de RtoP richtlijnen op geloofwaardige en homogene wijze toe te passen op concrete situaties (zie het drieluik van Van de Kasteelen in deze bundel).

Voordat een conflict tot op het punt komt dat militaire interventie nodig is, is al een lange weg afgelegd. Daarop zijn vele indicatoren, zogenaamde *early warning signs*, genegeerd die hadden kunnen leiden tot meer vroegtijdige (diplomatieke) bemoeienis. Bellamy pleit dan ook voor de RtoP als een 'policy agenda in need of implementation', die op de lange termijn kan bijdragen aan het structureren en implementeren van initiatieven om humanitaire rampen te voorkomen (Bellamy 2010, 158-60 en 165-6). Een schoolvoorbeeld van toepassing van de RtoP zonder dat dit heeft geleid tot militaire interventie is de diplomatie verleend door voormalig VN Secretaris Kofi Annan in Kenia, toen er na de verkiezingen in 2007 grootschalig geweld dreigde. Maar ook voordat er een concreet risico is op grootschalig geweld kan er veel worden gedaan om (interne) stabiliteit te bevorderen, zoals ontwikkelings-

samenwerking gericht op het ondersteunen van onderlinge tolerantie van verschillende bevolkingsgroepen of *good governance* initiatieven. Ook wederopbouw na een conflict is belangrijk om toekomstige conflicten te voorkomen. Waarom deze langetermijnopties voor het voorkomen van grove mensenrechtenschendingen vaak veel minder aandacht krijgen en politiek gezien minder populair zijn, is dat de resultaten van preventie minder zichtbaar zijn (het níét uitbreken van een oorlog is weinig nieuwswaardig) terwijl er wel een grote financiële investering mee gemoeid is (Bellamy 2008, 149-50). Toch is preventie vele malen goedkoper dan militair ingrijpen (Carnegie Commission 1997, xlv).

Conclusie

Wat kan er anders? Het momentum van een debat over militaire interventie kan worden aangegrepen als een kans om meer politieke wil en democratische steun te vinden voor langetermijninitiatieven voor het voorkomen van grove mensenrechtenschendingen. Daarbij hoort de genuanceerde taak van het zichtbaar maken van de resultaten van preventie en het uitleggen van de kostenvoordelen. Tenslotte zullen er wellicht altijd situaties blijven ontstaan waarin militaire interventie de enige overgebleven optie lijkt. Daarvoor is op de lange termijn van belang dat er gezocht wordt naar een neutralere basis voor dergelijke belangrijke beslissingen. Een optie is het agenderen van een hervorming van de Veiligheidsraad of, iets realistischer, het openlijk steunen van initiatieven om de besluitvorming in de raad beter te laten verlopen, bijvoorbeeld door afstand te doen van het vetorecht in het geval van grootschalige mensenrechtenschendingen. Andere opties zijn het voorvechten van een grotere rol van regionale IOs, door ze bijvoorbeeld ook zonder VN-mandaat militair te laten ingrijpen, of het oprichten van een geheel nieuw nationaal en / of internationaal toezichthoudend orgaan dat adviezen kan verstrekken in dergelijke situaties (zie voor nog meer opties Bellamy 2008, 150-2). Door aandacht te besteden aan deze punten kan er verdieping en bewustwording worden gezocht die in het debat over militaire

interventie vaak ontbreekt. Daarin kan GroenLinks een unieke bijdrage leveren.

Nieke van der Have doet promotieonderzoek aan de Universiteit van Amsterdam naar de verantwoordelijkheden van staten en internationale organisatie m.b.t. het voorkomen van grove mensenrechtenschendingen.

Literatuur

Bellamy, Alex J., 'Conflict Prevention and the Responsibility to Protect' (2008) 14 *Global Governance* 135.

Bellamy, Alex J., 'The Responsibility to Protect—Five Years On' (2010) 24(2) *Ethics & International Affairs* 143.

Carnegie Commission, *Preventing Deadly Conflict* (1997), xlv.

Deng, Francis M. (e.a.), *Sovereignty as responsibility. Conflict management in Africa* (The Brookings Institution 1996).

Orford, Anne, *International Authority and the Responsibility to Protect* (Cambridge UP, 2011).

Themnér, Lotta and Wallensteen, Peter, 'Armed Conflict, 1946–2010' (2011) 48(4) *J Peace Res* 525.

UN, A/RES/60/1 Resolution adopted by the General Assembly 24 oktober 2005.

3.12 Lessen uit de geschiedenis

José Boon

De wereld is veiliger dan ooit. In de afgelopen veertig jaar is het aantal oorlogen gehalveerd waardoor er nu slechts twintig spectaculaire oorlogen plaatsvinden. Bovendien is er al bijna zeventig jaar voorbij gegaan zonder wereldoorlogen, de langste periode in de globale geschiedenis.

Dit betoogde Ko Colijn (directeur van Instituut Clingendael) tijdens een lezing in de Rode Hoed genaamd '100 jaar oorlog. Van loopgraven naar labiele vrede?'. Terugkijkend op de afgelopen honderd jaar kunnen we volgens hem tevreden zijn met de huidige situatie in de wereld, een prettige tegenhanger van de nieuwsgestroom uit Oekraïne en het Midden-Oosten.

Bij het partijdebat over militaire interventies haalt Bureau de Helling haar input uit de wetenschap, inzichten van leden en de actualiteit. Geïnspireerd door de geschiedenis van conflicten ging ik op zoek naar lessen uit dat verleden. Ook het congres 'Op reis naar de vrede' van Spui25 gaf nieuwe inzichten. Een van de eerste geslaagde Nederlandse vredesmissies naar Zweden in 1615 werd daar uitgelicht als voorbeeld voor hedendaagse diplomatie. Zowel in de Rode Hoed als op dit congres bood de geschiedenis inspiratie om anders naar onze huidige situatie te kijken.

Allereerst een introductie van de verlichtingsoorlog, een concept van de Britse militair historicus Michael Howard. Volgens Colijn was het militair ingrijpen van de Amerikaanse president Wilson tegen Duitsland in 1917 een keerpunt in de oorlogsgeschiedenis. De VS had geen verovering voor ogen, zoals de Duitsers dat tijdens de Tweede Wereldoorlog wel hadden, maar verlichting: verdediging van de internationale rechtsorde en bescherming van mensen. Sindsdien voeren we steeds meer verlichtingsoorlogen en minder veroveringsoorlogen.

Dit is echter geen westerse twintigste-eeuwse uitvinding. Hoogleraar politieke wetenschap Martha Finnemore geeft als voorbeeld

van een vroegere verlichtingsoorlog de Russische interventie bij de Griekse onafhankelijkheidsoorlog (1821 – 1827). Rusland zette zich al vanaf het begin van deze oorlog actief in om de Griekse orthodoxe christenen te beschermen tegen de slachtpartijen van het Turkse bewind. Deze militaire interventie ging gepaard met geopolitieke en religieuze belangen, maar was volgens Finnemore ingegeven door humanitaire overwegingen (Finnemore 2011). Een verandering ten opzichte van twee eeuwen geleden is dat krijgsmachten niet enkel meer vechten voor blanke, religieus gelijke volkeren. Een voorbeeld hiervan is de VN-missie naar het islamitische Somalië (1992 – 1995). Een ander verschil is dat militaire middelen pas geoorloofd zijn na een lange weg van diplomatieke pogingen om het geschil te beslechten.

Ouderwetse diplomatie

Zijn bovenstaande ontwikkelingen te danken aan de eeuwenlange oorlogsvoering op het Europese continent, aan de westerse beschaving en aan de oprichting van de Verenigde Naties? Niet helemaal. Als het om vredesmissies gaat, valt er een boel te leren van de zeventiende-eeuwse Republiek der Nederlanden. Terwijl de Gouden Eeuw gekenmerkt is door expansiedrift en slavenhandel, voerden de Staten-Generaal ook spectaculaire vredesmissies uit, bijvoorbeeld in 1615 bij de Zweeds-Russische oorlog in de streek Ingria waar een eeuw later Sint-Petersburg werd gesticht.

Zweden had Russisch grondgebied veroverd en deed aanspraak op de Russische troon. De Zweedse koning Gustav II Adolf voerde een agressieve expansiepolitiek om volledige dominantie te bewerkstelligen aan de Oostzeekusten. Rusland verkeerde in een staat van chaos, oorlog en armoede zonder duidelijke leider, bekend als de Tijd der Troebelen. De Nederlandse Republiek wilde de Baltische handel veiligstellen en haar relatie met Rusland verbeteren; met Zweden was de band al goed genoeg om lucratieve handel mee te drijven. Noodzakelijk voor het aanknopen van deze relatie was informatiewinning over Rusland. In hetzelfde jaar als de vredesmissie kwam het boek *Beschryvinge van Moscovien ofte*

Ruslant uit, geschreven door Johan Danckaert, die vijf jaar doorbracht in Ingria als militair in het Zweedse leger. Onder leiding van de schoonzoon van Johan van Oldenbarnevelt, Reinout van Brederode, ging Danckaert met vooraanstaande Hollandse diplomaten en edellieden naar het conflictgebied toe om de oorlog in te dammen.

De *timing* van de Republiek was cruciaal: Rusland was wanhopig en de oorlog werd voor Zweden te kostbaar. Daarnaast was de Hollandse delegatie betrouwbaar voor beide partijen aangezien het in Hollands belang was dat ze min of meer gelijk uit de strijd zouden komen. Alleen dan kon de Republiek de landen tegen elkaar uitspelen om tot de voordeligste handel te komen. Verder hadden de Hollanders de juiste informatie in handen dankzij Danckaert, wat hun aanzien ten goede kwam. Al lag de nadruk aan de onderhandelings tafel op belangen als veiligheid, economische ontwikkeling en rust, er speelde ook een morele component mee, namelijk het gedeelde geloof in het protestantisme van alle partijen. Het verlies van een andere christelijke vorst zou voor zowel Zweden als Rusland tot reputatieverlies zorgen. In vele opzichten moest deze missie tot verlichting leiden.

Twee jaar later was de vrede een feit, vastgelegd in het Verdrag van Stolbova. Zweden deed geen aanspraak meer op de Russische troon, maar behield bijna alle veroverde gebieden in Ingria en kreeg een schadevergoeding van Rusland. Dit bedrag verlaagde de Republiek door zelf een voorschot te doen, in ruil voor een jaar lang voordelige kopersaanvoer uit Zweden. Hedendaagse deskundigen op het gebied van diplomatie en internationale betrekkingen roemen de zeventiende-eeuwse missie om de ingezette diplomatieke strategieën die nu bekend zijn als *multiple mediation* en *shuttle diplomacy*. Bijna honderd jaar lang bleef het vredig in Ingria.

Mensenwerk

Als er een les duidelijk naar voren kwam tijdens het congres 'Op reis voor vrede' was het dat er geen handleiding bestaat voor een geslaagde vredesmissie. Het probleem van de wetenschappelijke

literatuur hierover is juist dat deze wetenschappelijk is, stelde Paul Meerts van het Instituut Clingendael. In plaats daarvan is een dergelijke missie afhankelijk van de inzet van menselijke factoren zoals vertrouwen, waarden, *timing* en begrip. Enerzijds zijn we daar ver mee gekomen, gezien het lage aantal oorlogen waar we nu mee te maken hebben. Anderzijds herinneren missies zoals deze ons eraan dat internationale verdragen en mensenrechten geen voorwaarden zijn voor vredeshandhaving, maar dat ze naast eeuwenoude belangen als handel en religie vooral handvatten bieden. Vrede stichten blijft net als oorlog voeren mensenwerk.

Bronnen

Martha Finnemore (2011), 'The purpose of intervention' in Karen A. Mingst en Jack L. Snyder, *Essential readings in world politics* (New York, vierde druk).

Rode Hoed i. s. m. Filosofie Magazine, *100 jaar oorlog. Van loopgraven naar labiele vrede?* (08 – 10 – 2014).

Spui25 i. s. m. Instituut Clingendael, Centrum voor de studie van de Gouden Eeuw (UvA) en de Zweedse ambassade, *Spui 25 op Locatie: Op reis naar de vrede. Congres 17e-eeuwse diplomatie in modern perspectief* (10 – 10 – 2014).

3.13 Een boom is geen soldaat. Over oorlog en milieuschade in het internationaal recht

Jos van Dijk

“Als u een stad langdurig moet belegeren, mag u haar boomgaarden niet vernietigen. Laat de bijl rusten en laat de bomen staan, want u moet er zelf van eten, en bovendien: is een boom soms een mens, dat u tegen hem moet strijden?” (Deuteronomium 20:19). Net zo min als oorlogvoerende partijen zich bekommeren

om mensenlevens of de gebouwde omgeving tonen ze respect voor het milieu.

Als voorbeelden noemt de Leidse jurist Erik Koppe het gebruik van ontbladeringsmiddelen tijdens de Vietnamoorlog, het in brand steken van oliebronnen in Irak, het laten wegvloeien van olie in de Perzische golf tijdens de Golfoorlog van 1990-1991, en het bombarderen van een elektriciteitscentrale in Jiyyeh in Libanon tijdens de oorlog tussen Israël en Libanon in 2006. Koppe is in 2006 gepromoveerd op de juridische aspecten van milieubescherming bij het gebruik van kernwapens. Hij laat zien dat het milieu in de loop van de tijd bij gewapende conflicten een zekere juridische bescherming heeft gekregen.¹

Oorlog en milieu: internationale afspraken

In het oorlogsrecht (*ius in bello*) is in de jaren zeventig van de vorige eeuw milieubescherming als beginsel geïntroduceerd. Het heeft geleid tot een verdrag dat de – tot op heden science fiction gebleven – opzettelijke verandering van het natuurlijk milieu als oorlogsmiddel verbiedt. Ook het afbranden van natuur als oorlogsmiddel is verboden. In 1977 is in aanvullende protocollen op oorlogsrechtelijke verdragen een verbod vastgelegd op methoden of middelen die leiden tot wijdverspreide, langdurige én ernstige schade aan het milieu, al dan niet met directe gevolgen voor de gezondheid van de burgerbevolking.

In het Verdrag van Rome, de basis voor rechtspraak van het Internationaal Strafhof in Den Haag over oorlogsmisdaden, is ook de individuele verantwoordelijkheid voor milieubescherming vastgelegd. Helaas hebben de Verenigde Staten veel van deze aanvullingen op het internationaal oorlogsrecht niet geratificeerd. Het voorbeeld van de Golfoorlog waarvoor Irak is veroordeeld vanwege milieuschade omdat het land die schade onvoldoende heeft meegewogen bij de beslissing om de oorlog te beginnen, is een toepassing van het zogenaamde *ius ad bellum* (recht tot oorlog). Naast deze verdragen is er het ongeschreven internationaal gewoonterecht waarin de zorgplicht voor het milieu inmiddels is

erkend. “Ten eerste hebben staten een algemene zorgplicht ten aanzien van het milieu tijdens gewapend conflict. Ten tweede is het voor staten verboden om opzettelijk milieuschade te veroorzaken. Ten derde zijn staten verplicht om excessieve bijkomende schade aan het milieu te voorkomen.”

Overtreding van internationaal milieurecht

Veel bepalingen uit mensenrechtenverdragen blijven van kracht in oorlogsomstandigheden. Dat geldt minder voor het internationaal milieurecht voor zover het gaat om strijdende partijen. Dat recht is echter wel van toepassing op de milieuschade voor andere landen. Dit betekent volgens Koppe dat als oorlogvoerende partijen strijdmiddelen inzetten die grensoverschrijdende milieueffecten hebben in staten die niet bij het conflict betrokken zijn, deze partijen dus verplicht zijn om de schade die daar het gevolg van is te vergoeden: uit het neutraliteitsrecht volgt dat milieuschade in niet-oorlogvoerende landen de belligerenten kan worden aangerekend.

Erik Koppe maakt deel uit van een ‘Specialist Group on Armed Conflict and the Environment’ van de *International Union for the Conservation of Nature* (IUCN). Hij heeft zich bijvoorbeeld gebogen over de internationaalrechtelijke aspecten van het in brand schieten van olievelden door een Brits vliegtuig en het gebruik van verarmd uranium door de VS tijdens de oorlog in Libië. Het zijn onderbelichte feiten uit de oorlog met aanzienlijke gevolgen voor mens en milieu, ook lang na afloop van het gewapende conflict. Koppe ziet desondanks onvoldoende bewijs om in de genoemde gevallen te spreken van het overschrijden van de regels waaraan betrokken landen zich hebben gebonden.

Plunderen van natuurlijke grondstoffen

In recente oorlogssituaties is ook het plunderen van natuurlijke grondstoffen aan de orde. Afrika lijdt onder verschillende gewelddadige conflicten die voor een belangrijk deel draaien om het bezit van grondstoffen. Het Internationaal Strafhof kan tot vervolging

overgaan als er sprake is van “een opzettelijk toe-eigenen van een goed, zonder instemming van de eigenaar, voor privé of persoonlijk gebruik, in de context van een internationaal of niet-internationaal gewapend conflict, waarbij de dader op de hoogte was van de feitelijke omstandigheden ten aanzien van het bestaan van een gewapend conflict”. Ook bedrijven kunnen voor een dergelijke oorlogsmisdaad worden veroordeeld. Koppe: “De ongeremde plundering van natuurlijke grondstoffen in centraal Afrika lijkt nog niet tot staan gebracht. Meer aandacht voor de bescherming van het natuurlijk milieu is noodzakelijk, zowel op intergouvernementeel als niet-gouvernementeel niveau. Dat zijn we niet alleen aan onszelf verplicht, maar ook aan toekomstige generaties.”

Dit artikel is gebaseerd op twee artikelen van Erik V. Koppe over de bescherming van het milieu bij gewapende conflicten: 'De bescherming van het milieu tijdens internationale gewapende conflicten', in: *Internationaal Humanitair Recht in de Kijker* 2007 (Rode Kruis Vlaanderen) 37-49; en, 'Bescherming van het milieu tijdens gewapend conflict: capita selecta', in: *Focus op IHR; Bescherming onder het internationaal humanitair recht* 2011 (Rode Kruis Vlaanderen).

3.14 Investeer in goed bestuur: zet alle partijen aan tafel

Pepijn Gerrits

Gewapende conflicten ontstaan in het algemeen omdat actoren met verschillende belangen er niet in slagen om op een vreedzame manier te komen tot een consensus waarin de belangen van beide actoren worden erkend. Het kan daarbij bijvoorbeeld gaan om macht over de staat, toegang tot hulpbronnen en erkenning. Gewapende conflicten ontstaan zelden in maatschappijen waar democratische instituties stevige grondvesten hebben en effectief te werk gaan, waar de staat het monopolie op geweld heeft en er voor zorgt dat burgers toegang hebben tot basisvoorzieningen. Gewa-

pende conflicten ontstaan in het algemeen in gebieden waar goed democratisch bestuur ontbreekt.

Werken aan duurzame vrede begint dus met het centraal plaatsen van democratisch bestuur, maar vooral bij het garanderen dat niet alleen de strijdende partijen aan tafel zitten. Het is noodzakelijk dat andere betrokkenen, die zich wellicht niet direct in het conflict hebben gemengd, en er misschien zelfs slachtoffer van zijn geworden ook vertegenwoordigd zijn aan de onderhandelingstafel. Anders bereik je geen duurzame oplossing en loop je zelfs het risico op een volgend conflict.

Om actoren in een conflict rond de tafel te krijgen moet er enige basis van vertrouwen zijn. Een wapenstilstand is daarbij het eerste doel dat moet worden bereikt. Dit soort onderhandelingen vereisen specifieke kennis op het gebied van *mediation* maar, zoals steeds vaker wordt erkend, ook van politieke actoren (politieke partijen in fragiele omgevingen). Er zijn vier elementen van groot belang om te komen tot duurzame vredesakkoorden en bestanden:

1. Investeer, gedurende en ook ver na dat conflicten zijn beslecht, in vertrouwensopbouw. Slechts dan kun je verschillende actoren om de tafel krijgen. Interpersoonlijk vertrouwen tussen leiders is een eerste stap die er toe moet leiden dat er vertrouwen komt tussen de achterban van de kampen.
2. Investeer in het omvormen van gewapende bewegingen naar politieke actoren. De militaire structuren van groepen die aan het gewapend conflict hebben deelgenomen zullen zich moeten omvormen naar politieke (of maatschappelijke) bewegingen die andere (vreedzamere) tactieken in gaan zetten om hun doelen te bereiken. Dit is noodzakelijk om effectief deel te kunnen nemen aan de opbouw van een gebied. In dit proces van omvorming moet rekening worden gehouden met de achtergrond en de ervaringen van elke groep.
3. Verzeker dat akkoorden die worden gesloten een breed maatschappelijk draagvlak hebben. Alle groepen (moeten zich kunnen herkennen in de akkoorden, niet slechts de strijdende partijen. Hiervoor moeten ook groepen die het slachtoffer zijn geworden van

de strijd (vrouwen, jongeren, etnische minderheden) op het juiste niveau vertegenwoordigd zijn. Alle akkoorden moeten lokaal worden gedragen om te kunnen bijdragen aan inclusieve en duurzame vredes- en staatsopbouw.

4. Parallel aan of na het bereiken van een akkoord ondersteunen de internationale gemeenschap en donoren vaak een waaier aan programma's om te komen tot opbouw van staatsinstituties, hervormingen van het veiligheidsapparaat, demobilisering en ontwapening. Deze worden vaak met zeer uiteenlopende voorwaarden afgesloten, leiden vaak tot zogenaamde politieke *trade-offs* en bevatten meestal inconsistenties met de gemaakte akkoorden of overeenkomsten. Daarom is transparantie en coördinatie tussen donoren noodzakelijk om een ondermijnende werking tegen te gaan.

Bij deze elementen voor een duurzame oplossing van het conflict moet prominente aandacht zijn voor het investeren in onder meer dialogen tussen verschillende groepen (inclusief politieke partijen), economische programma's die extreme armoede en uitsluiting aanpakken (zonder eventuele machtsongelijkheid daarmee te bestendigen of vergroten) en het versterken van capaciteiten van (politieke) bestuurders en vertegenwoordigers uit diverse geleidingen. Overigens is niet elk vredesakkoord een politiek akkoord en al helemaal geen grondwet. Deze stappen volgen vaak na de vredesakkoorden, en hierbij vinden we het al eerder normaal dat een brede vertegenwoordiging aan de onderhandelingstafel zit.

Vanuit een perspectief van goed bestuur bekeken zijn er (nog) geen recente interventies te noemen die succesvol hebben geleid tot volwaardige goedlopende democratieën, met lage scores op het gebied van corruptie, geweld en *human development*.¹ Wel hebben investeringen in goed bestuur op onderdelen tot succes geleid, onder meer de Nationale Agenda in Guatemala of de democratische transitie in Ghana. Maar over het geheel genomen lijden ook die landen nog steeds onder de gevolgen van geweld en ongelijkheid die hen ooit trof. Reden voor het ontbreken van succesverhalen is dan ook dat het om langetermijnprocessen gaat die structurele

veranderingen in sociale structuren vereisen in gedrag van actoren, wetgevende en institutionele systemen en machtsstructuren.

Al het bovenstaande ten spijt geldt ook hier dat voorkomen beter is dan genezen. Investeren in sterkere politieke en staatsinstituties (in democratische opbouw) kost op de lange termijn minder dan het trachten te bereiken van vrede, stabiliteit en ontwikkeling na een conflict.

Wat hebben we van de politiek nodig

Meer inzet van de regering op goed bestuur is nodig. Binnen de OS-agenda van het ministerie van Buitenlandse Zaken is het nu een zogenaamd dwarsdoorsnijdend thema, maar krijgt het niet de aandacht (noch middelen) die het behoeft om een effectieve bijdrage te leveren aan het oplossen van zwakke instituties (inclusief politieke partijen). Ik zou willen pleiten om van goed bestuur een randvoorwaarden-scheppend thema te maken. Inzet op en financiering van andere thema's zal nooit tot duurzame resultaten leiden als niet meer wordt geïnvesteerd in het creëren van sterkere staats- en politieke instituties in landen die (potentieel) fragiel of door conflict getroffen zijn. Draag die keuze voor het thema op een consistente wijze uit en maak hem ook consequent inzet bij onderhandelingen op het gebied van interventies. Besteed daarnaast binnen dat thema meer aandacht aan de rol van politieke partijen uit regering en oppositie. Zij leveren de mensen die landen, regio's en gemeenten moeten besturen. Deze organisaties versterken en zorgen dat ze door middel van dialoog op een vreedzame wijze compromissen met elkaar kunnen sluiten is investeren in vrede, veiligheid en ontwikkeling.

Wat betreft het buitenlands en defensiebeleid, is aandacht voor drie zaken belangrijk. Ten eerste een stevige analyse vanuit de 3D-benadering (*diplomacy, defence, development*). Zorg dat je altijd een helder beeld hebt ten aanzien van (potentiële) conflicten, vanuit diverse standpunten en zienswijzen. Alleen dan kun je goed geïnformeerde keuzes maken en die keuzes ook inzet van onderhandelingen maken. Ten tweede een analyse van de geopolitieke

verstrengelingen van hedendaagse conflicten. Turkije en Qatar bijvoorbeeld steunen gewapende groepen in onder meer Libië. Egypte heeft zich inmiddels met steun aan de andere zijde in dit conflict gemengd. Ook ISIS krijgt veel steun vanuit verschillende Arabische regeringen. We stappen in een missie om ISIS te bestrijden, maar doen we genoeg om te voorkomen dat ISIS die internationale steun krijgt? Ten slotte moet aangedrongen worden op een sterkere internationale agenda op goed bestuur (de *New Deal for Peace* is een goed begin).² Besteed meer aandacht aan het overtuigen van internationale organisaties en andere donoren dat er niet alleen in de veiligheidsagenda moet worden geïnvesteerd, maar dat die agenda moet worden gecompleteerd met langdurige investeringen in goed bestuur, het terugdringen van ongelijkheid en een stevige staats- en politieke instituties. Dit betekent ook dat goed bestuur een prominentere plaats krijgt in vredesprocessen en operaties en dat een zo breed mogelijk pallet aan lokale betrokkenen een plaats aan tafel krijgen. Dat kost meer moeite, inzet en geld gedurende die fase, maar levert meer stabiliteit op en is op de lange termijn goedkoper.

Nederlandse politieke partijen hebben een grotere analysecapaciteit nodig om deze zaken te kunnen realiseren vanuit het parlement. De wijze waarop GroenLinks deze discussie nu voert leidt hopelijk tot een vergroting van de inzet van de partij op die capaciteit en het betrekken van externe actoren. Als andere partijen dat ook doen, en ze een netwerk opbouwen en tot hun beschikking hebben dan zou dat kunnen leiden tot beter geïnformeerde keuzes en afwegingen bij het besluiten tot interventies, maar ook bij het voorkomen ervan. Als goed bestuur als thema niet zo controversieel is als steun aan militaire interventies is het voor GroenLinks wellicht raadzaam grotere en meer substantiële steun aan het thema consequent in te zetten als harde eis voor steun aan militaire interventies. Alleen zo kun je ook over tien jaar hard maken dat je niet alleen hebt bijgedragen aan stabilisatie van conflicten, maar ook aan het op lange termijn voorkomen ervan.

Dit is de geschreven bijdrage van Pepijn Gerrits aan de expertmeeting over militaire interventies op 30 oktober jongstleden. Een verslag van deze expertmeeting vindt u in hoofdstuk 5 van deze bundel.

Pepijn Gerrits is werkzaam bij het Netherlands Institute for Multi-party Democracy.

Noten

1. Hierbij zijn cases als Zuid-Korea, en landen die door EU accessie van autocratieën naar democratieën zijn getransformeerd (Spanje, Griekenland, Portugal en de landen van het voormalige “Oostblok”) buiten beschouwing gelaten.
2. <http://www.newdeal4peace.org>

3.15 Operationeel succes: kind van de rekening? De invloed van compromissen en taalspelletjes in het politieke debat op de slagingskans van missies

Liesbeth Gulpers

Van oorsprong staat GroenLinks kritisch tegenover militaire interventies: de partij stelt kritische vragen wanneer een militaire interventie wordt overwogen en stelt strikte voorwaarden aan deelname aan interventies. Dit is een traditie waar ik als lid van GroenLinks grote waarde aan hecht en waar wij Groenen trots op mogen zijn. De beslissing om deel te nemen aan een militaire interventie moet nooit lichtvaardig genomen worden.

In het startdocument voor onze discussie over militaire interventies formuleren Marjolein Meijer en Jasper Blom criteria waaraan een militaire interventie moet voldoen, wil deze op steun van GroenLinks rekenen. Is de voorgenomen interventie rechtvaardig en proportioneel? Is militair ingrijpen echt het laatste redmiddel? Kan

de missie rekenen op voldoende nationaal en internationaal draagvlak?

In het startdocument wordt ook slagingskans genoemd als één van de criteria waaraan moet worden voldaan. In dit betoog ga ik vooral in op dit criterium en op de impact van de manier waarop het politieke debat wordt gevoerd op de slagingskans van missies. De effectiviteit van een militaire interventie kan negatief worden beïnvloed door de vorm en inhoud van het politieke debat. GroenLinks moet in het debat daarom taalspelletjes vermijden en geen compromissen sluiten die de slagingskans van de missie in gevaar brengen.

Wederopbouwmissie of gevechtsmissie?

In Nederland wordt de beslissing om deel te nemen aan militaire operaties genomen via het politieke debat in de Tweede Kamer. In dit debat worden vaak, om het noodzakelijke draagvlak te realiseren, compromissen gesloten ten aanzien van het mandaat, de geweldsinstructies en de inzet van een missie, de mankracht en middelen die beschikbaar zijn en de duur van de missie. Semantiek speelt een belangrijke rol in deze debatten: het is makkelijker om steun te verlenen aan een 'wederopbouwmissie' dan aan een 'gevechtsmissie'.

Dergelijke compromissen en verhullend taalgebruik hebben echter grote operationele gevolgen. De missie zoals deze in het politieke debat wordt geconstrueerd komt vaak niet overeen met de eisen van de operationele werkelijkheid. In het verleden heeft het politieke debat, mede door de kritische bijdragen van GroenLinks, geleid tot verwaterde mandaten, te beperkte geweldsinstructies en gebrekkige middelen. Dit alles met grote gevolgen voor de effectiviteit van missies. GroenLinks moet in haar bijdrage aan dit debat oog houden voor de uiteindelijke militaire praktijk en vermijden dat militairen moeten werken met te beperkte middelen en een ambigu mandaat.

Luister naar militaire experts

De middelen die militairen gedurende een missie tot hun beschikking hebben, hebben een enorme impact op hun handelen en op de effectiviteit van de missie. De geschiedenis leert dat militairen in missies zonder voldoende materieel en middelen – van wapens en munitie tot voedsel en medicijnen – hun taken niet goed kunnen uitvoeren en niet adequaat kunnen reageren op veranderende omstandigheden in het missiegebied. Hierbij wordt de inschatting van de krijgsmacht vaak genegeerd. Dit hebben onder andere de VN-missies in Rwanda en Bosnië in de jaren negentig pijnlijk duidelijk gemaakt. Voorafgaand aan zijn missie in Rwanda maakte generaal Roméo Dallaire een berekening van de mankracht en middelen die hij daarvoor nodig had. Hij vroeg om 5.500 manschappen maar hij kreeg hier minder dan de helft van. Zijn professionele inschatting werd niet overgenomen. De gevolgen voor deze missie, voor de lokale bevolking én voor de militairen waren desastreus. Met name bij optreden in internationale verbanden is dit een probleem waaraan meer aandacht moet worden besteed in het politieke debat over deelname aan militaire interventies. Militaire deskundigen en specialisten hebben inzicht in de operationele vereisten van een missie. Hun inschattingen van de voorwaarden waaronder een missie een succes kan worden, moeten zwaar wegen in de politieke besluitvorming.

Daarnaast speelt het mandaat en de geweldsinstructies van een militaire operatie een belangrijke rol voor het succes van een missie. Wat zijn de doelen van de missie? Wat moeten en mogen militairen doen tijdens hun missie? Wanneer mogen ze geweld gebruiken? Een missie met een ongeschikt mandaat kan onverwachte, negatieve gevolgen hebben voor de regio waarbinnen de missie plaatsvindt, de lokale bevolking en het succes van de missie. Daarnaast raakt het ook de militairen die betrokken zijn bij deze missie. Militairen die zeer gemotiveerd zijn voor hun taak, maar door een ambigu mandaat niet precies weten wat ze moeten en mogen doen en niet over de juiste middelen beschikken om hun taken uit te voeren, raken gedemotiveerd en soms zelfs getraumatiseerd.

seerd. Ze zullen eerder immoreel en agressief gedrag vertonen (tijdens en na de missie) en hebben vaker het gevoel dat ze gefaald hebben. Sommige militairen hebben nog jarenlang last van hun ervaringen.

Deze factoren – de middelen waarmee militairen het veld in worden gestuurd en het mandaat en de geweldsinstructies die ze daarbij hebben – moeten serieus worden meegenomen in de besluitvorming van GroenLinks en haar achterban rondom militaire operaties. GroenLinks moet zich niet alleen hard maken voor missies die rechtvaardig en proportioneel zijn en waarbij wordt gewerkt aan duurzame oplossingen. We moeten ook zorg dragen voor interventies die operationeel realistisch zijn en waarin militairen beschikken over voldoende middelen, een helder mandaat en passende geweldsinstructies.

3.16 Geweld

Paul Fransen

Besluiten over het inzetten van geweld, vergt laveren tussen moraal en politiek. Daarbij moet Nederland niet blind varen op het vermeende morele kompas van de VN, maar zelf een afweging maken.

Hoe meer ik mij in het fenomeen 'geweld' verdiep, hoe meer ik mij ervan bewust wordt dat geweld een eigen dynamiek heeft, die het in zeer korte tijd onbeheersbaar maakt. We controleren niet wat er gebeurt wanneer de deur voor ook maar het kleinste geweld op een kier wordt gezet; wanneer we de morele teugels even laten vieren; wanneer oorlogsretoriek ongemerkt onze taal insluipt of wanneer gestandaardiseerde processen ons ontslaan van eigen verantwoordelijkheid. We controleren het geweld niet en het geweld kan daardoor iedereen overvallen: degene aan wie het in eerste instantie gericht was; de stichter zelf; omstanders of buiten-

standers. Als een snel muterend virus grijpt het om zich heen en slechts weinig behandelingen ervan zijn effectief gebleken.

Ik had deze blog willen schrijven over 'humanitaire interventies', in opmaat van een discussie die het bestuur van GroenLinks hierover met leden wil gaan voeren. Afgelopen week werd ik echter overvallen door de actualiteiten. Het neergehaalde vliegtuig boven Oekraïne... Te vers om er over te schrijven. Maar ook de Gazastrook: juichende Israëliërs bij het zien vallen van bommen op een van de meest dichtbevolkte gebieden op aarde. Geweld ook in Irak, waar ISIS een eigen kalifaat uitriep en bevecht; in Zuid-Soedan, het jongste land op aarde dat nu in brand staat; in Syrië, waar de wereld al meer dan twee jaar toekijkt; etc., etc., etc. De lijst is te lang om hem compleet te kunnen maken.

De neiging bestaat bij ieder conflict om er kunstmatig 'helderheid' in te brengen. Welke partijen (liefst 2) staan er tegenover elkaar? Wie is goed en wie is slecht? Wie gaf het bevel en wie volgde deze op? Wie maakte het mogelijk? Maar een conflict is geen Cluedo. Partijen zijn niet statisch, maar veranderen constant. Wie goed is kan slecht doen en wie slecht is kan goed doen. Een bevel kan soms volgen om hetgeen aan het gebeuren is, in plaats van andersom. Niet één dader; niet één kamer; niet één wapen en niet één werkelijkheid. Er volgt geen gerechtigheid. Want geweld is geen diefstal die gecompenseerd kan worden, maar een politiek onomkeerbaar feit, een historisch gebeuren, dat de werkelijkheid herdefinieert. Op geweld kunnen twee zaken volgen: nieuw geweld of berusting.

Wie dit leest kan cynisch worden. Dat cynisme kan volgens mij twee vormen aannemen: de zogenaamde *realpolitiek* en het bloedneus-cynisme. Degenen die de real politiek aanhangen zullen stellen dat morele waarden er in geval van conflict niet toe doen. We moeten ons eigenbelang dienen: economisch en machtspolitiek. Meer kunnen we niet doen, want de wereld verander je niet. Het proberen is onnozel. Wie het bloedneus-cynisme (een beter woord weet ik even niet) aanhangt trekt zich terug. De wereld is slecht en ik (achter een hoge schutting bij wijze van spreken), wil er niets mee van doen hebben. Doen alsof je neus bloed.

Ik geloof dat we steeds opnieuw op zoek moeten naar de middenweg. Reëel zijn in wat kan, maar niet iedere ambitie om geweld te stoppen laten varen. Weten dat we niet ieder probleem kunnen oplossen, maar ook niet onze ogen sluiten voor de noden van anderen. Kortom: laveren tussen moraal en politiek.

Met betrekking tot humanitaire interventies betekent dit dat je sowieso geen vaste criteria kunt stellen. Daarvoor is ieder conflict te complex en te zeer verschillend van ieder ander conflict. Je kunt in een notitie of verkiezingsprogramma geen criteria vaststellen, hooguit jezelf committeren aan een houding die je wil aannemen. Wat mij betreft moet onze houding er een zijn van terughoudendheid. Andere interventies, zoals diplomatie en humanitair werk (medisch, onderwijs, economisch) zijn dikwijls meer gepast. Deze staan in slecht daglicht, door de soms langzame, onzichtbare resultaten en de soms juist zeer zichtbare corruptie. Desalniettemin denk ik dat de voordelen opwegen tegen zowel het weggijken, waarmee we mijns inziens ons geweten zouden tarten, of fysieke inmenging met een door politie/militairen te adviseren, trainen of maatregelen die nog verder gaan. Een voorwaarde is wel dat we dit niet op projectbasis doen, maar structureel aanpakken. Een toekomstperspectief bouw je niet op in een missie van een paar jaar. Dat betekent ook tegenslagen accepteren, want als we drie stappen vooruit gaan en twee stappen terug mogen we al van een succes spreken. En soms zal het niet succesvol zijn. Wij moeten het lef opbrengen om risico te nemen en deze in de publieke opinie te verdedigen.

Geen trainingsmissies meer? Geen militaire interventies? Dat uitspreken vind ik niet verstandig. In het oog van een onacceptabele situatie, denk aan daar waar de veiligheid van onze eigen burgers in gevaar is of de mensenrechten van anderen met voeten wordt getreden, kan ook het gebruik van geweld een noodzaak, of morele plicht zijn. Natuurlijk gaat dan de voorkeur uit naar een optreden in internationaal verband, zoals de VN. Maar ons standpunt daaraan onderwerpen, zoals tot nu toe vaak genoemd wordt in het GroenLinks programma, wil ik niet. Nederland voert haar eigen beleid. De morele autoriteit die we de VN soms toebedelen is

een fabel. De VN is een black box waarin lidstaten hun belangen verdedigen en tevens een zelfstandige organisatie die ook laveert tussen moraal (missiestatement) en politiek. Ik hoop dat we geen waslijst aan voorwaarden opstellen, maar zeker ook geen scenario's gaan schrijven waarin gewelddadige interventies al dan niet gepast zijn. De complexiteit is alleen te vatten in een houding en cultuur, vanuit waar je conflicten benaderd. Wij moeten op zoek naar die houding en de woorden die hierin een houvast kunnen bieden.

Geweld stelt ons altijd voor een paradox. Morele motieven vallen samen met immorele handelingen. Eer valt samen met de grootste schande. Succesvol zijn op één vlak betekent verliezen op het andere, want moraal en politiek zijn kun je nooit helemaal samenbrengen. Ook voor de buitenstaander is er een paradox; je wilt je niet met geweld bezig houden, maar ook wil je niet machteloos toekijken. Een paradox is altijd moeilijk te vatten en onbevredigend. Een paradox is echter ook niet op te lossen. Laten we ons in ieder geval niet schuldig maken aan schijnoplossingen, maar de paradox accepteren zoals deze ons voorligt. Dat maakt het standpunt dat je inneemt niet zwak, maar juist sterker.

Geweld is ook het onderwerp van gesprek nu 298 mensen vermoord zijn in een oorlog waarmee ze niets van doen hadden. Waarmee wij naar ons gevoel misschien niets van doen hadden. Nu voelt het als onze oorlog. Oekraïne zal vanaf nu het conflictgebied zijn waar 193 Nederlanders omkwamen. Nogmaals, het is te vers om er iets zinnigs over te schrijven. Maar deze achtergrond is ook te prominent in mijn gedachte aanwezig om het niet te noemen. Mijn gedachte gaan uit naar de slachtoffers en nabestaanden van deze vreselijke gebeurtenis.

3.17 Iedereen opvangen

Jan Hoek

Militaire interventies. Ik kan er best een partijtje deskundig over gaan doen, maar dat ben ik niet. Laat staan dat ik Clingendael of SIPRI ben. Ik heb hooguit de deskundigheid van een gemiddelde krantenlezer, maar de betrokkenheid van iedereen die het vreselijk vindt als mensen lijden. Aan menselijk lijden dient gewoon zo snel mogelijk een eind gemaakt te worden. Moeilijker is het niet. Daarom ben ik niet principieel tegen militaire interventies, ook niet de zwaarste. Natuurlijk, mijnen opruimen in Cambodja, wie kan daar nou tegen zijn? Maar ik had ook graag gezien dat de Internationale Gemeenschap 20 jaar geleden in Rwanda wel gewapenderhand was opgetreden tegen het redeloze geweld dat daar toen raasde. Ik bedoel, als twee mensen elkaar op straat in de haren vliegen, ben ik blij als een politieagent ze uit elkaar haalt. Dan kan ik toch moeilijk tegen militaire interventies zijn.

Punt is, dat ik niet de indruk heb dat militaire interventies in de regel veel uithalen. Ik ken eigenlijk geen voorbeeld van een militaire interventie die een vervolg kreeg in een beetje duurzame vrede. Als er vrede van komt, dan was daar meestal al toe besloten en is het aan de militairen om te zorgen voor wederopbouw en stabiliteit. Dat militaire interventie niet voor duurzame vrede zorgt in situaties waarin nog volop strijd woedt, heeft denk ik te maken met het feit dat die militaire interventies uiteindelijk niet worden ondernomen vanuit de meest nobele overwegingen. De nobelheid wordt er meestal wel bijgehaald, voor het verhaal, maar doorslaggevend lijken toch altijd belangen te zijn. Goedkope olie, een herverkiezing, een gunstige geopolitieke positie, de aandacht afleiden van een binnenlands probleem. Zoiets. Daarom voel ik me er naderhand vaak een beetje ingeluisd. Steun van GroenLinksers en dat soort types aan een militaire interventie is een beetje een ruil. Ook ons soort mensen kan zich voorstellen dat in het hier en nu gewapenderhand ingrijpen op korte termijn eigenlijk het enige is dat verder

menselijk lijden kan voorkomen. Dan willen wij die wel steunen, maar dan moet ook duidelijk zijn dat er naderhand een enorm blik civiele wederopbouw wordt opengetrokken. De *realpolitikers* en ijzervreters zijn graag bereid lippendienst aan die wens te bewijzen, als zij maar de onverdachte legitimatie krijgen voor het ingrijpen, waar zij dus zo hun eigen belangen bij hebben. En omdat duurzame vrede niet het doel was, maar mooi meegenomen, komt er van dat enorme blik civiele wederopbouw meestal weinig terecht. Dan is het belang al veilig gesteld. Erger nog, het conflict laat vaak een nieuw conflict achter, en nieuwe wapens om dat uit te vechten.

De publieke opinie wil vaak wel. En ik ook, dus, want het hoofd is dan misschien koel, het hart is ook warm. Bijvoorbeeld als ik beelden zie van Yezidi's op een berg. Permanent onder vuur, zonder eten of drinken. Of wanneer ik beelden uit Homs of Aleppo zie, van kinderen die worden doodgeschoten. Maar dan is het dus altijd al veel te laat. Of beter gezegd, dan zie je waarom er veel eerder had moeten worden ingegrepen. Met een handelsboycot, bijvoorbeeld, of juist een overvloedig cultureel en sportief offensief, weet ik veel. Nou ja, in ieder geval door geen wapens te leveren, direct of indirect. Maar als je dan voorstelt gewoon te stoppen met het leveren van wapens, sta je tegen dovemansoren te praten. Naderhand word je wel uitgenodigd om mee te helpen de rommel op te ruimen. Meer nog dan dat, verbaast me altijd dat de bereidheid om vluchtelingen op te vangen, zo in het niet zinkt bij het wapengekletter. OK, 1000 helmen voor Koerdische strijders is wel een beetje een gek gebaar, maar het is toch veel gekker dat het nietige Libanon met zijn 4 miljoen inwoners 1 miljoen Syrische vluchtelingen opvangt, en het rijke Nederland zich beperkt tot 250. Dat is toch oneindig veel lulliger dan die 1000 helmen?

Misschien is dat wel wat je moet doen, bij burgeroorlogen en andere internationale narigheid. Vang iedereen op die er uit wil. Dan doe je iets dat met recht humanitair genoemd mag worden. En wie weet is het ook van invloed op de strijd; want waarom zou je nog strijden om de macht, als er nauwelijks iemand meer over is om over te regeren?

3.18 Is militaire interventie een optie voor GroenLinks?

Menno Kuiper

Binnen GroenLinks lijkt op dit moment de dominante visie te zijn, dat militair ingrijpen een correct middel is om schendingen van mensenrechten te bestrijden in het Midden-Oosten. Het leed wat momenteel aan onschuldige slachtoffers berokkend wordt is mensonterend. Toch is militair ingrijpen een stap in de verkeerde richting.

De voordelen van militaire interventie

Militair ingrijpen heeft één groot voordeel: we kunnen zeggen dat we niet passief langs de kant hebben gestaan, we hebben de ogen niet gesloten. Militaire interventies doven wellicht kort de gevoelens van machteloosheid, er is immers iets geprobeerd te doen. Een mogelijk voordeel van militair ingrijpen is dat een gewelddadig regime zoals dat van ISIS gestopt wordt. In het Midden-Oosten is eerder ingegrepen in Libië, Afghanistan en Irak. Helaas kan ik slechts constateren dat deze interventies nauwelijks iets waardevols hebben opgeleverd, de kans op succes is blijkbaar klein.

De nadelen van militaire interventie

Militair ingrijpen is per definitie schadelijk. Militair geweld is zo bruut, dat er altijd onschuldige slachtoffers zullen vallen, het milieu wordt belast door extreem energiegebruik en de schadelijke grondstoffen in de wapens, en de bestaande infrastructuur van leefgebieden wordt vernietigd.

De schaduwzijde van militaire interventies in de praktijk

Militair ingrijpen heeft de regimes van Libië, Afghanistan en Irak verdreven. In het machtsvacuüm dat daarop volgde is de situatie niet of nauwelijks verbeterd. Maar er is wel heel veel mis gegaan. Ik zal Libië en Irak als voorbeeld nemen om dit duidelijk te maken.

Libië is een land waarvan de infrastructuur geruïneerd is, waar volkeren zich tegen elkaar keren en de economie vrijwel stilgevallen is. Er is in Libië eigenlijk maar één ding in overvloed: wapens. Wapens in handen van milities die het machtsvacuüm gebruiken om oude geschillen uit te vechten. De regering is op de vlucht geslagen voor het sektarisch geweld in de hoofdstad. De milite van de Toearegs zijn Mali in gevlucht en hebben dat land nu gedestabiliseerd.

Sinds het regime van de (soennitische) Saddam Hoessein omvergeworpen is met een militaire interventie, wordt Irak geleid door een regering van sjiieten die de positie van de soennieten in het land gemarginaliseerd hebben. Daarmee is een voedingsbodem gecreëerd waarin ISIS met open armen werd ontvangen door de soennieten. Ook houdt ISIS de bevolking zoet met de miljoenen dollars die het verdiend heeft met olieverkopen aan onder meer Bashar al-Assad en met het losgeld dat het verdient met het ontvoeren van burgers. ISIS vecht met de hypermoderne wapens die zij hebben buit gemaakt op het door de VS bewapende Iraakse leger. Er gaan nu stemmen op om de Koerden te bewapenen. Het is niet duidelijk hoe het gebied weer ontwapend wordt nadat de oorlog gestreden is.

Zonder zicht op vreedzaam bestuur is militaire interventie geen optie

De recente geschiedenis leert, dat militair ingrijpen faalt zolang er geen vreedzame bestuursstructuur voorhanden is voor de periode van wederopbouw. GroenLinks zou daarom niet moeten

instemmen met interventies in landen als die geen uitzicht bieden op een vreedzame bestuursstructuur.

Wat is het handelingsperspectief voor GroenLinks?

Natuurlijk wil GroenLinks niet passief langs de kant staan. En we sluiten al helemaal onze ogen niet voor het onrecht dat burgers wordt aangedaan. GroenLinks dient volkeren te helpen om vreedzaam samen te leven en zou daarom moeten bepleiten dat de Nederlandse overheid de volgende acties consequent, snel en genereus ondersteunt:

1. Financieel indammen van regimes die de eigen of naburige bevolking onderdrukken;
2. Versterken van het vreedzame en neutrale geluid op het internet, op radio en televisie. Een lichtend voorbeeld is *Spring Media Training*, dat journalisten in Darfoer (Soedan) en Burundi opleidt;
3. Steun aan projecten die vergeving mogelijk maken, zoals de Waarheids- en Verzoeningscommissie in Zuid-Afrika, de *Gacaca rechtbanken* in Rwanda en het *Not in my name* initiatief in Israël en Palestina;
4. Verspreiden van welvaart onder de mensen. Oorlogen worden gevoerd als reacties op tekorten, niet vanuit overvloed. Garandeer mensen daarom veilig werk en een leefbaar loon. Geef mensen toegang tot schoon water en een veilig leefmilieu, laat mensen werken op hun landbouwgrond en meedelen in de waarde van de grondstoffen in hun land;
5. Verspreiden van kennis. Verzorg scholing aan alle kinderen op aarde, met name ook de meisjes. Verstrek ruimhartig studiebeurzen aan buitenlandse studenten;
6. Verbetering van de positie van vrouwen en het voorkomen van sekse-specifieke abortus. Hiermee wordt een ‘mannenoverschot’ voorkomen, zoals nu in Azië het geval is. Zo’n mannenoverschot wordt wel in verband gebracht met een grotere kans op oorlog.

Deze acties dienen uitgevoerd te worden in alle landen in de wereld, te beginnen hier in Nederland. Dit voorstel is helaas een weg van de lange adem, maar is wel een vredelievende weg om ‘falende staten’ om te bouwen tot veilige plekken om te leven. Dat is een wens dat ieder lid van GroenLinks met mij zal delen.

*You can bomb the world to pieces
But you can't bomb it into peace
Power to the Peaceful
(Michael Franti)*

3.19 Alle vertogen legitimeren geweld en toch blijf ik pacifist

Wim Nusselder

Militair ingrijpen om IS te stoppen. Een verhelderend voorbeeld voor een breder dilemma. Militaire interventies vereisen belangen om de benodigde financiën bijeen te krijgen, vaak fossiele brandstoffen of andere grondstoffen. Militaire interventies vereisen daarnaast ook vertogen, grote verhalen die mensen in beweging brengen, die zin geven aan dramatische keuzes. Het eerste behoeft hier (en meestal) weinig betoog. Het feit dat er eigenbelang achter de meeste militaire interventies zit is geen excuus voor totale afzijdigheid. Er zijn altijd ook mensen in het spel waarmee we ons verbonden voelen en die we menen niet te kunnen laten zitten.

Er is het vertoog van de nationale belangen: de onzen wordt de keel afgesneden, onze olievoorziening is in gevaar, onze veiligheid wordt bedreigd door terugkerende jihadisten. Er is het vertoog van de betrokken etnische en religieuze groepen die uitgemoord of verdreven worden door IS, in hun bestaansrecht bedreigd, die onze solidariteit vragen. Er is het vertoog van de *responsibility to protect* van de mondiale gemeenschap die nationale soevereiniteit overstemt.

Kunnen we het maken om niet in te grijpen als we de mogelijkheden hebben? Als je een leger hebt, moet je het dan niet juist gebruiken om de internationale rechtsorde te beschermen? Het militair ingrijpen in (allereerst) Afghanistan om Al Qaida te vernietigen heeft bosjes filialen en klonen daarvan gezaaid in heel de islamitische wereld. Militair ingrijpen voedt en versterkt het radicaal islamistische vertoog en zal dat ook nu doen. Maar je kunt toch niet toekijken en afwachten als zo'n vertoog zijn verwoestende werk doet?

Ook IS wordt gevormd door mensen. Naar hen wijzen met een beschuldigende wijsvinger impliceert dat drie andere vingers naar onszelf terugwijzen. Onze verslaving aan olie en gas voedt, via ondemocratische oliestaten, radicaal islamistische organisaties (en Poetin). Ons onvermogen om hen die anders zijn een plek te geven in onze samenleving voedt hun behoefte aan een identiteit als jihadist. Onze nationale en West-Europese eigen belangbehartiging voedt het oemma-vertoog, de lokroep van een wereldwijde anti-kapitalistische, anti-consumentistische islamitische gemeenschap in wording.

Responsibility to protect, het vertoog dat GroenLinkers het meest aanspreekt, zou vooral een verantwoordelijkheid moeten inhouden om af te kicken van onze verslaving aan fossiele brandstoffen. *Responsibility to protect* zou vooral een verantwoordelijkheid moeten inhouden om anderen een plek te geven in onze samenleving. *Responsibility to protect* zou vooral een verantwoordelijkheid moeten inhouden om niet alleen goederen en kapitaal, maar ook mensen vrijheid te geven om overal ter wereld hun geluk na te jagen. Of er zou een globaal sociale zekerheidsstelsel opgetuigd moeten worden zodat ze hun geluk niet hier hoeven te zoeken.

Ik geloof niet dat militair geweld ook maar iets oplost; je bouwt geen democratie met geweld; geweld breekt slechts af. Als we de vijand gedemoniseerd (terroristen!) en overwonnen hebben, zijn samenlevingen vernietigd en zijn bestaansbronnen teruggebombardeed naar de Middeleeuwen. Dan zijn we oorlogsmoe en niet

meer bereid om minstens evenveel geld te besteden aan wederopbouw.

Ik geloof, ondanks alles, in alternatieven voor geweld, ook al zie ik ze nu even niet meer, nu we ons al te lang hebben laten leiden door onze verslaving, onze uitsluiting, ons collectieve eigenbelang. Militaire interventie is bij voorbaat een nederlaag. Soms moet je als pacifist echter je verlies nemen. Ik zou me onthouden van stemming als ik voor GroenLinks moest spreken en me des te harder inzetten om tijdig volgende interventies overbodig te maken.

3.20 Onderwijs is de interventie die werkelijk bijdraagt aan vrede

Gwendolyn van Sijl

De vraag of GroenLinks zou moeten instemmen met besluiten tot militaire interventies om daarmee tot vrede in conflictgebieden te komen, is niet makkelijk te beantwoorden. Dit geldt niet alleen voor experts of de GroenLinks leden-in-hart-en-nieren. Dit geldt ook voor mij: basisschoolleerkracht en GroenLinksstemmer.

In deze column dan ook geen antwoord op deze vraag, maar wel twee inspirerende voorbeelden voor ieder die zich bezighoudt met vraagstukken omtrent militaire interventies over hoe investeren in de toegankelijkheid en de kwaliteit van onderwijs een non-militaire interventie is die daadwerkelijk bijdraagt aan duurzame vrede.

Op vrijdag 10 oktober 2014 won de 17-jarige Malala Yousafzai de Nobelprijs voor de Vrede. Malala werd in oktober 2012 door de Taliban in Pakistan door haar hoofd geschoten, omdat zij vond dat meisjes recht op onderwijs hebben. Zij overleefde de aanslag, en ging door met haar vreedzame strijd voor gelijke rechten voor mannen en vrouwen en de toegang tot goed onderwijs, waar alle kinderen recht op hebben.

Niet tanks en bommen, maar boeken en pennen zijn volgens Malala de oplossing voor conflicten in de wereld. Malala laat zien

hoe iedereen zélf iets kan *doen* aan de verbetering van zijn eigen situatie. Volgens Malala zal investeren in het onderwijs een interventie zijn in landen waar terroristen de bevolking in een angst-greep houden, die de mensen laat zien dat het westerse landen daadwerkelijk gaat om een betere toekomst voor hun volk en hun land. Wie onderwijs heeft gevolgd, zal kennis en moed bezitten om zich uit te spreken tegen de Taliban en te werken aan een betere toekomst.

Malala is voor mij een heldin en een inspirator van wiens heldere boodschap ieder die denkt aan een militaire interventie zich reken-schap zou moeten geven. ‘Onze woorden kunnen de hele wereld veranderen omdat we allemaal samen werken voor één doel: onderwijs. Boeken en pennen zijn onze machtigste wapens. Onderwijs is de enige oplossing. Onderwijs eerst!’ aldus Malala in een speech die zij hield voor de VN. De Nederlandse regering geeft onderwijs echter geen prioriteit meer in ontwikkelingssamenwerking, iets wat GroenLinks allicht aan de kaak zou kunnen stellen.

Dichter bij huis ligt de vraag hoe het onderwijs in Nederland onze kinderen voorbereidt op hun toekomstige deelname aan de maatschappij. Vanaf 2006 zijn scholen wettelijk verplicht bij te dragen aan actief burgerschap en sociale integratie. Of het nu gaat om persoonlijke conflicten, spanningen tussen groepen in de samenleving of de grote gewapende conflicten in de wereld: onze kinderen zijn de mensen die deze conflicten in de toekomst het hoofd moeten kunnen bieden.

In Utrecht is hiervoor de Vreedzame School ontwikkeld: een methode voor sociale competentie en burgerschapsvorming. De Vreedzame School beschouwt de klas en de school als een leefgemeenschap, een oefenplaats voor later, waarin kinderen zich gehoord en gezien voelen, een stem krijgen, en waarin kinderen leren om samen beslissingen te nemen en conflicten op te lossen. Kinderen voelen zich daardoor verantwoordelijk voor elkaar en voor de gemeenschap en staan open voor de verschillen tussen mensen.

Kleuters leren van de handpoppen Aap en Tijger hoe zij zélf ruzies op kunnen lossen. Vanaf groep 3 worden er in de klas groeps-

vergaderingen gehouden, voor en door leerlingen, wat uitgebreid kan worden met een schoolbrede leerlingenraad, om zo kinderen een democratische stem te geven in hún leefgemeenschap. Kinderen in groep 7 en 8 krijgen de gelegenheid om mediator te worden. Mediatoren leren met een stappenplan hoe zij andere kinderen kunnen helpen bij het oplossen van een conflict. Hiermee nemen kinderen zelf de verantwoordelijkheid voor het klimaat op school.

Meer dan een lesmethode is de Vreedzame School een concept wat zijn kracht krijgt doordat het in de hele school gedragen en iedere dag toegepast wordt. Het succes van de Vreedzame School is inmiddels ook doorgetrokken naar de Vreedzame Wijk, want de leefomgeving van het kind stopt niet bij de schooldeur. Invoering van de Vreedzame School in landen waar Nederland ontwikkelingshulp biedt zou een mooie praktische uitwerking zijn van het eerder genoemde actiepuntje voor GroenLinks, en passen bij de terughoudendheid van GroenLinks voor wat betreft *militaire* interventies.

Malala en de Vreedzame School, twee mooie voorbeelden van niet-militaire interventies die bijdragen aan stabiliteit. Kinderen leren hoe zij hun democratische stem in kunnen zetten in de samenleving en zelf verantwoordelijkheid kunnen dragen voor de gemeenschap waarin zij leven. Een vreedzame toekomst begint bij het onderwijs van vandaag.

Meer lezen? *Ik ben Malala*, M. Yousafzai (2013).

3.21 Internationaal denken is niet denken over de grens, maar de grens wegdenken

Tom van der Wal

Ook in het GroenLinkse denken wordt meestal uitgegaan van nationale staten. Dit is onjuist.

Grenzen zijn vaak willekeurig, soms getrokken door lang vertrokken overheersers om een deel van de bevolking tot een minderheid te maken. Ook kan een volk daarbij territoriaal in stukken gehakt worden. Denk aan de Koerden, maar ook in Afrika vinden we dit vaak, bijvoorbeeld Rwanda. Juist in conflictgebieden treedt dit aan de oppervlakte. Soms zijn volken simpelweg veroverd, recent of eerder. Dit leidt veelal tot conflicten, omdat de ene groep de andere (dreigt te) overheersen. Sommige zijn grensoverschrijdend zoals in Koerdistan.

Toestemming of zelfs een verzoek van een nationale regering vraagt naar de waarde van zo'n natie. Die kan nauwelijks bestaan, zoals in Somalië. Recent blijkt Syrië als centrale regering behoorlijk zwak. Buiten IS zijn er nog een aantal andere groeperingen actief, die het mogelijk beter met de bevolking voor hebben. Deze maken weer geen deel uit van de officiële regering. Een ander criterium voor militair ingrijpen, kan mandaat van de VN zijn. Inderdaad is dit dan de Veiligheidsraad, met zijn anachronistische samenstelling en verwerpelijke veto's, die daar over beslist. Vaak komt er dan een slap aftreksel van de gewenste mandatering. Waar dat toe kan leiden, hebben we in voormalig Joegoslavië gezien. Men mocht er wel zijn, bewapend en wel, maar schieten mocht niet.

Niets doen is moeilijk. De mensenrechtenschendingen voort laten gaan, soms in extreme vorm (hoofden van tegenstanders op palen) kan zwaar zijn. Wijdverbreide publiciteit wordt gehaald met een westerling, die op gelijke wijze wordt gedood. We willen wel ingrijpen, maar is dat om die westerlingen te redden of te wreken? Enige westerse zelfingenomenheid kan ook een drijfveer zijn. Obama heeft het niet voor niets over 'safety of American citizens'. Amerikanen zijn dan belangrijker dan Chinezen of Koerden. Maar is zoiets voldoende legitimatie? Voor de VS, *triggerhappy*, wel. Is de enkele grove schending van mensenrechten voldoende om in te grijpen? Mijns inziens niet direct. Er moet wel enige vorm van legitimatie zijn, van een internationale organisatie die dat thans nog niet kan maar die we die mogelijkheid in de toekomst wel kunnen geven.

Hierboven ben ik doelbewust abstract, want ik zie niet welke organisatie daar bij uitstek geschikt voor zou zijn, daadkrachtiger dan die Veiligheidsraad. Misschien moeten we eens nadenken over waaruit een militaire interventie zou moeten bestaan, waarmee de mogelijkheden op internationaal gebied wellicht worden verruimd. Zoals iedere jurist in het Nederlands strafrecht wordt geleerd, heeft de overheid een geweldsmonopolie (hier niet ter zake doende uitzonderingen daargelaten). Uitvoerder is de politie, waarbij geweldsgebruik aan strikte regels is gebonden. Dat die in schaarse gevallen worden overtreden is kwalijk, maar inderdaad is de politie ook niet altijd je beste kameraad en bestaat soms uit verkeerde mensen. De meeste vinden plaats in een setting, die al wat op het bestaan van militaire fronten begint te lijken. De strijd tussen de ME en de Autonomen bij de kroning van Beatrix vond aan de andere Amstelkant voor mijn ogen plaats.

Het leger moet eigenlijk een politiefunctie tegen onrechtmatig optreden innemen. De schaal bij de kroning van Beatrix was groter dan een caféruzie, en dat is weer meer dan een aanhouding. Het verschil tussen politie en leger is dan ook een verschil in schaal. Daarbij passen soms kunstmatige grenzen slecht. Internationaal denken is niet denken over de grens, maar de grens wegdenken. Ik lijk hierbij utopisch. Het is ook niet iets voor de korte termijn. Maar bij kortetermijnbeslissingen moeten we toch de lange termijn in het oog houden en mogelijkheden scheppen tot zo'n constructie. En voor de korte termijn moeten we alles individueel bezien.

3.22 Worsteling met de militaire missie naar Mali

Hennie Jansen

In december 2013 stemde GroenLinks in met een militaire missie om te helpen de destabilisatie van de republiek Mali tegen te gaan. Ik was boos en wilde meteen mijn lidmaatschap van GroenLinks opzeggen.

De volgende dag vernam ik dat het om de aansluiting met een VN missie ging, een humanitaire interventie. Toch bleef ik boos, hoe

kon GroenLinks, nadat 'Kunduz' nog zo vers in het geheugen lag, instemmen met weer een militaire missie? Als dienstweigeraar (1972), als belastingweigeraar (1982) en als lid van het genootschap der Vrienden (Quakers) ben ik al via mijn jonge jaren betrokken bij antimilitarisme. Mijn vakbondslidmaatschap heeft mij in de jaren tachtig van de vorige eeuw ook al eens er toe gebracht om van politieke partij te wisselen, dit in verband met *Solidarnos* in Polen, toen de SP een Russische militaire interventie voorstond. En nu zou ik dan GroenLinks moeten verlaten en zonder lidmaatschap van een politieke partij verder door het leven gaan?

Slechts 2,4% van de Nederlandse bevolking is lid van een politieke partij. Het aantal leden van een vakvereniging daalt al jaren achtereen. Bewust heb ik gekozen om actief lid te zijn van maatschappelijke groeperingen. Ik ben democraat en trouw aan beginselen. Gaat mij dat nu opbreken?

Dankzij een column in het *VredesMagazine* kwam het niet zo ver. Een zinsnede sprong daar voor mij op het juiste moment uit: 'Met de ander strijden geeft oorlog, maar worstelen met zichzelf geeft vrede.' Een Soefi uitspraak. Ik pakte de handschoen op en startte mijn worsteling. De worsteling delen met anderen is het resultaat en dat geeft innerlijke vrede.

Bij GroenLinks heb ik om achterliggende informatie gevraagd en gekregen. Ik ben daar niet tevreden mee maar realiseer mij dat weglopen niet de oplossing is. De partij moet omgevormd worden en daartoe zijn mogelijkheden, zo is mij verteld. Ik kan deelnemen aan een werkgroep en aan een ledenraadpleging later in het jaar. Ik kan brieven schrijven en mijn ongenoegen laten blijken. Ik kan argumenten aandragen om duidelijk stelling te nemen zonder dat ik Malinese mensen in de steek laat. Geweldloos en langs democratische weg zal dit moeten gaan verlopen. Met vasthoudendheid, geheel in de traditie van Quakers.

De worsteling met mijzelf legt een aantal "voortschrijdende inzichten" bloot. Antimilitarist zijn in 2014 is anders dan in de jaren zeventig. Er is al veel bereikt qua bewustwording. Mijn geld staat tegenwoordig bij ASN en Triodos. Er zijn breed gedragen acties tegen landmijnen, kindsoldaten en kernwapens. Jongeren zijn zich

bewust dat dit deel uitmaakt van duurzaamheid. Wat mij daarom vooral stoort in het GroenLinks besluit over Mali is dat door middel van deze missie de wapenindustrie voort kan gaan met het ontwikkelen van nog meer geavanceerde middelen en methoden. Door in te stemmen met een militaire missie hou je de militaire strategieën en het denken daarover in stand. Als gevolg daarvan vinden we het in Nederland ook normaal dat we verouderd wapentuig verkopen aan landen die daar nog best mogelijkheden voor zien. Uiteindelijk duiken die wapens, als ze eventueel wederom afgeschreven worden, op in landen als Mali. En daar gaan we dan met moderne middelen de strijd aan. Een vicieuze cirkel.

En ik maar ASN, Triodos en duurzaamheid promoten. Zo werkt het dus niet. Het wordt tijd dat GroenLinks terugkeert naar wat ze was. Een getuigenispartij. Ik weet het, een vies woord in de wereld van de machtspolitiek. Vuile handen maken is onvermijdelijk zegt men daar. In mijn ogen staat machtspolitiek gelijk aan vertrapingspolitiek. Pas als je werkelijk kiest voor waar je voor staat kan er iets veranderen. Quakers bewijzen dat door dagelijks in Brussel bij de Europese instituties aanwezig te willen zijn om door middel van onderzoek en diplomatie te helpen met besluitvorming over armoedebestrijding, mensenrechten en duurzaamheid. Europese raadsleden worden grondig en gedetailleerd geïnformeerd over situaties “uit het veld”. Het wordt tijd dat ook de Nederlandse politiek haar oor weer te luisteren legt bij vooruitstrevende maatschappelijke organisaties. Aan mij om de politieke partij waar op ik stem daarop te blijven wijzen.

Onderdeel van mijn dilemma is ook dat ik geloof in de oprechtheid van een individuele militair die zegt te willen bijdragen aan vrede. Dat dilemma ontstaat door de Quaker overtuiging dat er iets van God is te vinden in ieder mens. Aan mij de taak om die goede wil in de mens aan te spreken. Het gaat er om welke middelen je inzet tegen ongewenste ontwikkelingen. Tegenwoordig wordt er in de Raad van Kerken gesproken over het aannemen van een statuut dat oorlog illegaal verklaart. Geheel in overeenstemming met de afschaffing van slavenhandel destijds. Ik sta daarin dus niet alleen.

Elke kleine bijdrage kan helpen. Door kritisch betrokken te blijven bij een politieke partij ga ik daar mijn steentje aan bijdragen.

4

Korte reacties

Tijdens het debat op de website van Bureau de Helling konden leden naast artikelen ook korte reacties insturen. Hieronder een aantal van deze reacties op het partijdebat over militaire interventies en de bijbehorende startnotitie.

Make love not war

Bob Kruit zegt nee tegen militaire interventies: ‘Gedoogt Groen-Links militaire interventies? Met verbazing het startdocument gelezen. Wat een gedraai om wapengekletter aan de kiezers/leden te verkopen. Deskundigen op het gebied van militarisme zullen aan het woord komen. De EU gaat ook een duit in het zakje doen. Nergens in dit stuk is er de nuloptie.

Wij hebben geen vertrouwen in militaire interventies. Groen-Links spreekt zich uit tegen de internationale wapenhandel. EU-landen die wapens aan groeperingen, waar dan ook ter wereld, leveren gaan wij boycotten. Niets van dat alles.

Geen statement van ‘make love not war’. Gerommel in de marge om mee te mogen doen met dit soort idiote politieke beslissingen. Wijs deze schijnverantwoordelijkheid af. Geen bloed aan onze handen.’

Voorkom dat wapens in de verkeerde handen terecht komen

Ary van de Water pleit tegen het bewapenen van vermeende ‘good guys’ en voor snelle interventies met eigen militairen: ‘Denk aan

Libië, wapens geven voor een oorspronkelijk zogenaamd goed doel, geeft later problemen. Als Koerden extra efficiënte wapens krijgen, is het vervolg:

- of ze komen in handen van de IS;
- of ze worden later gebruikt namens de koerden in Turkije en Iran voor het bereiken van Koerdistan.

Als we werkelijk begaan zijn met de situatie, dan alleen wapens met begeleiders, dus F16's en een of meer bataljons infanterie. Na afloop inpakken en wegwezen, inclusief de wapens.'

De fratsen van De Russische Beer

Bert Ritter pleit voor een Oost-Europese Defensie Unie: 'Wat is in 300 woorden een acceptabele militaire interventie? Bismarck was heel stellig: Hij zag diplomatie en gewapend conflict als een glijdende schaal. Diplomatie, wapenleveranties, soldaten sturen? Mijn leidraad is, zoals ook in de Nederlandse wet gesanctioneerd: 'Als ik iemand in elkaar geslagen zie worden moet ik daar wat tegen doen'.

De Koerden krijgen nu wapens om de strijd met IS in balans te brengen. Ik heb daar met de huidige middelen geen moeite mee. Voor het conflict in Oekraïne ligt de zaak ingewikkelder. Diplomatie werkt niet, Rusland zegt A maar doet B. Iedereen is huiverig dat Rusland en de NAVO tegenover elkaar komen te staan. Rusland heeft Oekraïne nooit de ruimte gegeven om een zelfstandige militaire macht op te bouwen. Daardoor kunnen de Russen nu doen wat ze willen. Onze soldaten sturen kan alleen maar pijn doen, en is 'open end'. In mijn visie is het 'wegnemen van de onbalans', die is ontstaan doordat Oekraïne vanuit de historie geen onafhankelijke defensie op kon bouwen, toelaatbaar. Als de Oekraïners dan maar wel zelf hun strijd voeren. Heel praktisch gesproken, de A-10 is een straaljager uit de jaren '70 die specifiek is ontworpen voor het Europese slagveld, tegen Russische tanks, en was nog heel effectief in de Golfoorlog tegen Saddams tanks. Ik heb er geen enkel probleem

mee als de nog resterende exemplaren en soortgelijk materieel aan Oekraïne worden doorgeschoven.

Daarnaast zou ik veel meer luisteren naar de voormalige Oost-bloklanden. Zij kennen de fratsen van De Russische Beer veel beter dan wij 'Wessies'. Ik zou met de grootste spoed een Oost-Europese Defensie Unie oprichten, met een grote mate van vrijheid in eigen acties, die bovendien niet meteen gebonden zijn aan de NAVO. Zodat Rusland niet direct tegenover de NAVO komt te staan.'

Niet werkloos toekijken als ongeschreven normen worden overschreden

Frans Teutscher pleit voor afspraken in VN-verband over militair ingrijpen en afschaffing van het vetorecht in de Veiligheidsraad: 'Wat betreft militaire interventies vind ik dat de lange termijndoelstelling moet zijn: afspraken in VN-verband over normen waar een staat zich aan te houden heeft en moet handhaven, met sancties op verschillend niveau inclusief militair ingrijpen door een VN-interventiemacht. Vetorecht binnen de Veiligheidsraad moet afgeschaft worden, want als je internationale normen hebt kun je geen uitzonderingen maken. Wel moet er een ruime meerderheid voor interventie zijn. Ik vind dat GroenLinks hier constant op moet blijven hameren.

Zolang die internationale afspraken er niet zijn, kun je toch niet werkloos toekijken wanneer de – ongeschreven – normen worden overschreden of niet gehandhaafd worden of kunnen worden. Individueel of als groep van landen (EU, NAVO, etc.) is interventie dan legitiem, bijvoorbeeld in Bosnië, Afghanistan, Irak, Somalië, RCA, Mali, Uganda, Nigeria etc. In het verleden zijn er veel fouten gemaakt door met name de VS en Rusland omdat politieke overwegingen het overwicht hadden. Daarom zijn internationale normen zo belangrijk. Op dit moment worden de - ongeschreven - normen overschreden c.q. niet gehandhaafd in onder andere Irak en Oekraïne, maar ook in Nigeria, Cuba, Zimbabwe, Eritrea, Noord Korea en China. Als we ervan overtuigd zijn dat de – ongeschreven - normen de juiste normen zijn dan moeten we individueel of in

groepsverband ingrijpen, en kan GroenLinks niet zijn kop in het zand steken.'

Geweld heeft een eigen dynamiek, het verloop ervan is nooit te voorzien

GroenLinks dient onder geen voorwaarde militair ingrijpen onder NAVO-vlag of een gelegenheidscoalitie van Westerse landen te steunen, zegt **Hans Feddema**: 'Het startdocument voor betreffende discussie in GroenLinks schetst prima de dilemma's en ook wel de randvoorwaarden voor het mogelijk steunen van militaire interventie. Het gaat mij nu niet om *UN-peacekeeping*, wat een goede zaak is, dus het leveren van blauwhelmen om een door partijen overeengekomen bestand of vrede te bewaken. Het gaat me ook niet om een intercontinentaal geleid *peace enforcing* in het kader/opdracht van en dus ook gesanctioneerd door de internationale rechtsorde.

De Tweede Kamer zal vooral meebeslissen over een NAVO- of Westers militair ingrijpen in een brandhaard, ja of nee. Daarvoor zie ik geen randvoorwaarden en die moet GroenLinks dan ook niet steunen, hoezeer burgers ook lijden in de betreffende oorlog. Dit met name om polemologische en geopolitieke redenen:

1. Het geweld heeft een eigen dynamiek, het verloop ervan is nooit te voorzien;
2. Elk geweld brengt behalve slachtoffers ook een negatieve energie inclusief haat en extra polarisatie met zich mee, zeker als het volkenrechtelijk niet gesanctioneerd en dus onwettig is;
3. Partijen in het conflict zijn nimmer blij met een interventie en reageren als die 'onwettig' is zeer heftig of zien die op z'n minst als bevoogdend, hoe humanitair deze publicitair ook wordt gebracht en mogelijk (primair) ook is;
4. De praktijk toont aan dat de interventie bijna altijd olie op het vuur is, dus dat beide partijen hierdoor juist harder gaan vechten. Aandacht geven voedt;

5. Het Westen of het NAVO-blok is in de wereld, mede door het koloniale verleden, niet geliefd, zo niet gehaat als grote geopolitieke machtsfactor;
6. Eenzijdig eigen Westers militair optreden, hoe klein ook, versterkt die haat en geeft tevens extra extremisme, zoals we zagen in Irak na 2003 en nu met IS;
7. Hulp bij humanitaire rampen zoals nu in Syrië is van groot belang, maar als de VN geen breed gedragen mandaat geven aan militair ingrijpen, veroorzaakt elk eenzijdig militair ingrijpen mondiale polarisatie en lokaal extra bloedvergieten.'

Geweld gedijt bij ellende

Jaap van Arkens vindt dat wapenhandel harder moet worden aangepakt en het tegengaan van armoede en ontbering prioriteit moeten hebben boven militaire interventie: 'Het vergt grote moed om op straat die man met het machinegeweer aan te spreken en je borstkas te ontbloten. Niets is zo ver van m'n bed als 'mijn andere wang'. Ook ik zou deze man het liefst van grote afstand neerschieten. Jonge mannen met doorgeladen wapens en jonge meisjes die als seksslavin misbruikt worden. Het is één grote ellende.

Toch is de basis van ellende; armoede en ontbering. Ik zelf zie dan ook als enige oplossing, tussen richten of je borstkas ontbloten: armoedebestrijding en kennisdeling. Ook verrijking en wapenproductie zijn ellende creërende misstanden. Alleen misstanden creëren grote getallen van mensen die daar dan weer tegen in opstand komen. Als er niet één maar een hele groep jonge mannen op straat staat met doorgeladen wapens in de aanslag, wordt dan moed niet dommigheid met het ontbloten van je borstkas, het aanbieden van je andere wang?

Maar er is een andere moed: de helden die in de omgeving van deze ellende hulp brengen, onderwijs, voedsel. Uiteindelijk is er maar één oplossing voor welk conflict dan ook: dialoog. Er ligt een grote verantwoording bij diegenen, die profiteren van wapenproductie. Profiteurs op menselijk leed. Zij bevinden zich ook buiten de 'ellende zone' en zijn daarmee wel goed aan te pakken!'

Opleiden in plaats van meevechten

Paul Puntman zegt dat Nederland beter is in opleiden dan in vechten, en dat we ons daar dan ook op moeten richten bij humanitaire interventies: 'Wij zijn niet verantwoordelijk voor alle ellende in de wereld. Wij zijn wel solidaire medebewoners van deze wereld en wij streven naar een wereld waar conflicten met argumentatie, overreding en begrip worden opgelost.

Zo zou er bijvoorbeeld allang een Koerdische staat moeten bestaan. Dit zou de laatste eeuw al veel ellende en onrecht hebben voorkomen. Die Koerdische staat moet dan wel zo ingericht worden dat de diverse bevolkingsgroepen niet meteen elkaar de kop inslaan, maar coalities vormen om democratisch die staat te gaan besturen. Dat zou een oase in deze onrustige regio betekenen en wellicht zou Turkije dan ook minder in de islamitische wereld gezogen worden.

Met de inrichting van een onafhankelijk Koerdistan en met de verdeling van het huidige grondgebied van Israël en Palestina in twee onafhankelijke staten (Israël en Palestina) met wederzijdse erkenning, zijn de problemen in de regio nog niet opgelost. Olie, water en geopolitieke invloedssferen zullen bronnen van onrust blijven. Hoe beter wij met Rusland overweg kunnen, des te veiliger zijn de staten om Rusland heen. Wij hebben de oorlog in Oekraïne mede veroorzaakt door ons gebrek aan belangstelling voor onze relatie met het voormalige Oostblok.

Wat kan Nederland hieraan bijdragen? Nederland is beter in opleiden, monitoren en communiceren met de lokale bevolking dan in vechten. Laten we dat vechten dus ook maar aan anderen overlaten. Laten we de rol van opleider van de Afghaanse politie, waarbij we in Kunduz internationaal aanzien verwierven, nu ook in Irak en Syrië aanbieden. Laat het spelen van de flinke jongen maar aan een internationaal gremium over, waarin de VS en enkele Europese landen hun aandeel hebben. Laat ons communiceren, argumenteren, begrijpen en af en toe recht spreken.

Dan kan Nederland ook meteen zijn krijgsmacht daarop inrichten: andere middelen, andere vaardigheden, een andere

houding. Dat is in de globale machtsverhoudingen een unieke positie; heeft Nederland ook weer wat.'

Pas wanneer deze vreedzame middelen niet helpen, moet (de dreiging van) militair ingrijpen worden overwogen

Mark Waanders (werkgroep Vrede en Veiligheid) schetst een overzicht van hoe GroenLinks zich in het verleden heeft opgesteld ten opzichte van militaire interventie. Hij onderschrijft het belang van een inhoudelijke en vroegtijdige politieke discussie: 'Uitgangspunten:

- bescherming van kwetsbare burgers;
- respect voor de mensenrechten;
- handhaving van vrede en veiligheid.

GroenLinks heeft altijd pal gestaan voor deze uitgangspunten, maar tegelijkertijd geworsteld met de vraag hoe om te gaan met flagrante schendingen van deze uitgangspunten in conflictgebieden. Toen in 1999 Kosovo op het punt stond het volgende Balkanland te worden dat in oorlog en verderf werd gestort, aarzelde GroenLinks of Nederland wel steun moest verlenen aan een internationale militaire campagne om de regering in Belgrado een halt toe te roepen. Niet het belang van bescherming van Kosovaarse burgers stond ter discussie, maar wel de inzet van het luchtwapen om die bescherming te kunnen verschaffen en de Servische regering op andere gedachten te brengen. En dat terwijl het drama Srebrenica vier jaar eerder ons geleerd had dat het niet inzetten van het luchtwapen tegen de Servische opmars onder leiding van generaal Mladić, juist heeft bijgedragen aan de genocide tegen 8000 moslimmannen in juli 1995.

GroenLinks heeft anderzijds zonder noemenswaardige discussie de inzet van Nederlandse militairen bij VN-vredeshandhaving gesteund; voorbeelden hiervan zijn de uitzending van Nederlandse militairen naar missies in Ethiopië en Eritrea, Zuid-Soedan en

Tsjaad. Tot op heden is het standpunt van GroenLinks dat op het gebied van internationale vrede en veiligheid de VN zoveel mogelijk leidend moet zijn. Het functioneren van de VN-Veiligheidsraad is verre van volmaakt. De VN en de Veiligheidsraad zijn echter wel het beste dat we als wereldburgers tot nu toe hebben.

Dit roept de vraag op hoe ver GroenLinks wenst te gaan bij de handhaving van vrede en veiligheid bij 'zwaar weer'. Bosnië, Rwanda, Darfur en Syrië staan op een ieders netvlies als illustratie van de onmacht van de internationale gemeenschap om kwetsbare burgers daadwerkelijk te beschermen tegen grootschalig (oorlogs)geweld. GroenLinks mag zijn ogen niet sluiten voor de dilemma's van vredesafdwinging door militairen wanneer diplomatie en humanitaire hulp niet langer toereikend zijn. Het in 2005 in VN-verband geaccordeerde concept van de *responsibility to protect* (RtP) geeft een duidelijk antwoord door te stellen dat eerst alles in het werk gesteld moet worden kwetsbare burgers te beschermen tegen (oorlogs)geweld met vreedzame middelen (diplomatie, economische sancties, humanitaire hulp, etc.). Pas wanneer deze vreedzame middelen niet helpen, moet (de dreiging van) militair ingrijpen worden overwogen. Voor militair ingrijpen is een VN-mandaat in principe vereist (zoals bij de Franse interventie in Mali).

Voorstellen

1. GroenLinks moet in het politieke debat over internationale conflict-haarden, zoals Syrië en Mali, zelf de dilemma's inzake diplomatieke conflictoplossing en militair ingrijpen benoemen en tot inzet van het debat maken;
2. Elk conflict waarbij sprake is van een reëel risico op het gebruik van grootschalig geweld tegen weerloze burgers, vraagt om een diepgaande politieke discussie over de beschikbare instrumenten om een geweldsescalatie te voorkomen en, indien nodig, het geweld te stoppen;
3. GroenLinks gaat in samenspraak met ngo's zoals IKV Pax Christi, Internationale Rode Kruis, Amnesty International, Human Rights

Watch, OxfamNovib en Cordaid in een vroegtijdig stadium de politieke discussie over nieuwe conflicthaarden agenderen en de Nederlandse regering door middel van Kamervragen en –debatten ertoe bewegen in een vroegtijdig stadium hierin een positie te bepalen met het oog op internationaal overleg in VN-, EU- en NAVO-verband;

4. Het is belangrijk dat GroenLinks zich sterk maakt de ruimte voor humanitaire hulpverlening bij een gewapend conflict te beschermen en waar mogelijk te vergroten.’

Welke vragen moeten voorop staan voor duurzame vrede?

Egbert Born vindt dat er bij het opstellen van criteria voor militaire interventie veel te lichtzinnig omgegaan wordt met de fundamentele vraag wat vrede is. Hij vindt dat er andere vragen gesteld moeten worden bij het nastreven van duurzame vrede: ‘Een oorlog is hartverscheurend. Wie dagelijks in eigen huiskamer beelden van oneindige vluchtelingenstromen ziet, en verhalen van martelingen op televisie, kranten en *social media* leest, kan gemakkelijk tot de gedachte komen dat wij daar in Nederland een verantwoordelijkheid hebben. Dat geldt zeker voor klassieke wereldverbeteraars als veel GroenLinks leden zijn. Hoe veroorzaakt je duurzame vrede in een regio? Dat is een vraag die in het keurige startdocument over militaire interventies van Marjolein Meijer en Jasper Blom niet gesteld is. We kunnen gerust vast stellen dat het interventiebeleid van het afgelopen decennium van de NAVO en EU onder zware druk van de VS ons geen stap dichterbij die vrede heeft gebracht.

Een van de drie pijlers van de partijen waaruit GroenLinks is ontstaan is de Pacifistisch Socialistische Partij. Met het vooropstellen van de vraag naar criteria voor militaire interventie wordt veel te lichtzinnig omgegaan met de fundamentele vraag wat vrede is en hoe je een ontstaan conflict beheersbaar kan maken. We leven niet in een algemeen theoretisch kader, we leven in deze wereld met het Midden-Oosten als grote brandhaard. Toen de VS de rest van de wereld meezoog onder valse voorwendselen in de oorlog in

Irak bestond Al Qaeda daar nog niet. Geen van de misdaden door de VS begaan is gestraft. De vraag of de VS verder gaan met hun campagne in Afghanistan hangt af van de vraag of Amerikaanse militairen gevrijwaard worden voor strafvervolgning van oorlogsmisdaden.

Veel partijen aan de rechterkant van het politieke spectrum in Nederland hebben de laatste jaren een hard pleidooi gevoerd om voortaan vluchtelingen in de regio op te vangen. Het antwoord van links zou even scherp moeten zijn: dan ook de oorlogen in de regio 'opvangen'. Het is niet de taak van de EU om overal waar gewapende conflicten zijn te kijken of wij daar militair moeten bijdragen, zeker niet wanneer de belangrijke actoren in een conflictregio daar zelf nog geen duidelijke offers hebben gebracht. Laat staan dat links *drones*-programma's van de VS zonder tegenspraak zou mogen accepteren.

Wij hoeven daar doorgaans zelf helemaal niet naar toe. Duurzame vrede in een regio is in eerste plaats een eigen verantwoordelijkheid voor de eigen regering en daarna voor de buurlanden.

Nieuwe bombardementen zijn al weer legitiem verklaard in andere landen 'to protect the American people'. Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk bombarderen graag mee. Met eufemismen als 'helpen' worden wapenleveranties aan strijdende partijen het publiek verkocht alsof het om pleisters en verband gaat voor een schaafwond. Oppositie van de linkse partijen beperkt zich tot de vraag of wij voor een onsje minder mee moeten doen aan deze gewelddadige campagnes. Op die positie lijkt ook GroenLinks af te stevenen. Het huidige partijdebat over militaire interventies lijkt immers meteen te gaan over voorwaarden waaronder interventies gesteund kunnen worden, in plaats van meer fundamentele vragen te stellen bij militair ingrijpen:

1. Wat is onze visie op duurzame vrede in de regio?
2. Wat heeft de regio zelf gedaan om het op te lossen?
3. Vormt dit conflict een directe bedreiging voor onze Europese vrede?
4. Is het interventiegedrag uit het verleden van onze militaire partners debet aan het conflict?

5. Is de vredespolitiek die we in de regio voeren aan herziening toe?
6. Welke maatschappelijk nadelige gevolgen zou interventie toe kunnen leiden in onze eigen samenleving?
7. Hoe vangen we die op?
8. Hoe voeren we oppositie op wangedrag van militaire partners?

Dat zijn de vragen die ik heb en voorop zou stellen. En uitwerken. En dan oppositie voeren.'

Geweldloze strijd

Kees Blase geeft pacifistische alternatieven voor militaire interventies: 'In het filmpje over GroenLinks' standpunten bij militaire interventies wordt het woord geweldloosheid nauwelijks genoemd, laat staan geweldloze strijd (<https://www.youtube.com/watch?v=gVns1eBwecI>). Er wordt gesproken alsof pacifisme nietsdoen is, of: je afzijdig houden. Even terug in de geschiedenis: Gandhi was de grondlegger van de bestrijding van het imperialisme. Zijn geweldloze Zoutmars, dwars tegen het militaire Britse geweld, heeft na lange tijd gewonnen: de aanhouder wint door het helder maken van de principes waar eigenlijk iedereen het mee eens is. Martin Luther King: in Amerika is de strijd tegen racisme niet door de gewelddadige Black Panthers gewonnen, maar door aanhoudende demonstraties, zit-demonstraties, weigeren mee te doen aan wetten, die niet passen bij onze moraal, burgerlijke ongehoorzaamheid. In GroenLinks zouden we weer trainingen Geweldloze Communicatie kunnen gaan geven, of geweldloze weerbaarheid. Diplomatie is belangrijk, maar geweldloze weerbaarheid is veel meer omvattend!'

Radicale geweldloosheid

De steunverlening van GroenLinks aan de missie tegen de IS stelt **Nico van Straalen** teleur: 'Een pacifist loopt met zijn ziel onder zijn arm tegenwoordig. De christelijke partijen hebben al lang geleden het pacifisme laten varen en zelfs GroenLinks besloot gisteren [25 – 09 – 2014 red.], nota bene nog tijdens de vredesweek, om steun te

verlenen aan de Nederlandse bijdrage aan militaire acties tegen IS in Irak. Dat het even duurde voordat de fractie tot een standpunt kwam, voedde bij mij de hoop dat men aan de goede kant van de lijn zou uitkomen. GroenLinks is de enige partij die zich op ideologische gronden sterk kan maken voor radicale geweldloosheid. Niet achter de oorlogszuchtige taal van Rutte en Timmermans aanlopen, geen middeleeuwse barbarij bestrijden met moderne barbarij, geen wapens leveren aan heethoofden in een oorlogssituatie, maar blijven hameren op je standpunt dat de geweldloze weg de beste is. Zijn alle geweldloze middelen uitgeput? Economische sancties tegen Saudi-Arabië, waar de oliesjeiks zitten die het jihadisme financieren; saboteren van het digitale netwerk van IS; grootschalige noodhulp aan de vluchtelingen in Turkije, en van mijn part: intrekken van paspoorten van fanaten die zich aansluiten bij strijdgroepen die de oorlog verklaren aan Nederland. Er liggen talloze opties voor GroenLinks. De enige verkeerde optie werd gekozen. Gevreesd moet worden dat GroenLinks bezig is met een nieuwe poging zichzelf te marginaliseren. Geen goed idee, Bram.'

Slapeloze nachten

Sibbele van Witteveen maakt zich zorgen om de situatie in het Midden-Oosten en de militaire middelen: 'We staan met zijn allen voor een geweldig dilemma: mogen we langer al die ellende in Irak, Syrië, enz. toezien zonder ingrijpen? Om slapeloze nachten van te hebben! Ingrijpen moet, maar hoe? Ik heb begrip voor Bram van Oijk zijn standpunt dat we nu als GroenLinks achter de acties moeten staan waar een meerderheid van onze regering inmiddels voor gekozen heeft. Maar ik ben bang dat al dat militair geweld de oplossing niet is. "Waar blijft de vredesbeweging?", zoals ik onlangs ook al in de Volkskrant heb geschreven. Ik vind ook dat ingrijpen alleen in VN-verband mag. Ik wens onze volksvertegenwoordigers de komende tijd veel sterkte toe.'

Er valt altijd wel wat tegenin te brengen

‘Er zijn partijleden, die militair ingrijpen in alle gevallen principieel afwijzen. Als je zelf bijna zeventig jaar geleden door Canadese militairen bevrijd bent van de ellende, die de Duitse nazi's hier brachten, dan ligt zo’n standpunt niet voor de hand’, schrijft **John Jorna**. ‘Let wel, wij wilden bevrijd worden van de nazi's. Waarvan willen de mensen in Syrië en Irak bevrijd worden? Of in Congo, Colombia, Mexico, Palestina? Voor wie kies je partij? Voor de slachtoffers natuurlijk. Maar die blijken vervolgens geen haar beter. Vrijwel alle conflicten zijn zo complex, dat er geen algemeen geldende uitspraken mogelijk lijken. Er valt altijd wel wat tegenin te brengen.’

Dit is een fragment uit een langere blog die John Jorna hierover schreef. Zie daarvoor: <http://johnchmjorna.nl/?p=2224>

Escalatie voorkomen

‘Voor communicatie naar de achterban en andere politieke partijen lijkt het mij verstandig om ook het model waarmee de overwegingen die wij doen om tot een logische beslissing te komen, duidelijk te maken’, schrijft **Paul Straver**. ‘Zo kan een op feiten en gezond verstand gebaseerd besluit beargumenteerd worden. Het blijft tegelijkertijd zaak om ‘onderweg’ na te blijven denken en logisch te redeneren wat eventuele scenario's van de militaire interventies kunnen zijn. Bekend is -en zeker bij GroenLinks- dat vele oorlogen zijn begonnen, maar dat er niet of niet goed nagedacht is over het beëindigen daarvan.

Overigens lijkt in de berichtgeving alsof (burger)oorlogen ineens oppoppen. Dat is natuurlijk niet zo. Voorafgaand hieraan is een traject waarin partijen tegen elkaar opgezet worden. Kan GroenLinks scherper zijn op deze ontwikkelingen bij beginnende conflicten?

Bovendien vind ik dat als eerst reactie van GroenLinks op een verzoek van goedkeuring voor een interventie met zware middelen, is dat het kabinet (weer eens) te laat is met passende maatregelen in de aanloop naar deze openlijke geweldsuitbarsting en dat het kabinet zich meer had moeten inspannen om deze escalatie te voorkomen waardoor we nu op een punt staan om met zwaardere middelen in te grijpen. Als het weerwoord is dat ze niet alle landen en beginnende conflicten in de gaten kunnen houden, dan stel je dat je dan vermoedt dat men de huidige meer dan honderd gewapende conflicten ook voor lief neemt en alleen die conflicten aandacht geeft, waarmee in de Nederlandse pers voor populariteitsverhoging gescoord kan worden.'

Diagnosticeer het conflict

'Het debat en ook de startnotitie gaat te veel uit van de aanname dat we al meedoen met een militaire missie', schrijft **Henk Daalder**. 'Het debat in de partij moet veel meer gaan over de diagnose van het conflict. En dat debat over de diagnose van een conflict moet ook eerder beginnen, dan hebben we als partij meer invloed. Door als partij, de leden aan het woord te laten en ook de rest van de samenleving te betrekken bij een diagnose wat er nu echt aan de hand is bij een conflict, benutten we dat wat er toch al gebeurt, voor het verbeteren van de partij. En we laten zien welke kennis en kunde we samen in huis hebben. Met de aandacht voor een conflict en mogelijke aanpakken, geven we de partij GroenLinks ook media aandacht. Door mensen de kans te geven een bijdrage te leveren, creëren we als partij waarde voor en met die deelnemers.

Mijn conclusie uit eerdere debatten is dat heel nuttig is om geen partij te kiezen. Net als een arts, kun je vanuit een onpartijdige positie een betere diagnose stellen. Conflicten zijn heel complex, en partij kiezen maakt een beetje blind voor de belangen van de andere kant, en ook belemmert dat het zicht op de interne mechanismen die werken in de betrokken gemeenschappen. Juist debatten op afstand, bij GroenLinks, helpen dan om meer te begrijpen wat er echt aan de hand is.

Mijn voorstel voor de vraag wat we als partij, Kamerfractie of land, aan moeten met deelname aan militaire missies, is: maak een goede diagnose; begin daar als politieke partij eerder aan dan de vraag om militaire hulp komt; zorg dat leden en belangstellenden vooral over die diagnose praten; en over de gewenste aanpak. Vroege interventies zijn ook veel goedkoper dan wapengekletter.

De politiek kan dan toetsen of de voorgestelde aanpak past bij onze diagnose. En eisen dat de regering ook een goede diagnose maakt, voordat de JSF's de lucht in gaan. Een kloppende en geloofwaardige diagnose, met de juiste media gebracht is dan veel overtuigender dan wapens. Ook in het conflict gebied zelf.'

5

Bijeenkomsten

Tijdens het lopende partijgesprek over Militaire Interventies volgde Bureau de Helling de ontwikkelingen op de voet. Na bijeenkomsten werd een sfeerverslag geplaatst op de website van Bureau de Helling, waarin een of enkele opvallende punten die aan de orde werden gesteld besproken werden. Hieronder treft u een overzicht van deze verslagen.

5.1 Impressie GroenLinks-symposium 'Burgers beschermen' – 11 september 2014

Jan Schaake

Auteur Gerrit Pas mag als eerste de goedgevulde zaal toespreken. In zijn introductie op de door hem geschreven bundel maakt hij duidelijk dat GroenLinks in 1989 werd gevormd uit vier partijen die alle vier tot de politieke kern van de Nederlandse vredesbeweging behoorden, maar daar stuk voor stuk anders in stonden. Van algemeen pacifisten tot atoompacifisten, tot mensen die vooral het blokdenken (waar de NAVO model voor stond) wilden doorbreken.

Hoewel het gemeenschappelijke vredes- en veiligheidsdenken geformuleerd moest worden op het moment dat de muur viel, is dit denken tot op de dag van vandaag doordeesemt van het Koude-Oorlogspacifisme: tegen wapenhandel en met name tegen kernwapens, tegen de NAVO, voor bredere internationale veiligheidsorganisaties als de VN en de OVSE en voor aandacht voor andere manieren

om conflicten te beslechten. In de loop van de tijd zijn hier wel lichte aanpassingen op gekomen, maar feitelijk vormt dit nog steeds de kern van het denken binnen GroenLinks over oorlog en vrede. Het verklaart misschien ook de worsteling van GroenLinks met de humanitaire interventies waar de partij in de jaren '90 een standpunt over in moest nemen.

Kort nadat in 2000 een nieuwe basistekst over vrede en veiligheid was vastgesteld, waarin ook de discussie over humanitaire interventies was meegenomen, diende zich het tweede kantelmoment aan in de geschiedenis van GroenLinks: de aanslagen van 11 september 2001 en de *War on Terror*. Deze *War on Terror* stond centraal bij de partijdiscussies over Afghanistan die zich het eerste decennium voortsleepten (tot en met Kunduz), maar ook bij de discussie vorig jaar rond Mali en thans bij IS in Irak en Syrië. Deels kan GroenLinks hierbij uit de voeten met het ontwikkelde gedachtegoed over humanitaire interventies, maar deels spelen ook vraagstukken die met het specifieke probleem van (religieus gemotiveerd) terrorisme te maken hebben en die binnen de partij nooit echt zijn uitgediscussieerd. Een eerder dit jaar door de Midden-Oostenwerkgroep van GroenLinks geplande discussie over dit onderwerp is om uiteenlopende redenen niet doorgegaan, terwijl deze voor de huidige IS-discussie wel erg relevant zou zijn (geweest).

Gerrit Pas betoogt dat de bereidheid om met militaire macht burgers te beschermen een nieuwe constante is in het vredes- en veiligheidsdenken van GroenLinks. De fractie stemde in 1991 om deze reden voor een *No-Fly Zone* boven Iraaks Koerdistan, terwijl er geen VN-mandaat was, om burgers te beschermen en het lijkt er op alsof de fractie om dezelfde reden ook zal instemmen met een militaire operatie tegen IS in vrijwel hetzelfde gebied. Een andere constante is wat Pas een ‘zwabberkoers van de Tweede Kamerfractie’ noemt. Er zijn in de loop van de jaren nogal eens militaire missies gesteund waarbij die steun later geheel of gedeeltelijk is ingetrokken. Om dat in de toekomst te voorkomen beveelt Pas de fractie aan om (1) juist vanwege de scepsis bij de achterban over militaire missies tijdig het debat met die achterban aan te gaan; (2)

te zorgen voor een helder afwegingskader dat doorlopen moet worden en waarbij dus als vanzelf een gedegen analyse van de ins en outs van het betreffende conflict aan de orde komt; (3) terughoudend te zijn met het stellen van additionele voorwaarden.

In zijn reactie op deze introductie en het boekje zelf vertelt Bram van Ojik dat hij in het debat in de Tweede Kamer over IS nog eens duidelijk heeft gemaakt dat GroenLinks militaire missies niet zoals de SP op voorhand uitsluit, maar ook niet koste wat kost steunt (zoals een aantal andere partijen). De verontwaardiging dat Nederland niet door de VS was gevraagd om mee te doen aan de operatie deelt GroenLinks niet. Verder is GroenLinks van mening dat een militaire operatie soms noodzakelijk kan zijn, maar wel altijd als onderdeel van een bredere strategie waar ook humanitaire, sociaal-economische en diplomatieke maatregelen toe behoren. Daarin moet militair ingrijpen zijn ingebed. Dat betekent dat je als partij toch additionele voorwaarden aan een militaire missie stelt.

Militair historicus Christ Klep stelde in zijn reactie op het boekje dat de kern van het hele verhaal eigenlijk al op pagina 21 te vinden is. Daar erkent Leoni Sipkes, nadat ze stevige kritiek vanuit de partij heeft gehad op het door haar verwoorde fractiestandpunt om in 1991 géén Patriotraketten naar Israël te sturen, haar vergissing met de uitleg dat ze 'te veel geredeneerd [heeft] vanuit theoretische inzichten en te weinig rekening gehouden met de praktische humanitaire aspecten'. Van Ojik stelde overigens in de discussie dat de door Pas genoemde 'zwabberkoers' van GroenLinks alleen voorkwam bij aanvankelijke instemming met een militaire missie die later weer werd ingetrokken en niet andersom; maar bij het aller-eerste voorbeeld van heftige discussie binnen de partij is dat dus juist niet het geval: de Tweede Kamerfractie stemde in dat geval aanvankelijk tegen een militaire missie en paste later onder druk vanuit de partij haar standpunt aan. Klep neemt waar dat GroenLinks worstelt met de vraag hoe militaire macht is in te zetten om goed te doen en daagt de partij uit om het antwoord op deze vraag niet te blijven zoeken in het (her)formuleren en aanscherpen van criteria (want die heb je al en zijn al tamelijk helder) maar met elkaar na te denken over hoe een krijgsmacht eruit zou moeten zien

die aan je ideaalbeeld voldoet. Het is de hoogste tijd voor die discussie terwijl GroenLinks de discussie die nu van start gaat in feite al lang heeft gevoerd.

GroenLinks stelt dat "burgers beschermen" de belangrijkste taak van de krijgsmacht zou moeten zijn, maar geeft niet aan hoe dat geconcretiseerd zou moeten worden, aldus Klep. In de bestaande militaire doctrines kom je ook erg weinig tegen over de *Responsibility to Protect* of de *Protection of Civilians*. De enige keer dat het daarover gaat is bij de evacuatie van burgers, maar dan gaat het om de inzet van het leger bij het evacueren van eigen burgers bij een gewapend conflict en niet om het evacueren of beschermen van de lokale bevolking. Als je echt werk wilt maken van de bescherming van alle burgers en je krijgsmacht daar ook voor beschikbaar wil stellen zal je uit moeten gaan van een kosmopolitisch mensbeeld waarin een Afghaans leven evenveel waard is als een Nederlands leven en waarin je dus aanvaardt dat een Nederlandse militair mag sneuvelen om een Afghaan het leven te redden. Wat we in de praktijk zien is echter juist het tegenovergestelde: risicomijding. Onze militairen mogen vooral niet sneuvelen in de strijd om verheven doelen te realiseren. Dat heeft ook weer alles met de discussie over *drones* te maken.

Als laatste spreker schetste Johanna Schneegaß van het *Niederlande Institut aan de Westfaalse Wilhems-Universität* in Münster de voorlopige resultaten van haar vergelijkend promotieonderzoek tussen de discussies over vrede en veiligheid van GroenLinks en haar Duitse zusterpartij *Bündnis 90/die Grünen*. Het dilemma tussen het oorspronkelijk pacifistisch gedachtegoed en de gevoelde verantwoordelijkheid om desnoods met militaire middelen burgers te beschermen wordt in Duitsland verwoord in de tweeledige kreet 'Nie wieder Krieg. Nie wieder Auschwitz.' Deze kreet deed het in de naoorlogse jaren heel goed, maar tegen de achtergrond van het etnisch geweld in voormalig Joegoslavië in de jaren '90, wordt de spanning tussen deze twee wensen steeds duidelijker.

In navolging van de *Bündnis 90/die Grünen* politicus Ludger Volmer onderscheidt Schneegaß binnen het *Grünen*-pacifisme de posities "radicaal pacifisme" (vooral aangetroffen bij de 'Fundis'),

‘nucleair pacifisme’ (wel tegen kernwapens maar niet tegen conventionele bewapening, vooral aangetroffen bij de ‘Realos’) en ‘politiek pacifisme’. Deze laatste stroming probeert een brug te slaan tussen de twee andere posities. Het radicaal pacifisme is volgens de politiek pacifisten een na te streven ideaalbeeld dat op termijn gerealiseerd zou moeten worden, maar daartoe moeten in onze nog niet perfecte wereld eerst stappen worden gezet die dichterbij het nucleair pacifisme liggen. Het is de stroming die in de loop der tijd van een gedeelde opvatting met *Fundis* naar een gedeelde opvatting met de *Realos* is verschoven. Deze ontwikkeling zou kunnen verklaren hoe in de loop van de afgelopen 25 jaar binnen *Bündnis 90/die Grünen* steeds meer steun kwam voor militaire interventies.

In de discussie vraagt GroenLinks-Europarlementariër Judith Sargentini naar aanleiding van een opinieartikel van de door Schneegaß veelvuldig genoemde Joschka Fischer naar de thans lopende discussie over wapenleveranties aan de Koerden. Die wapens kunnen immers tijdens of na de strijd tegen IS ook in verkeerde handen vallen of voor heel andere doeleinden worden gebruikt. Hoe moet je omgaan met het gevoel dat zegt dat je iets moet doen en het verstand dat eist dat je handelen ook doelmatig en verantwoord is? Het antwoord van Christ Klep is dat je soms risico's moet nemen en moet handelen, ook al zijn de denkbare gevolgen mogelijk ernstiger dan het kwaad dat je op dat moment wilt bestrijden.

Een andere aanwezige, John Horowitz, heeft grote moeite met het feit dat we onszelf altijd als de goede partij in een conflict beschouwen met integere bedoelingen en de andere partij louter als het kwaad. Hij mist een kritische reflectie op ons eigen handelen in de wereld en mist dat ook in de inbreng van GroenLinks. Karel van Broekhoven, oud-voorzitter van de Midden-Oostenwerkgroep van GroenLinks, stelt naar aanleiding van de presentatie van Johanna Schneegaß dat de verschillende interventies die door *Bündnis 90/die Grünen* werden gesteund door haar ten onrechte op één lijn worden geplaatst. De interventie in Afghanistan had niets met een humanitaire operatie te maken maar was een vergeldings-

actie van de Verenigde Staten voor de aanslagen van 11 september. Je moet de overwegingen van *Bündnis 90/die Grünen* (en ook van GroenLinks) om met die militaire operatie in te stemmen dus los zien van de discussie in de jaren '90 over humanitaire interventie. Volgens hem was coalitiedwang toen de grootste drijfveer en dat is eigenlijk wel de slechtste doorslaggevende overweging die je kunt hebben als het om oorlog en vrede gaat.

5.2 Provinciale bijeenkomst Zuid-Holland – 13 september 2014

Tamara van Ree

In een goed gevulde Genèvezaal van het *Humanity House* in Den Haag vond zaterdagmiddag 13 september de eerste bijeenkomst plaats in een serie van provinciale gesprekken met leden en sympathisanten van GroenLinks over militaire interventies. Een toepasselijke locatie: het *Humanity House* werd vier jaar geleden opgericht door onder meer het Rode Kruis om 'het menselijke verhaal achter rampen en conflicten in de wereld te horen, zien en beleven'. Een diverse groep deelnemers, van jong tot oud, van ervaringsdeskundige tot zelfverklaard onwetend, en van pacifist tot marinier, ging er afgelopen zaterdag met elkaar in gesprek over dilemma's die komen kijken bij het al dan niet steunen van een militaire interventie. Betrokken deelnemers bij wie bereidheid om naar elkaar te luisteren en van elkaar te leren de boventoon voerde.

Een van de terugkerende thema's in de reacties in het *Humanity House* was het belang dat velen hechten aan de historische context van conflicten en interventies. Wat rechtvaardig wordt gevonden kan veranderen wanneer de geschiedenis van een conflict inclusief de rol die de potentiële interventiemacht eerder gespeeld heeft geanalyseerd wordt. Maar uiteraard trekt niet iedereen dezelfde lessen uit deze geschiedenis. Voor sommigen is die geschiedenis een reden om zich zeer terughoudend op te stellen: 'Ik blijf graag de

pacifist in zichzelf trouw. We hebben niet de dialoog met iedereen tot in de diepte gevoerd, dus hebben we niet het recht om geweld te gebruiken. We hebben zelf ook een verleden'. Anderen zien in onze bevrijding in de Tweede Wereldoorlog een motivatie om zelf ook verantwoordelijkheid te nemen: 'Als ik een militaire interventie in zou zetten, zou ik willen dat hij net zo ingezet wordt als hij voor mij werd ingezet. De Amerikanen hebben met de Marshallhulp hun interventie echt afgemaakt'. Ook de gevolgen van niet ingrijpen vormen een motivatie voor sommigen, de geschiedenis heeft aangetoond dat zich de meest onvoorstelbare genocides kunnen voordoen zonder dat een andere natie ingrijpt. Om dat te voorkomen werd begin van deze eeuw de doctrine van de *Responsibility to Protect* (R2P) ontwikkeld.

Een ander thema was informatievoorziening bij de besluitvorming over een conflict. 'De media zouden meer achtergrondinformatie moeten bieden en daar kunnen wij als GroenLinks een bijdrage aan leveren'. De informatievoorziening die de basis vormt voor besluitvorming over het al dan niet steunen van militaire interventies moet kritisch tegemoet getreden worden. In de startnotitie die het vertrekpunt vormt voor de regionale bijeenkomsten wordt maatschappelijk draagvlak bijvoorbeeld aangewezen als een van de aspecten die bij het criterium van 'Politieke en maatschappelijke context in Nederland' meegewogen moet worden. 'Maar een draagvlak kan geproduceerd zijn door propaganda, pas daarmee op' stelde iemand in de zaal. Een andere aanwezige wees op het dilemma rondom openheid van de informatie: *human intelligence* vormt een belangrijke basis voor informatievoorziening bij inlichtingendiensten, maar die informatie kan vaak maar in zeer beperkte mate vrijgegeven worden aan politici, laat staan dat die het mogen delen met hun achterban. Om deze geslotenheid van de inlichtingendiensten en mogelijk gebrekkige informatie te ondervangen werd het gebruik van *social media* om informatie in te winnen over conflictgebieden geopperd. Deze democratisering van media kan een toegevoegde waarde hebben in besluitvorming, mits kritisch onderzocht op manipulatie en *framing*.

5.3 Provinciale bijeenkomst Utrecht – 18 september 2014

Tamara van Ree

In de voormalige houtzaagmolen de Ster vond donderdagavond 18 september de Utrechtse bijeenkomst plaats over militaire interventies. De Ster werd omgetoverd tot een zaal vol rondetafelgesprekken: aan zes tafels en in drie rondes werd onder leiding van een tafelheer of -dame met wisselende groepjes het gesprek aangegaan over een aantal van de dilemma's uit de startnotitie van Jasper Blom en Marjolein Meijer. Op de tafels lagen papieren tafelkleden waarop deelnemers met stift mochten schrijven wat ze belangrijk vonden aan wat er over tafel ging. Onder leiding van Carla Wijers werd na afloop plenair verslag uitgebracht over wat er ter sprake was gekomen.

Een onderwerp dat veel ter tafel kwam was het belang dat gehecht werd aan samenwerking, en de afhankelijkheid die daarbij komt kijken. Nederland is geen grote interventiemacht die het alleen af kan. Bij een militaire interventie zal er dus ook altijd scherp gekeken moeten worden naar de samenwerkingspartners in de regio van het conflict en in de internationale coalitie. Aan de ene kant werd gewezen op de soms kwalijke motieven van partners, aan de andere kant werd ook benadrukt dat de mogelijkheid om burgers te beschermen voorop moet staan, niet de motieven van partners.

Niet alleen bij de uitvoering van een interventie zal Nederland moeten samenwerken, ook het besluit om al dan niet tot een interventie over te gaan vraagt internationale coalities om tot legitiematie te komen. Veel mensen bleken een voorkeur te hebben voor een mandaat van de VN-Veiligheidsraad, want 'wie zijn wij om alleen te beslissen om in te grijpen?' aldus een deelnemer. Anderen wezen erop dat dit op gespannen voet kan staan met de snelheid waarmee een conflict zich ontwikkelt of uitbreidt. Een andere mogelijkheid die door sommige leden genoemd werd was legitimering via de Europese Unie. Dan kan er misschien sneller besloten

worden zonder de tegenstellingen tussen de vetomachten die de Veiligheidsraad soms gijzelen.

Een andere mogelijkheid om het ingrijpen op zaken als proportionaliteit en noodzakelijkheid te evalueren is om – achteraf – ook landen die deelnemen aan een militaire interventie te laten toetsen door de Internationaal Strafhof. Want ‘wie bepaalt of het een succes was, de ingrijpende macht of het “ontvangende” land?’. Misschien is het beter om een derde, onafhankelijke partij daarover uitspraak te laten doen. Het strafhof zou zelfs overwogen kunnen worden om een rol te kunnen spelen bij de legitimering vooraf.

Tenslotte werd met betrekking tot samenwerking genoemd dat ook gekeken moet worden naar wat andere Groene partijen in Europa vinden. Een deelnemer ging daarin nog verder: ‘misschien is het ook goed om te kijken wat Groene partijen in de regio van het conflict als voorkeur hebben’. Een interessante gedachte die wij nog niet eerder hoorden tijdens deze rondgang langs de provincies. Dat pleit ervoor om warme banden te onderhouden met onze groene zusterpartijen in Europa en daarbuiten, bijvoorbeeld via de Europese Groene Partij, de *Global Greens*, maar ook via het MATRA programma voor technische assistentie aan groene partij-ontwikkeling in het buitenland dat onder de vlag van Bureau de Helling uitgevoerd wordt.

De toegepaste gespreksmethode van rondetafelgesprekken is een interessante bijdrage aan de uitbouw van de open debatpartij die GroenLinks nastreeft. De gesprekken in kleine kring boden de gelegenheid elkaar echt te bevragen, zoals de tafelheren en -dames (maar ook bijvoorbeeld Tweede Kamerlid Linda Voortman) goed deden. Zo halen we tijdens deze provinciale gesprekstournee over militaire interventies niet alleen kennis op over het onderwerp en de standpunten daarover van GroenLinksleden en -sympathisanten, maar doen ook ervaring op met verschillende manieren waarop deze kennis en standpunten uitgewisseld kunnen worden.

5.4 Provinciale bijeenkomst Gelderland – 20 september 2014

Tamara van Ree

Zaterdag 20 september - tijdens het weekend waarin Nederland operatie *Market Garden* herdacht - streek het GroenLinksgesprek over militaire interventies neer in de Lommerd in Arnhem. Een hoge betrokkenheid typeerde het gesprek, met veel creatieve invalshoeken en perspectieven. Zoals een deelnemer aan het gesprek het mooi verwoordde: 'we zijn niet alleen de stad van een brug te ver, maar ook de stad van Loesje'. Een van die typisch GroenLinkse invalshoeken is het benadrukken van preventiemogelijkheden.

De grootste algemene deler bij de deelnemers van de gesprekken over militaire interventies blijkt wel het diepgevoelde verlangen om met GroenLinks te zoeken naar andere middelen dan geweld om vrede te bevorderen. Of geweld ingezet mag worden als laatste redmiddel daarin verschillen leden van mening, zo ook in Arnhem. Een aantal deelnemers was zeer sceptisch over geweld als een methode om geweld te stoppen: 'geweld genereert altijd meer geweld'. Ook wordt verwezen naar het verleden: interventies zaaien enkel nieuwe conflicten, aldus deze uitgesproken pacifistische leden. Zij wensen een meer fundamentele discussie over of geweld toegestaan is als middel. De meerderheid van de deelnemers wil echter wel degelijk denken over de vraag wanneer en hoe geweld toe te passen. Een lid stelde: 'niemand hier is vòòr geweld, alleen de vraag is, moet het soms toch?'. En weer iemand anders: 'maak het kleiner. Als er ruzie is ga je er tussenin staan. Dat vind ik het ergste, als je er dan met zijn allen omheen gaat staan om te kijken en niks te doen, of misschien een foto te maken. Je moet ertussenin gaan staan, en dat werkt niet met een geweer met een bloemetje erin'. Wat er als preventiestrategieën ter tafel kwam liep uiteen van schooling van kinderen en meer macht voor vrouwen, tot het bevorderen van vrouwenrechten en het ondersteunen van geweldloze verzetsinitiatieven van binnenuit conflictgebieden (zie daarvoor

ook Glasius in hoofdstuk 3 van deze bundel). Wanneer uiteindelijk besloten wordt tot ingrijpen, moet er een omvattende strategie worden opgesteld waarin de-escalatiestrategieën een centrale plaats krijgen.

Reflectie op motieven – door sommigen gezien als een bijzondere categorie van preventie – moet ook plaatsvinden voordat wordt overgegaan tot het steunen van een militaire interventie. En dat gaat zowel om reflectie op de eigen motieven om al dan niet in te grijpen, als op de motieven van de geweldplegers ter plekke om de oorzaken (en daarmee mogelijke oplossingen) van het conflict beter te begrijpen. ‘Motieven kunnen waarschijnlijk nooit helemaal helder gekregen worden, maar GroenLinks moet het in ieder geval nastreven’, aldus een van de aanwezigen. Als norm werd geopperd dat ‘interventie nooit als doel mag hebben om mensen te straffen, het moet altijd zijn om mensen te beschermen’. Zo mogen we ‘niet ingrijpen tegen IS vanwege de inrichting van de staat, maar wel vanwege de schending van mensenrechten’, aldus een deelnemer. Wraak moet voorkomen worden door de positie van internationaal recht te verstevigen. Bovendien kan internationaal recht een toetssteen vormen voor de eigen motieven en deelnames. Iemand opperde daarover: ‘er zijn drie voorbeelden waar te laat is ingegrepen: de Tweede Wereldoorlog, Rwanda en Srebrenica. Er zou ook moeten worden meegewogen wat er gebeurt als er niet of te laat wordt ingegrepen’.

In Arnhem kwam steeds naar voren dat totale overeenstemming over dit thema niet bereikt kan worden onder GroenLinksleden. Toch werd het gesprek door velen als positief ervaren. Juist het feit dat veel leden zich intensief bezighouden met dit thema – zonder daar allemaal dezelfde conclusies aan te verbinden – zorgt voor een gevoel van verbondenheid. Of zoals een deelnemer het stelde: ‘ik denk dat het eind van de discussie niet moet zijn dat we het eens zijn, maar dat we ons bewust zijn van de complexiteit van dit thema’.

5.5 Provinciale bijeenkomst Drenthe, Friesland en Groningen – 27 september 2014

Henk de Weerd

GroenLinks gaat de komende jaren grote ledendebatten over belangrijke onderwerpen regionaal organiseren. In Drenthe, Friesland en Groningen gebeurt dat gezamenlijk. Leden krijgen een persoonlijke uitnodiging voor deze bijeenkomsten en achtergrondinformatie. Het onderwerp: ‘De internationale betrokkenheid van GroenLinks. Vragen bij militaire interventies’.

Het Landelijk Bureau gaat niet over een nacht ijs bij de organisatie van deze debatten. Niet alleen was het debat grondig voorbereid, aanwezig waren ook leden van het partijbestuur, vertegenwoordigers van het wetenschappelijk bureau De Helling en Eerste Kamerlid Ruard Ganzevoort. Gevoegd bij de veertig leden uit de Noordelijke provincies zorgde dat voor een goed gevulde zaal.

Argumentenkaarten

In het ochtendprogramma werden de aanwezige leden uitgedaagd zelf met argumenten te komen voor en tegen militaire interventies. Daarbij moesten ze o.a. kijken naar culturele identiteit (religie, taal), economie (rijk/arm), energie(-bronnen), stabiliteit en mensenrechten. Die argumenten werden op grote vellen gezet en meegegeven aan de mensen van Bureau de Helling om te verwerken in het document over militaire interventies waarover de leden uiteindelijk in een referendum mogen stemmen. Dat document kan door onze politici als basis bij het nemen van beslissingen worden gebruikt.

Film

Het middagprogramma begon met een film waarin diverse mensen van binnen en buiten GroenLinks hun mening geven over de vraag of militaire interventies geboden zijn als mensenrechten ingrijpend

worden geschaad. Het optreden van IS in Irak en Syrië maakt de vraag extra actueel. Uit de film werd duidelijk dat het door de moderne media niet meer mogelijk is de ogen te sluiten voor grove schendingen van mensenrechten. Het nieuws en de beelden schreeuwen om een oplossing. Het idee dat een geweldloze oplossing altijd mogelijk moet zijn, lijkt geen stand te kunnen houden. Aan de andere kant is militair ingrijpen een ingewikkelde kwestie die veel vragen oproept. Zijn militaire interventies wel effectief als het om bescherming van mensenrechten gaat? Onder welke voorwaarden wil je militaire interventies toestaan? Wat is het precieze doel van militair ingrijpen? Wat zijn de consequenties van militair ingrijpen en als je die niet kunt overzien, moet je dan wel in actie komen: zorg je dan juist niet voor verdere verslechtering? En natuurlijk de vraag: wat moet en kan Nederland doen en wat moet GroenLinks er van vinden? In de film was de eindconclusie zo ongeveer dat militaire interventies soms nodig zijn om de rechten van burgers te beschermen, maar dat uiteindelijk een politieke oplossing de enige uitweg is. Militair ingrijpen is, zoals een van de aanwezigen opmerkte, dan eigenlijk een soort politiewerk: de orde wordt hersteld en dan kan de normale manier om problemen op te lossen weer een kans krijgen.

Volkenrechtelijk mandaat

Na de film moesten de aanwezigen voor in de zaal positie kiezen bij verschillende stellingen. Wie links ging staan was voor de stelling, wie rechts tegen. Daartussen was uiteraard ook mogelijk. Een van de stellingen betrof de vraag of militair ingrijpen op een of andere manier internationaal ondersteund moet worden. De meeste aanwezigen waren daar wel voor: er moet een volkenrechtelijk mandaat zijn. Mensen die daar sceptisch over waren, hadden vooral problemen met de rol van de VN-Veiligheidsraad die door het veto-recht van permanente leden eigenlijk een machteloos orgaan zou zijn. Er zou moeten worden gewerkt aan een andere manier om een volkenrechtelijk mandaat mogelijk te maken. Te denken valt daarbij aan een actieve rol voor andere internationale organisaties,

NGO's en individuen, eventueel als onderdeel van de procedure in de Veiligheidsraad. Andere mogelijkheid: het vetorecht wordt afgeschaft. Frankrijk is daarvoor onlangs met een initiatief gekomen.

Problemen

Bij de beoordeling van situaties in crisisgebieden is betrouwbare informatie van wezenlijk belang. Het is echter voor de meeste mensen nauwelijks mogelijk de betrouwbaarheid van informatie te controleren: het is niet duidelijk wat er echt gebeurt en wat ons wordt voorgespiegeld. Wat te denken van Saoedi-Arabië die tanks levert aan IS en tegelijkertijd deel uit maakt van de coalitie die IS bestrijdt. En wat is de rol van de wapenhandel op de achtergrond? Oorlog is in die handel goud waard.

De positie van GroenLinks

Over de gewenste positie van GroenLinks in het debat over militair ingrijpen waren de meningen uiteraard verdeeld. Maar ook de voorstanders vonden dat een dergelijke interventie de allerlaatste stap moet zijn in een proces waarin alle andere mogelijkheden om tot een oplossing te komen gefaald hebben. Eigenlijk is militair ingrijpen een nederlaag. Het schept misschien kansen voor herstel van een normale situatie, maar kan ook uitmonden in nieuwe ongewenste militaire avonturen. Het is in elk geval de taak van GroenLinks om de aandacht te vestigen op mogelijkheden om militair ingrijpen overbodig te maken. Eerste Kamerlid Ruard Ganzevoort was het daar wel mee eens, maar wees erop dat je in de landelijke politiek geconfronteerd wordt met de directe vraag of wij een militaire interventie ondersteunen. Dan moet je een keuze maken. De fracties in Den Haag hebben in het geval van IS gekozen voor steun aan de kabinetsplannen. Uiteraard met de nodige kanttekeningen.

Het debat leverde tenslotte een behoorlijke lijst aan vragen, ideeën en tips op die het wetenschappelijk bureau mooi in het slotdocument kan verwerken:

- Er moet voor het gebied waar ingegrepen wordt een programma komen voor de periode na de interventie. Daar zouden in elk geval ontwapening van de strijdgroepen en versterking van normaal bestuur in moeten staan.
- Democratie kun je niet opleggen en verwachten dat na militair ingrijpen overal een democratische samenleving zal ontstaan is niet realistisch.
- Als je deelneemt aan een interventie, is overeenstemming over de doelen ervan noodzakelijk. Hou ook in het oog wie de touwtjes in handen heeft.
- Wees ervan bewust dat militair ingrijpen ook zal leiden tot schending van mensenrechten.
- Kijk naar de resultaten van vroegere interventies.
- Welke groepering wil je ondersteunen en wie ondersteun je als je ingrijpt?
- Niet alle schendingen van mensenrechten zijn een reden voor militaire interventie. Welke wel? Een dreigende genocide?
- De rol van Nederland is militair gezien klein. Kunnen we het geld niet beter besteden aan humanitaire hulp?

5.6 Provinciale bijeenkomst Zeeland – 30 september 2014

Tamara van Ree

In Hotel Terminus in Goes, Zeeland vond op dinsdagavond 30 september de vijfde regionale bijeenkomst plaats van het partijgesprek over militaire interventies. Een gesprek met een zeer betrokken groepje leden die het niet schuwden om zichzelf af en toe op de hak te nemen.

Net als in diverse andere bijeenkomsten kwam hier ook de verlamme werking die soms uitgaat van het vetorecht dat de permanente leden van de VN-Veiligheidsraad bezitten (China, Frankrijk, Rusland, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten) aan de orde. Hierdoor wordt soms een verzoek om te pogen een genocide of misdaden tegen de menselijkheid te voorkomen of te mitigeren geblokkeerd. Extra problematisch is het, wanneer dit vetorecht ingezet wordt door landen die zichzelf selectief aan VN-regels houden wanneer het gaat om het verkrijgen van een mandaat voor militair ingrijpen. Zo wezen de leden in Goes op het veelvuldig militair ingrijpen door de Verenigde Staten zonder VN-mandaat, zoals de Irakoorlog en de recente bombardementen in Syrië, of bijvoorbeeld de Russische steun aan separatisten in Oekraïne. Daar komt bij dat de permanente leden van de Veiligheidsraad uitspraken van nationale en internationale gerechts-hoven met betrekking tot mensenrechtenschendingen soms ook nog aan hun laars lappen, zoals in de Verenigde Staten met betrekking tot Guantánamo Bay. Dit alles ondermijnt de positie en het functioneren van de VN als het orgaan waarbinnen internationale mandaten tot stand (moeten) worden gebracht, zonder dat een duidelijk alternatief voor handen is.

Dat wil niet zeggen dat de VN afgedaan hebben als internationaal overlegorgaan. In Zeeland benadrukten deelnemers ook de positieve effecten van VN-samenwerking. Sterker nog, misschien dat in de VN-organen naast de Veiligheidsraad wel de meest belangrijke beslissingen genomen worden om conflicten in de toekomst te voorkomen. Een lid stelde: ‘er zijn zoveel zaken die op VN-niveau moeten gebeuren. Als we niks aan klimaatverandering doen krijgen we bijvoorbeeld nog veel meer noodzaak om interventies te plegen in de toekomst’. Daarnaast werd ook gewezen op de potentieel positieve effecten van het moeizaam functioneren van de Veiligheidsraad: ‘het heeft een soort corrigerend effect, het dwingt tot creativiteit, tot het gebruik van andere middelen dan geweld’. Misschien moeten we als GroenLinks streven naar het versterken van de andere organen van de VN, waaronder het uitbouwen van

het volkenrecht. ‘Je moet het toch samen doen, samenwerking is beter dan alleen’ bracht een ander lid in.

Mogen militaire interventies alleen plaatsvinden met een VN-mandaat, en moet dat mandaat altijd van de Veiligheidsraad komen? Sommige deelnemers vreesden de ineenstorting van de VN als het VN-mandaat losgelaten wordt, anderen vonden een mandaat van de Algemene Vergadering van de VN een goed alternatief voor de Veiligheidsraad. Een deelnemer stelde: ‘Uiteindelijk is het recht bedoeld om recht te doen, niet om de letters die erin staan.’ Soms moet je snel ingrijpen om genocide te voorkomen en is een mandaat niet altijd mogelijk. Andersom moet het streven naar een mandaat niet opgevat worden als een verplichting om bij te dragen met militairen. Soms is politieke steun voor een mandaat voldoende. De Afrikaanse Unie levert bijvoorbeeld ook vaak militairen voor missies in Afrika. Het is onrealistisch om te denken dat Nederland in materiële zin aan elke missie bij zou moeten of kunnen dragen.

Er werd nog even gesproken over de mogelijkheid om meer defensiezaken te regelen op Europees niveau. Dit zou de slagkracht van de Nederlandse krijgsmacht kunnen vergroten. Daarnaast zou dit kunnen bijdragen aan een streven om in een breder spectrum op een lager geweldsniveau te kunnen interveniëren. De meeste aanwezigen leken voor Europese defensiesamenwerking, maar niet voor Europese besluitvorming over militaire interventies. Een lid zei hierover: ‘Hoezeer ik ook aan Europa hecht, het Nederlandse parlement moet besluiten over de uitzending van Nederlandse militairen’.

5.7 Provinciale bijeenkomst Flevoland – 4 oktober 2014

Tamara van Ree

Zaterdag 4 oktober vond het GroenLinksgesprek over militaire interventies plaats in de provincie Flevoland. Op een stralende

middag in de Stadsboerderij op de Kempphaan even buiten Almere – een idyllische locatie met de regionale biologische boerenmarkt op een steenworp afstand – spraken leden onder meer over de rol van draagvlak en verschillende soorten geweld in militaire interventies.

Een van de stellingen die in Almere besproken werd was ‘maatschappelijk draagvlak is geen legitieme overweging in de afweging om tot een interventie over te gaan’. Opvallend was dat deze stelling meer vragen opriep dan antwoorden. Een signaal dat het belangrijk is precies te zijn wanneer gezocht wordt naar de bepaling van draagvlak, maar ook goed voor een rijke discussie. Wat wordt er bedoeld met maatschappelijk draagvlak? Steun voor een interventie hier, onder GroenLinksleden, onder GroenLinksstemmers, onder Nederlanders? Of steun voor een interventie in het conflictgebied? Steun door Groene partijen daar, steun door de zittende politieke partijen, steun door het grootste gedeelte van de bevolking? En wie bepaalt dan dat maatschappelijk draagvlak, waar komt dat uit voort? Zijn dat burgers of organisaties? Of bijvoorbeeld de pers? In de pers worden veel zaken overbelicht en andere zaken weer onderbelicht en het risico bestaat dat het daar geschetste beeld van draagvlak dus sterk afwijkt van de realiteit.

Sommige leden betwijfelden of burgers altijd in staat zijn om goed in te schatten of ergens een interventie nodig is. Soms hebben burgers niet genoeg informatie. Daarnaast bestaat het risico dat draagvlak snel om kan slaan. Meestal gebeurt dat nadat ingrijpen gestart is en de negatieve consequenties daarvan burgers bereiken via de media. GroenLinks heeft dat in het verleden geprobeerd te ondervangen door veel criteria te verbinden aan de steun voor militaire missies. ‘Een deel van die criteria kwam voort uit een wens zichzelf te kunnen verantwoorden in het geval van een afgenomen draagvlak’, aldus een van de deelnemers in Almere.

Een deelnemer gaf aan: ‘Ik ga ervan uit dat het draagvlak vertegenwoordigd is in het parlement. Politici zullen altijd te rade gaan bij burgers en allerlei organisaties, maar moeten zelf een afweging maken’. Een ander lid vroeg zich kritisch af of het meewegen van draagvlak onder burgers er niet toe leidt dat nooit wat wordt gedaan aan relatief onbekende conflicten: ‘Moeten we het erom

doen of het erom laten? Neem bijvoorbeeld de noden in Cambodja, dat is heel ver weg en mede daardoor is er moeilijk draagvlak te vinden. Moet je daar dan maar niks doen?’ Ook werd gewezen op een vaak onderbelicht aspect van draagvlak: voor de terugkerende Nederlandse militairen. Het risico op traumatisering wordt groter naarmate militairen terugkeren in een samenleving die vijandig staat ten aanzien van de missie die zij uitvoerden.

Actuele en juiste informatie over het voetlicht brengen in de media is een enorme uitdaging, zowel voorafgaand aan besluitvorming over, als tijdens en na de militaire interventie. Aanwezig GroenLinks senator Ruard Ganzevoort vertelde daarover: ‘Politici moeten leidend zijn in het verspreiden van juiste informatie. Maar politici weten niet alles. Leden moeten politici blijven voeden. Val ons vooral lastig, we hebben een hoop eigenwijze leden nodig.’ Door goed geïnformeerd te zijn kan GroenLinks agenderend zijn op onderwerpen. Maar, stelde Ruard, ‘het is niet realistisch dat Nederland agenderend wordt op militair ingrijpen.’ GroenLinks zou bijvoorbeeld oplopende conflicten eerder kunnen signaleren en andere oplossingen kunnen aandragen voordat er een grootschalige militaire interventie nodig is.

5.8 Provinciale bijeenkomst Noord-Holland – 11 oktober 2014

Tamara van Ree

Op zaterdagmiddag 11 oktober vond het zevende GroenLinksge-sprek over militaire interventies plaats, dit maal met de provinciale afdeling Noord-Holland. Toepasselijk genoeg was de plaats van handeling de aula van het Metis Montessori Lyceum Amsterdam. Het Metis Montessori Lyceum is een zogenoemde UNESCO-school. In Nederland zijn er 24 van deze scholen, die extra aandacht in het lesprogramma inruimen voor vier UNESCO-thema’s: vrede en mensenrechten; intercultureel leren; wereldburgerschap; en duur-

zaamheid. Op de school in Amsterdam worden deze thema's behandeld tijdens lessen 'Wereldburgerschap'. Thema's die goed aansluiten bij de thema's die in het GroenLinksgegesprek aan bod kwamen, zoals preventie, *boots on the ground* en boten in de zee.

Zoals bij veel van de bijeenkomsten over militaire interventies, kwam ook in Amsterdam naar voren dat veel GroenLinksleden zich storen aan het vaak korte termijn denken in de politiek, waarbij de Tweede Kamer geconfronteerd wordt met een vraag om militaire steun in een acute conflictsituatie, zonder dat het oploeiende conflict eerder ter sprake is gekomen. Hier liggen vaak gemiste kansen, zo stelde een deelnemer: 'Een militaire interventie is vaak het vervolg op een humanitaire crisis'. Een andere deelnemer viel bij: 'GroenLinks zou leidend moeten zijn waar in de toekomst conflicten komen en daar oplossingen voor aandragen. Dan kun je een aantal keer zeggen "I told you so" en zo serieus genomen worden over preventie'. Dit geldt niet alleen ver van huis, maar ook voor de Nederlandse samenleving: 'Wat kunnen wij zelf doen om te zorgen dat onze samenleving niet ontwricht?'. 'Het is niet óf ingrijpen óf niks doen. Pacifisme is zoeken naar andere opties', aldus een lid in de zaal. 'Ik kan me voorstellen dat Nederland zich veel meer toelegt op zaken als diplomatie, medezeggenschap en burgerschap'. Of zoals een andere deelnemer bondig verwoordde: 'Er moet veel meer thee gedronken worden met onze burens'.

Een prikkelend intermezzo volgde toen emeritus hoogleraar politicologie Meindert Fennema – die door GroenLinks Noord-Holland gevraagd was om te reflecteren op de discussie – het woord kreeg. Fennema zette het denken over militaire interventie voor tien minuten op de helling, door zich af te vragen of GroenLinks niet teveel tégen zaken is. 'We focussen hier op beleid en niet op structuur. Wij zijn in militair opzicht overal tegen: tegen de JSF, tegen geweld. We hebben nooit eens iets positiefs. Waarom zijn we nooit eens vóór iets?' Fennema pleitte daarna voor het inzetten van specialisatie op Europees niveau. Daarbij zou GroenLinks volgens Fennema kunnen overwegen om bijvoorbeeld voor uitbreiding van de marine te pleiten, een militaire tak die in Noord-Holland van oudsher ruim vertegenwoordigd is. Taken van de landmacht en

luchtmacht zouden dan overgedragen worden aan buurlanden, zoals Duitsland en Frankrijk. Specialisatie geeft een diplomatiek voordeel, grotere autonomie en versterkt kennisconcentratie volgens Fennema.

Daarna was het weer tijd voor de zaal. Bij elke bijeenkomst vraagt gespreksleidster Eva Reijman de deelnemers om feedback op de startnotitie. In Amsterdam viel daarbij vooral de behoefte aan nader onderzoek van de term *militaire interventies* op. Er zijn verschillende soorten conflicten en zoveel verschillende soorten interventies. Een week eerder in Almere werd ook al opgemerkt dat de mogelijkheden om in te grijpen tegen symmetrisch geweld significant verschillen van de mogelijkheden in een conflict waar sprake is van asymmetrisch geweld. Dit onderscheid zou duidelijker gemaakt kunnen worden in de startnotitie. Bij de reacties op de startnotitie blijkt ook vaak dat GroenLinksleden de voorkeur geven aan preventie en een brede aanpak, alhoewel er volgens de meeste leden soms een noodzaak is om toch militair in te grijpen. In dat geval zo stelde een deelnemer: ‘moet je kijken naar missies waar door militaire aanwezigheid – niet door geweld – de situatie verbetert’. Een voorstel dat veel bijval genoot van andere deelnemers. In Amsterdam hadden de aanwezige GroenLinksleden daarbij dus een duidelijke voorkeur – helaas voor Meindert Fennema, ondanks zijn mooie betoog – voor *boots on the ground* in plaats van boten in de zee.

5.9 Provinciale bijeenkomst Overijssel – 18 oktober 2014

Tamara van Ree

Zaterdagochtend 18 oktober vond het achtste GroenLinksgesprek over militaire interventies plaats met de provinciale afdeling Overijssel, in het Ontmoetingscentrum Gereformeerde Kerk Wierden. Een gesprek over wisselende mogelijkheden van de Tweede Kamer-

fractie en de leden van de partij; een brede en lange termijn visie; en tijd om na te denken over een artikel 100-brief.

In het gesprek werd onder andere stilgestaan bij de diversiteit aan meningen onder de leden, allen met de beste bedoelingen voor GroenLinks. ‘Je wilt de Tweede Kamerfractie steunen en tegelijk uitdragen dat je een diverse groep leden bent met verschillende inzichten’. Die diversiteit omarmen en aanwenden voor het ontwikkelen van doordachte, afgewogen partijstandpunten (zoals in het lopende gesprek over militaire interventies) zonder dat de media dit uitleggen als onwenselijke verdeeldheid is soms een uitdaging. Het partijbestuur heeft met de keuze voor militaire interventies als pilot voor de open debatpartij laten zien echt debat binnen de partij niet te schuwen, juist aan te moedigen. Daarbij wijkt zij af van het huidige beleid binnen de meeste Nederlandse politieke partijen, en dit kan allicht weer bevestigen dat GroenLinks nu eenmaal een debatpartij is – wat iets anders als een verdeelde partij is. Een deelnemer voegde hier aan toe: ‘Het echte gezicht van GroenLinks dat moeten wij zelf zijn, niet de Tweede Kamerfractie’. Kamerleden kunnen niet alles wat wij vinden als leden tot bloei laten komen in elke beslissing en zullen vaak politieke compromissen moeten sluiten. De partij kan meer idealisme uitdragen en de leden kunnen zelf een actieve bijdrage leveren aan vredespolitiek.

Want, ‘vrede is meer dan geen oorlog, daar moet je aan blijven werken’ sprak een deelnemer. Ook in Wierden pleitten de leden voor de aanpak van structurele problemen naast de aanpak van urgente crisissituaties. Er is een brede, lange termijn visie nodig en de bijbehorende investeringen om die visie te realiseren. ‘Het is je plicht om zelf te helpen als je zo welvarend bent’ stelde een deelnemer. Een andere aanwezige bekritiseerde het gebrek aan brede *commitment* in Nederland: ‘Waar ik moeite mee heb is: wel die Yezidis van de berg willen halen, maar vervolgens geen vluchtelingen Nederland binnen willen laten’. Aanwezigen gaven aan bezorgd te zijn dat andere oorzaken die bijdragen aan conflict over het hoofd worden gezien, zoals corruptie en wapenhandel. Daarbij bestaat het risico dat conflicten oplaaien mede door ons toedoen

en/of dat militair ingrijpen tegen die conflicten deels gemotiveerd wordt door commerciële eigenbelangen.

Een ander onderwerp dat ter sprake kwam in Wierden was het nut van een geweldmonopolie in handen van de politie en leger. Een deelnemer was daar heel stellig in: 'Niemand is tegen geweld námens ons, om te voorkomen dat wij iets doen wat erger is'. Hij doelde daarmee op de emoties die mensen ervaren wanneer er tegen hen of naasten misdaden begaan worden. 'Je hebt recht op emoties, maar we gaan beschermend om je heen staan'. Of zoals een oud gezegde gaat: 'Hou me vast of ik bega een ongeluk'. Het is belangrijk dat er een systeem is waarin bescherming en vergelding gereguleerd worden, anders gaan meer mensen voor eigen rechter spelen, leek het standpunt van de meeste aanwezigen.

Namens het partijbestuur was in Wierden partijvoorzitter Rik Grashoff aanwezig. Hij gaf aan blij te zijn met alle inbreng en uit te kijken naar het afwegingskader. Om het belang van een afwegingskader te illustreren vertelde hij een anekdote over de besluitvorming over de laatste Nederlandse militaire interventie, die in Irak. Toen de artikel 100-brief over deelname aan de internationale strijd tegen ISIS uitkwam, brachten de meeste fracties binnen een kwartier hun standpunt naar buiten, dat was amper genoeg tijd om de brief überhaupt aandachtig te lezen. De GroenLinksfractie heeft bewust langer de tijd genomen om de brief te lezen en na te denken over de consequenties van wel of niet instemmen. Dat hield ze ongeveer 24 uur vol, toen kwam de eerste journalist naar Bram van Ojik toe met de vraag of er misschien gedonder was binnen de partij. Grashoff zei daarover: 'Ik zou bijna in de grondwet willen vastleggen dat er verplicht minimaal een week bedenktijd tussen een artikel 100-brief en de beslissing daarover moet zitten'. Het onderstreept het belang dat er een breed gedragen afwegingskader voor de fracties klaarligt, om in de hectiek van de besluitvorming zeker de stem van de leden door te laten klinken.

5.10 Provinciale bijeenkomst Limburg – 15 november 2014

Tamara van Ree

Op zaterdag 15 november vond in Roermond de laatste provinciale bijeenkomst plaats in het kader van het GroenLinks-gesprek over militaire interventies. De bijeenkomst werd vooraf gegaan door een belangrijke ALV voor alle provinciale afdelingen, de ALV waarin de kandidatenlijst voor de komende provinciale verkiezingen werd vastgesteld. Helaas bleef er daardoor minder tijd dan gepland over voor het gesprek over militaire interventies. Daarmee was het geen minder interessante bijeenkomst, aangezien Jasper Blom – directeur van Bureau de Helling en projectleider militaire interventies – Roermond de primeur presenteerde van de resultaten van de ledensteekproef.

In aanvulling op de provinciale bijeenkomsten, een symposium, een expertmeeting en het debat op de website van Bureau de Helling, is afgelopen maand een steekproef getrokken van 2000 willekeurig gekozen GroenLinksleden. Deze leden ontvingen een enquête met daarin stellingen over militaire interventies. Gevraagd werd in hoeverre de leden het eens/oneens waren met deze stellingen en hoe belangrijk de stelling gevonden werd. Het doel van de steekproef was om nog meer leden bij de discussie te betrekken en nog scherper te krijgen wat de mening van de leden precies is. In zijn presentatie in Roermond greep Blom de resultaten van de steekproef aan om in gesprek te gaan met de aanwezige leden.

Op de tweede stelling uit de steekproef kwamen de meeste reacties uit de zaal. Deze stelling luidde als volgt: GroenLinks mag alleen een militaire interventie steunen als deze tot doel heeft gruwelijk en grootschalig geweld tegen groepen burgers tegen te gaan. Een van de leden stelde dat het belangrijk is om onderscheid te maken over het soort militaire interventies dat overwogen wordt. ‘Er zijn belangrijke doelen denkbaar die niet onder het direct voorkomen van grootschalig en gruwelijke schendingen van mensen-

rechten vallen, maar die minder ingrijpende militaire handelingen vragen en daardoor toch overwogen moeten worden, zoals inlichtingen verzamelen en anti-piraterijmissies'. 'Belangrijk is of het ter plekke beleefd wordt als een militaire interventie, niet of het op de letter genomen een militaire interventie is', reageerde een ander lid daarop. Een derde lid opperde om effectiviteit daarin mee te laten wegen: 'Wat mij betreft is het belangrijk hoeveel effect het kan hebben. Wij moeten als GroenLinks de diagnose goed bespreken, daarin kunnen we ons onderscheiden.' Bij een goede diagnose kan een militaire interventie meer effect sorteren.

Tijdens veel van de provinciale bijeenkomsten is gesproken over de moeilijkheden rondom het vaststellen van een internationaal mandaat en het spanningsveld dat kan bestaan in het samenwerken met bondgenoten rondom militaire interventies. Over de huidige missie in Irak stelde een aanwezige: 'Irak heeft ons uitgenodigd, Syrië niet. Daarom helpen we nu wel in Irak en niet in Syrië, maar daar is het minstens net zo gruwelijk. Zo'n mandaat is maar beperkt nuttig'. De meeste leden gaven aan een belangrijke rol te zien voor Europa in het zoeken naar een oplossing voor dit mandaatdilemma. Echter, bracht een lid in: 'De EU zou actief moeten zijn, maar alleen een EU-mandaat is niet voldoende: één machtsblok op politieke schaal is niet voldoende instemming. Dat zouden we van China ook niet pikken'. Er moet verder nagedacht worden over de verschillende rollen die diverse internationale organisaties kunnen spelen, bijvoorbeeld met een zeer kritische blik op de NAVO. Maar dat is niet zonder risico, stelde een ander lid: 'De Raad van Europa speelt nu een goede rol, omdat de politisering minder is. Als je die naar voren schuift politiseert dat misschien weer meer'. De behoeftes van de bevolking in het land waar je intervenueert moeten zwaar meegewogen worden, zo niet leidend zijn. Zoals een andere aanwezige verwoordde: 'Ik zou graag als doel zien dat het land waar de missie plaatsvindt de verantwoordelijkheden weer zo snel mogelijk overneemt'.

5.11 Expertmeeting internationale werkgroepen – 30 oktober 2014

Michiel van der Velden

Donderdag 30 oktober vond op het Landelijk Bureau in Utrecht een expertmeeting militaire interventies plaats, georganiseerd door de drie internationale werkgroepen (Europa, Internationale Samenwerking en Midden-Oosten). Het programma werd opgebouwd aan de hand van vragen die zijn voortgekomen uit de eerdere provinciale discussiebijeenkomsten voor leden. Een militaire interventie is politiek voortgezet met andere middelen. Die conclusie, vrij naar de bekende oorlogsdefinitie van Von Clausewitz, kwam duidelijk naar voren bij de expertmeeting.

Tijdens de bijeenkomst gingen experts op het gebied van defensie, diplomatie, ontwikkeling en de samenhang daartussen in gesprek met elkaar en met zo'n vijftig belangstellenden. Het gaf een levendige discussie, onder leiding van Marjolein Meijer, internationaal secretaris van GroenLinks. Aan het eind reflecteerde Europarlementariër Judith Sargentini op de uitkomsten. De experts wisten zeker nieuwe inzichten te geven, maar kunnen niet alle dilemma's oplossen. Het uitzenden van militairen blijft uiteindelijk een politieke keuze.

Handelingsvrijheid en criteria vooraf

Kolonel b.d. Peter Wijninga van het *The Hague Centre for Strategic Studies* (HCSS) brengt in zijn inbreng de militaire praktijk naar voren. Die vaak op gespannen voet staat met wat de politiek vooraf had bedacht. Een conflictsituatie is altijd onvoorspelbaar en heeft zijn eigen dynamiek. Van 'Kunduz' hebben we geleerd dat teveel criteria de handelingsvrijheid zo sterk kunnen beperken, dat er een onwerkbaar situatie ontstaat. Tot op zekere hoogte moeten we vertrouwen op de professionaliteit, het politiek bewustzijn en de ethische vorming van onze militairen.

Tegelijkertijd moet de politiek wel duidelijk aangeven wat er van uitgezonden militairen wordt verwacht en wat de randvoorwaarden zijn van een missie. Het internationaal recht staat daarbij voorop. Een goed evenwicht tussen criteria vooraf en handelingsvrijheid ter plekke is nodig. Dat moet zich door ervaring vormen. Dat politiek en defensieapparaat goed samenwerken bij het ontwerpen van missies (in de *strategic design phase*) is essentieel.

Geen ‘quick make-over’

Het is lastig om recente voorbeelden van geslaagde militaire interventies te geven, omdat je eigenlijk pas na een aantal generaties kunt zeggen of een missie echt succesvol is geweest. Het werken aan een vreedzame samenleving met sterke democratische instituties in post-conflict landen is een langdurig en dynamisch proces. Pepijn Gerrits, hoofd van het programmateam van het *Netherlands Institute for Multi-Party Democracy* (NIMD), bespreekt de succesfactoren voor dat proces.

Een eerste stap is investeren in de opbouw van vertrouwen; persoonlijk vertrouwen tussen leiders van verschillende betrokken partijen is daarbij belangrijk. Verder moeten gewapende groepen omgevormd worden naar maatschappelijke bewegingen en politieke actoren. Uiteindelijk moet er een ‘inclusief’ akkoord komen: niet alleen tussen de voormalige strijdende partijen, maar met alle betrokkenen. Vrouwen, jongeren en etnische minderheden moeten daarbij zeker niet vergeten worden. Ondersteuning door de internationale gemeenschappelijk is nodig bij het hele proces. Helaas is de coördinatie tussen verschillende donorlanden daarbij vaak nog gebrekkig.

Wie zit er aan het stuur?

Hoogleraar conflictpreventie en -management Georg Frerks, verbonden aan het *Centre for Conflict Studies* van de Universiteit Utrecht, en de Nederlandse Defensie Academie, gaat nader in op civiel-militaire samenwerking. Daarbij is het de vraag wie er aan het

stuur zit. Wat hem betreft moeten dat de civiele autoriteiten zijn; politieke aansturing is nodig. Het uitgangspunt bij missies moet zijn: zo militair als noodzakelijk, zo civiel als mogelijk.

Het beschermen van burgers moet altijd centraal staan, vanuit een breder veiligheidsbegrip dan alleen fysieke veiligheid; aspecten als economische ontwikkeling, gezondheid en gendergelijkheid zijn evenzeer belangrijk (de zogenoemde *human security* benadering). Dat vraagt om een meer lokale, context-specifieke aanpak, waarbij goed wordt samengewerkt met lokale niet-gouvernementele organisaties (ngo's). En dan niet alleen de 'lokale' ngo's met kantoren in de hoofdstad, maar echt lokale ngo's ter plekke.

De experts zijn voorstander van verdergaande defensiesamenwerking binnen de Europese Unie, of eerst met een kleiner aantal Europese landen als koplopers. Een goed gemeenschappelijk buitenlandbeleid is daarvoor belangrijk als kader. Verdergaande Europese samenwerking zal de vraag wie aan het stuur zit alleen nog maar meer prangend maken. Als GroenLinks zijn we op termijn voorstander van een echt Europees leger, maar als Nederland willen we zelf de controle houden over wanneer en hoe we onze militairen inzetten; dat blijft een lastige discussie.

Vragen uit het publiek

Evenals Gerrits benadrukt Frerks het belang van een 'inclusief' proces bij het oplossen van conflicten. Op de vraag of we moeten onderhandelen met groepen als Hamas, antwoordt hij dan ook dat we niet te selectief moeten zijn, waar het gaat om onze gesprekspartners. Hoezeer je bepaalde groepen en de (terroristische) methodes die ze gebruiken ook afkeurt, je hebt ze toch nodig aan de onderhandelings tafel om tot een echt structurele oplossing te komen.

Er wordt stilgestaan bij de vraag of we bij (militaire) interventies en wederopbouw niet teveel onze eigen, westerse visie over democratie opdringen. Gerrits benadrukt dat er niet één model is van democratie; er zijn vele vormen mogelijk, waarbij er altijd oog moet zijn voor de specifieke context. Hier doet Nederland het gelukkig al

beter dan bijvoorbeeld de Verenigde Staten. Betrokken partijen moeten niet zozeer naar westerse voorbeelden kijken, maar vooral ook naar goede voorbeelden uit de betreffende regio.

Vanuit de zaal komt nog een hartenkreet om als we militairen uitzenden, dan in ieder geval de nazorg goed te regelen als ze terugkeren. Wijninga en de andere deskundigen onderschrijven die oproep van harte.

Preventie de oplossing?

Uit het gesprek tussen experts en publiek komt duidelijk naar voren, dat meer aandacht voor conflictpreventie nodig is. Groen-Links kan zich daar volgens de deskundigen nog sterker op profileren. Om gewapende conflicten te voorkomen moeten militairen, civiele autoriteiten en ngo's meer samenwerken, zeker waar het gaat om het verzamelen van inlichtingen voor een *'early warning system'*, ook al zijn ngo's daar soms huiverig voor vanwege hun onafhankelijkheid. Uitbreiding van de capaciteit kan daarvoor nodig zijn, bijvoorbeeld met eigen satellieten (eventueel samen met andere Europese landen), zodat we minder afhankelijk worden van Amerikaanse informatie.

Sargentini reflecteert kritisch op de discussie. Meer aandacht voor conflictpreventie en wederopbouw is zeker goed, maar daarmee wordt het grootste dilemma wel enigszins ontweken: zenden we onze militairen wel of niet uit naar een bepaalde conflictsituatie? Er had altijd meer gedaan kunnen worden om conflicten te voorkomen, maar als ze er eenmaal zijn, moeten we toch een antwoord kunnen geven op die moeilijke vraag.

Alle experts waren het erover eens, dat het goed is dat Groen-Links deze discussie nu zo breed oppakt. Met hun inbreng hebben de drie externe deskundigen zeker nieuwe ideeën en waardevolle inzichten toegevoegd aan dit partijdebat.

6

Pamflet

6.1 Zinloos geweld in de internationale arena. Militaire interventies in een coherent GroenLinks wereldbeeld

Hannie Lutke Schipholt (penvoerder)

GroenLinks kampt met het dilemma of je burgers moet en kunt beschermen door militaire interventies. Aan de ene kant willen we burgers beschermen, aan de andere kant geloven we niet bij voorbaat in de doelmatigheid van geweld om conflicten op te lossen.

Wij zijn GroenLinkers die zich uit eigen beweging bezig houden met de koers van de partij met betrekking tot het steunen van militaire interventies. We hebben er moeite mee dat GroenLinks toch weer, en zonder voorwaarden heeft ingestemd met de gewelddadige militaire interventie tegen IS in Irak. We dachten dat we als partij van bijvoorbeeld Kunduz, Libië en Irak geleerd hadden dat militaire interventies zelden tot nooit tot een wenselijk resultaat leiden dat past in de context van een wereldbeeld van GroenLinks. We vinden het pijnlijk dat we hierdoor veel leden hebben verloren.

Daarom zijn we heel blij met het interne debat in de partij over militaire interventies. We doen er actief aan mee en hebben er met elkaar over gesproken. Dit manifest is het resultaat van gedachten-uitwisselingen en discussies binnen onze groep.

De GroenLinkse context

Het standpunt over militaire interventies zou coherent binnen een GroenLinks wereldbeeld moeten passen. Een GroenLinkse maatschappijvisie bevat de volgende elementen:

- Het dominante systeem van marktwerking, met zijn extreme concurrentie tussen mensen, bedrijven en organisaties kan niet zo verder. Bij die visie hoort het afwijzen van de enorme invloed van grote internationaal opererende bedrijven, waaronder die van de wapen- en fossiele brandstofindustrie en de macht van de financiële centra.
- GroenLinks staat voor een duurzame samenleving die voorwaarden schept voor het geluk van alle mensen. Daarom geloven we dat de overheid een stevig tegenwicht moet bieden tegenover al te machtige organisaties en bedrijven die naast positieve ook veel negatieve invloed kunnen hebben in de samenleving en in het leven van mensen. In de hedendaagse massapsychose van eenzijdig geloof in de heilzame marktwerking, hebben we het als linkse partij lastig. Na de val van de Berlijnse muur wanen de marktwerkingsadepten zich tot in de eeuwigheid in het gelijk gesteld. Dit is uiteraard niet uniek voor Nederland. De Verenigde Staten spant hierin de kroon, zozeer dat het zich zelfs nog maar met moeite een democratie zou mogen noemen, gezien de enorme invloed van het bedrijfsleven op de politiek. Het democratische gehalte van de door dit land genomen besluiten tot militair ingrijpen is betwistbaar. Vaak zijn ze echter wel de initiator en leider.
- GroenLinks staat voor duurzame energie en een schoon milieu.

De spanning tussen militaire interventies en een GroenLinkse maatschappijvisie

Het zijn vooral de belangen van grote bedrijven en hun aandeelhouders en van de financiële instellingen die behartigd worden met militaire interventies, omdat deze als pijlers van het economische systeem en onze westerse leefwijzen worden gezien. Dergelijke

bedrijven hebben grote invloed in de internationale politieke besluitvorming. Als de militaire interventies waaraan we onze goedkeuring geven in belangrijke mate heel andere belangen dienen, dan is de kans klein dat het beschermen van burgers een grote rol zal spelen. Burgerslachtoffers zijn bovendien niet te voorkomen bij militaire interventies.

Welke belangen een rol spelen bij militaire interventies is voor de buitenwereld nooit helemaal duidelijk: informatie wordt altijd gemanipuleerd, door alle partijen. Zowel burgers als parlementariërs worden continu om de tuin geleid als het om militaire zaken gaat. Het is onmogelijk te weten wat je moet geloven in de media. Dit is cynisch, want noch mensen die voor-, noch degenen die tegen militair ingrijpen zijn, kunnen zich op juiste informatie beroepen. Oorlog wordt gevoerd om macht en belangen, maar wordt altijd verkocht via emoties. Daarbij wordt taal gebruikt waarin het “wijken-zij-denken” stevig wordt aangedikt waarin “zij” altijd alleen maar slecht, dom en achterbaks zijn, en “wij” alleen maar goed, verstandig en oprecht. De werkelijkheid is altijd vele malen gecompliceerder en vaak niet te overzien voor degenen die niet de touwtjes in handen hebben. De laatste maanden wordt in de media steeds vaker gerept over de heilzame werking van oorlog voor een economie die in het slop zit. Het lijkt er op dat onze geesten moeten worden rijpgemaakt voor het accepteren van het idee dat het voeren van oorlog onze manier van leven in het westen moet redden. Het verhogen van de defensie-uitgaven is ineens weer bespreekbaar.

De wapenindustrie heeft (net als criminele industrieën zoals drugs- en mensenhandel) belang bij de conflicten die door het gedrag van de westerse landen worden aangewakkerd, en ook bij het creëren van *failed states*. We zouden ons verre moeten houden van het op deze manier vergroten van de vraag naar wapens en het op deze manier bestendigen van de door ons niet gewenste status quo (niet duurzaam en niet sociaal) in de westerse landen.

De militaire interventies van de afgelopen jaren staan vaak, direct of indirect, in verband met de belangen van de fossiele brandstoffenindustrie en de daaraan verslaafde economieën. Het

belangrijkste doel van de interventies is die belangen te verdedigen. Maar dat is volkomen in strijd met de standpunten van GroenLinks, die de fossiele energiebronnen wil vervangen door hernieuwbare energie. Aan de belangen van “fossiel” zouden we dus op geen enkele manier moeten meewerken.

Oorlog voeren is een zeer vervuilende bezigheid. De vernielingen en de economische schade die weer hersteld moeten worden, leiden altijd tot een aanslag op het milieu. Het leger van de VS is volgens sommigen de grootste olieslurper van de wereld, zij het dat ze daar nu wel maatregelen tegen willen nemen maar daarin worden tegengewerkt door de republikeinse klimaatsceptici. Verder wordt er in bommen verarmd uranium verwerkt dat nu op verschillende plaatsen in het Midden-Oosten landbouwgrond onvruchtbaar maakt en zeer ernstige verminkingen toebrengt aan mensen en dieren.

En dan is er nog wat wij “de cynische cyclus” noemen; eerst worden gebieden platgebombardeerd, en vervolgens worden de bombardeerders de wederopbouwers. Hierdoor wordt geld verdiend in de wapenindustrie en in de bouwwereld. Dit gebeurt in Gaza, maar dat zulke machinaties elders ook kunnen bestaan is verre van imaginair. Ook de financiering van strijdende partijen door banken uit dezelfde landen waartegen die partijen vechten is ronduit cynisch te noemen. Kennelijk gaat het er ook in dit dossier om vooral veel geld te verdienen aan oorlog; wapens verkopen, moorden, vernielen, vervuilen en onmetelijk veel persoonlijke ellende veroorzaken.

Er is zelden een exit strategie bij militaire interventies. De vraag wanneer het genoeg is, wanneer het doel of de doelen bereikt zijn wordt zelden van te voren gesteld. Dit maakt het steeds verschuiven van die doelen dan ook gemakkelijk en kun je politieke invloed hierop als men eenmaal is begonnen wel vergeten. De ontwikkelingen in het conflictgebied zijn meestal niet te voorspellen en 'mission creep' ligt altijd op de loer. De meeste militaire interventies blijken geen succes te zijn geweest voor het ontstaan van een voor burgers veilige leefomgeving, of men vindt het te vroeg om daar over te oordelen. Vergelijkbaar met ontwikkelings-

hulp is wederopbouw een zaak van lange adem. Militair ingrijpen komt voort uit de wil snel iets op te lossen, maar dat blijkt dus een illusie. Logisch gezien is het argument om militaire interventies te steunen om toch “iets gedaan te hebben” daardoor even legitiem als niet meedoen. Maar gewelddadige militaire interventies kosten veel geld dat effectiever gebruikt kan worden voor vreedzamere oplossingen en preventie in andere gebieden dan het conflictgebied van dat moment.

Concluderend vinden we dan ook dat het formuleren van criteria voor militaire interventies waarvan de effectiviteit niet gewaarborgd kan worden, leidt tot een omkering van prioriteiten. Het is een vraag vanuit een wens om ja te kunnen zeggen mits aan die criteria voldaan kan worden. Wij willen dat het uitgangspunt van GroenLinks in principe nee wordt, met heel misschien wel eens een uitzondering.

De militaire interventie tegen IS

IS is het afschuwelijke resultaat van machtspolitiek, geopolitieke belangen, belangen in de fossiele energiebronnenindustrie, inmenging en interventies die begon bij het Sykes-Picot verdrag in 1916. Al decennialang spelen het westen, China en Rusland hun destructieve rol in het Midden- Oosten en Azië. Gedreven door wat zij als de onrechtvaardige uitkomst van al deze machinaties zien, en vanuit de overtuiging dat een staat gebaseerd op de islam de oplossing zal brengen, hebben verschillende islamitische groepen zich aaneengesloten om een islamitische staat (IS) te stichten. Deze groepen werden in sommige gevallen oorspronkelijk door o.a. de VS en Turkije gesteund in de hoop dat zij Assad van zijn machtspositie in Syrië konden verdrijven.

Partijen die zich nu tegen IS hebben aaneengesmeed in een coalitie hebben zich nog in het recente verleden schuldig gemaakt, en maken zich ook nu nog schuldig aan het vertrappen van mensenrechten. In de discussie over het militaire ingrijpen wordt het eerste breed uitgemeten, en het tweede naar de achtergrond geschoven. Het “wij zijn goed, verstandig en oprecht” en “zij zijn

slecht, dom en achterbaks” wordt ook hier weer ingezet om de publieke opinie te masseren. De inzet van de VS jegens IS: het “uitroeien” en “vernietigen” (termen die Obama heeft gebruikt) gaat veel verder dan de slachtoffers bijstaan en deze uit handen van deze strijders houden.

De jihadstrijders die vanuit het westen mee gaan vechten met IS zijn niet blind voor de historische rol van buitenlandse machten in het Midden-Oosten. Bovendien hebben ze te maken met de moeilijke acceptatie van de westerse samenlevingen voor hun cultuur en religie. Helaas werken repressie, discriminatie en intolerantie op dit moment in een destructieve richting. En dat, gecombineerd met een overvloedige jeugdige overmoed, zucht naar avontuur en misbruikte idealen, doet een aantal jonge moslims tot het bedroevende besluit komen om jihadstrijder te worden. Het bombarderen van IS-gebied zal hiervoor geen oplossing bieden, maar slechts een signaal afgeven dat we een dergelijke invulling van de islam niet tolereren. Daar zal geen jihadstrijder rechtsomkeert door maken, integendeel. Het zal nog meer woede opwekken over onze inmenging in wat volgens hun de islam is. In hun ogen volgen ze hun idealen, terwijl ze door de Nederlandse samenleving als terrorist worden berecht.

Wat er nu gebeurt, is dat het westen op dezelfde voet blijft bijdragen aan het verergeren van de problemen in het Midden-Oosten. Militaire interventies leveren hier geen blijvende oplossingen, ze maken de problemen alleen nog maar erger. Als straks de kruitdampen optrekken, is de haat tegen het westen alleen nog maar groter, en hebben we er nog een paar *failed states* bij, waar extremisten en hun meelopers vrij spel hebben. De kans is ook groot dat de dan bewapende Koerden gaan strijden voor een onafhankelijk Koerdistan, ook in NAVO-lid Turkije. Deze strijd kan zelfs naar ons grondgebied worden geëxporteerd, waar beide partijen nu nog vreedzaam naast elkaar leven. Wat gaan we dan doen?

GroenLinks in het Nederlandse en het Europese politieke landschap

Met alle bovenstaande argumenten is het voor GroenLinks heel goed mogelijk zich te positioneren als een partij die in principe nee zegt tegen militaire geweldsinterventies. Andersoortige militaire operaties zoals vredesmissies zijn minder omstreden, afhankelijk van het mandaat van de militairen en de haalbaarheid van de opdracht die ze krijgen.

Bij de expert meeting op het landelijk bureau werd als mogelijke electorale niche genoemd dat GroenLinks zich zou kunnen profileren als partij die preventie en 'early warning systems' als belangrijkste interventie wil inzetten. De vanouds voor GroenLinks belangrijke zaken kunnen ook in dit licht duidelijker naar voren worden gebracht: investeren in diplomatie, ontwikkelingssamenwerking, bevorderen van de rechtstaat, vrouwenemancipatie m.n. over hun seksuele en reproductieve rechten en gelijkwaardigheid, verkleinen van ongelijkheid en vergroten van kansen (onderwijs! Het middel tegen overbevolking en daarmee samenhangende conflicten en milieuproblematiek), en investeren in wederzijds begrip tussen de verschillende bevolkingsgroepen op deze wereld.

Deze combinatie van vredesbevorderende ingrediënten zijn veel geloofwaardiger voor GroenLinks, ook naar de buitenwereld omdat ze een samenhang hebben met onze visies op andere terreinen. Het zou het volgende grote project kunnen zijn waarop we ons als GroenLinks op kunnen profileren. Naast “duurzame energie”, kunnen we het voor ons “zinloze geweld” aan de kaak stellen, of positief geformuleerd “zinvolle interventies” propageren. Daarbij zullen we, net als in de discussie over een Europees leger, duidelijk moeten krijgen wat onze visie is op de inzet van de krijgsmacht. Daarbij willen we erop aandringen dat de nadruk op het aloude defensieve karakter van die inzet zou moeten liggen.

In Europa pleiten we als GroenLinks voor een Europees leger. Het zal nog wel even duren, voordat dit er is, omdat er dan ook een gezamenlijke Europese buitenlandpolitiek moet komen. Bovendien zal het democratisch tekort van Europa moeten worden opgelost.

De Europese integratie gaat steeds verder, dus de verwachting is dat dit uiteindelijk wel zal gebeuren. Onze Europarlementariër, Judith Sargentini, vertelde echter dat er binnen de Groene fractie waar wij deel van uitmaken nog veel verschil van inzicht is over militaire interventies. Het is natuurlijk wel erg lastig dat eigenwijs GroenLinks hier weer een standpunt aan toe te voegen heeft. Zeker als we dat Europese leger willen, moeten ook de Groenen uiteindelijk een visie hebben over hoe dat leger dan ingezet moet gaan worden. Toch zouden ook hier de argumenten in dit document een rol moeten spelen. Vooral de argumenten die de visie binnen de context van de andere Groene standpunten plaatst, kan hier helpen. Dus ja, we vragen van onze Europarlementariërs om eigenwijs te zijn binnen de eigen club.

Van “ja, mits” naar “nee tenzij”

Alles samenvattend zien wij meer in een “nee, tenzij” benadering. De hier volgende criteria maken dat een beslissing binnen een coherent GroenLinks wereldbeeld passen. Het feit dat dit geen harde, niet te omzeilen criteria kunnen zijn, gezien de onvoorspelbaarheid van het verloop van oorlogen, pleit ervoor om uiteindelijk gewoon nee te zeggen tegen alle militaire interventies.

De zeven criteria zijn:

1. Een redelijke mate van zekerheid dat daadwerkelijk burgers beschermd worden door de interventie.
2. Een stevig lokaal draagvlak voor de interventie.
3. Een redelijke garantie dat na het optrekken van de kruitdampen niet een nog slechtere situatie is ontstaan in de regio dan hoe het ervoor was, waarbij het mogelijk moet zijn de missie voortijdig af te blazen als blijkt dat dit het resultaat gaat worden.
4. *Commitment* om na de interventie langdurig mee te werken aan een duurzame wederopbouw
5. Een van te voren vastgestelde realistische en verantwoorde exit strategie, waarbij de doelen zijn vastgesteld. Als blijkt dat de doelen niet haalbaar zijn moet het afblazen van de missie mogelijk zijn.

6. De verplichting de rommel die door de interventie is veroorzaakt op te ruimen.
7. Er is een bovengrens voor het soort geweld dat we willen toestaan. Gebruik van of dreigen met nucleaire wapens is uit den boze.

Onze parlementariërs zouden in ieder geval met veel meer achterdocht naar voorstellen moeten kijken om de krijgsmacht in te zetten. Ook zouden we kunnen verlangen dat de landen die betrokken zijn bij de problemen in het Midden-Oosten meer besef van de eigen verantwoordelijkheid voor die problemen tonen en daar vreedzamere en meer oplossingsgerichte consequenties aan moeten verbinden dan ze nu doen.

Tot slot willen we graag opmerken dat we niet tegen een defensief leger in eigen land zijn. Voordat een Europees leger kan worden georganiseerd moet Europa eerst democratischer worden, een gezamenlijke buitenlandpolitiek hebben. Wat ons betreft wordt dit ook een defensief leger.

Intussen proberen wij de vredesbeweging te revitaliseren, want vredesvraagstukken blijken veel te belangrijk te zijn om aan de generaals, de markt en de politiek over te laten. Ook buiten GroenLinks zou er weer een sterke maatschappelijke beweging moeten zijn die de positieve krachten kan mobiliseren. Het zou mooi zijn als GroenLinks zich ook binnen die beweging, analoog aan de milieubewegingen en vakbonden zou kunnen profileren.

Ondertekend door: Hannie Lutke Schipholt, Adrie Lute, John Horowitz, Deny de Jong, Jan Jaap Berkhout, Nevin Özutok, Sven Drillen-burg Lelijveld, Daphne Meijer, Ton A. Gestman, Peter Kretzschmar, Ineke Braak-van Kasteel, Klaas Zwart, Inti Suarez, Bert Boer, Romkje Mathkor, Ans Martens, Henk Baars, Hans Feddema, Kees Kalkman, Robin Wessels, Tiny Hannink, Greetje Witte-Rang, Swen Meereboer, Egbert Wever, Ruut Bouwens en Rien Jansens.

Literatuur

Ginneken, Jaap van, *Verleidingen aan de top; de psychologie van de macht* (Business Contact 2013).

Heilbron, Belia, 'Zo verduurzaamt de grootste olieslurper van Amerika', in: *de Correspondent*, 15 september 2014.

Kenis, Anneleen & Lievens, Matthias, *De Mythe van de Groene Economie, valstrik, verzet, alternatieven* (Utrecht: Uitgeverij Jan van Arkel 2012).

Klein, Naomi, *No Time, Verander nu, voor het klimaat alles verandert* (Uitgeverij de Geus 2014).

Meijer, Marjolein & Jasper Blom, 'De internationale betrokkenheid van GroenLinks: vragen bij militaire interventies' (Utrecht 2014).

Pas, Gerrit, *Burgers beschermen. GroenLinks van Koude Oorlog naar humanitaire interventie 1989-2012* (Bureau de Helling, wetenschappelijk Bureau van GroenLinks 2014).

Raworth, Kate, 'A safe and just space for humanity, can we live within the doughnut?' (Oxfam discussion papers 2013).

Wijnberg, Rob, 'Waarom terrorisme niet de wereld uit te bombarderen is', in: *de Correspondent*, 7 oktober 2014,

7

Slotdocumenten

7.1 Analyse van het GroenLinks-debat over militaire interventies

Anna Lohfink

Het partijgesprek over militaire interventies werd uitgebreid gevoerd op onze website. Taalwetenschapper en communicatiedeskundige Anna Lohfink analyseerde het debat in de reacties, blogs en artikelen op de website.

Het partijgesprek heeft als doel de dilemma's rond militaire interventies in kaart te brengen en handvatten te formuleren die volksvertegenwoordigers van GroenLinks kunnen gebruiken bij de besluitvorming over toekomstige militaire interventies. Daarom ligt in deze bijdrage de nadruk op de discussie rond de dilemma's uit de startnotitie. Aan het eind worden nog enkele veelbelovende aanvullingen op de punten van het startdocument besproken. Alhoewel een discussie over militaire interventies uiteindelijk gaat over besluitvorming in concrete gevallen en in een discussie voorbeelden kunnen helpen, zal ik in deze bijdrage niet op actuele conflicten ingaan.

Militair geweld stelt ons voor een paradox, concludeert Paul Fransen: enerzijds willen wij geen geweld toepassen maar anderzijds willen we ook niet machteloos toekijken. GroenLinks wees militair ingrijpen bij schending van mensenrechten niet per se af in

het verleden. Militair historicus Christ Klep constateerde dit ook in zijn bijdrage aan het symposium 'Burgers beschermen': 'De partij accepteert inmiddels het tijdelijk voortbestaan van de NAVO en de noodzaak van militair geweld om extreme mensenrechtenschendingen tegen te gaan'. Niettemin vindt Hans Stenfert Kroese (in reactie op het stuk van Fransen) een belangrijk vertrekpunt dat GroenLinks alleen reageert op een voorstel voor een militaire interventie en niet zelf een militaire interventie initieert. In sommige bijdragen wordt met teleurstelling vastgesteld dat GroenLinks inderdaad militaire interventies overweegt en deze niet categorisch afwijst.

Rechtvaardig doel

Wat betreft het doel van een militaire interventie vindt de directeur van PAX, Jan Gruiters, het belangrijk te toetsen of de veiligheidsbelangen van burgers centraal staan. Klep wijst erop dat de bescherming van burgers niet nieuw is: ook de Tweede Kamer heeft het vastgelegd in haar Toetsingskader bij militaire uitzendingen. Voor GroenLinks was dit al van oudsher zo. Niet voor niets heeft Gerrit Pas zijn analyse van het denken van GroenLinks over militaire interventies 'Burgers Beschermen' getiteld ('GroenLinks van Koude Oorlog naar Humanitaire Interventie').

Het juiste motief

Bij een militaire interventie spelen verschillende motieven een rol. Jan Hoek heeft de indruk dat vaak niet nobelheid het eigenlijke motief is voor militaire interventies maar bijvoorbeeld goedkope olie. De nobelheid wordt er slechts bij gehaald ter rechtvaardiging. De vraag is of wij een militaire interventie alleen dan steunen als alle betrokken partijen uitsluitend op grond van een humanitair motief handelen. Wim Nusselder is van mening dat eigenbelang achter een militaire interventie nog geen reden is om niet te engageren. Gruiters wijst op het verschil van schaal. Volgens hem moet het bij een militaire interventie om de veiligheid van burgers gaan

en moet het motief minder draaien om de veiligheid van staten. Hij stelt voor dat de burgers lokaal zelf moeten bepalen hoe hun veiligheid gegarandeerd kan worden.

Legitieme autoriteit

Wie mag uiteindelijk bepalen of er in een conflict wordt ingegrepen? Okke Mostard en Richard Wouters wijzen erop dat beslissingen over militaire interventies niet alleen in Nederland genomen worden, maar in een grotere context van met name de NAVO en de EU. Daarmee ontstaat een verantwoordelijkheid tegenover bondgenoten. Bij een beslissing over een militaire interventie moet Nederland daarom ook afwegen of het zichzelf isoleert en de vraag stellen of belangrijke Europese partners in moeilijkheden komen wanneer Nederland een militaire interventie niet steunt.

Sibbele Witteveen is van mening dat alleen in VN-verband ingegrepen moet worden, terwijl Fransen vindt dat de afweging onafhankelijk van de VN gemaakt moet worden. De VN wordt wel vaker genoemd maar het functioneren van de VN wordt kritisch bekeken door veel GroenLinksers. Zo kan in de VN-Veiligheidsraad het veto-recht misbruikt worden, zodat op grond van eigen belangen ook bij grove schendingen van mensenrechten geen volkenrechtelijk mandaat voor interventie wordt bereikt. Daarom pleit Frans Teutscher voor het afschaffen van het vetorecht en het invoeren van een ruime meerderheid bij dit soort afwegingen. Tegelijkertijd zouden volgens hem normen binnen de VN geformuleerd moeten worden waar elke staat zich aan te houden heeft. Bij een overtreding van deze - tot nu toe ongeschreven - normen zou dan door Nederland individueel of met een internationale coalitie ingegrepen kunnen worden. Al deze bijdragen maken met hun verwijzingen naar VN, NAVO en EU duidelijk dat Nederland bij het nemen van een beslissing van anderen afhankelijk is, en laten tegelijkertijd de achilleshiel hiervan zien: de besluitvorming in deze internationale organisaties verloopt verre van ideaal.

Proportionaliteit

Bij een besluit tot steun aan een militaire interventie hoort ook medeverantwoordelijkheid voor mogelijke slachtoffers - civiele slachtoffers in het conflictgebied, maar ook Nederlanders die als soldaten of burgers bij een interventie betrokken zijn. Uiteindelijk moet er al van te voren rekening mee gehouden worden dat een militaire interventie ook niet-wenselijke uitkomsten kan hebben. Klep duidt dit met de vraag aan of het überhaupt mogelijk is om met militair geweld 'goed' te doen. Pepijn Gerrits wijst erop dat duurzame veranderingen met betrekking tot het beschermen van burgers zeer langzaam gaan en de politiek niet enkel in korte termijnen moet denken. Voor een echte verandering is een langdurigere betrokkenheid en engagement nodig om alle betrokken partijen (niet alleen de strijders) aan tafel te krijgen om tot een duurzaam vredesakkoord te komen. Menno Kuiper pleit ervoor om niet militair in te grijpen als het uitzicht op een vreedzame bestuursstructuur na de interventie ontbreekt. Hoek zou alleen een militaire interventie steunen als er ook ruime middelen ter beschikking staan voor een civiele wederopbouw.

Laatste redmiddel

Een gemene deler in het debat op de website lijkt te zijn dat militair interveniëren de laatste optie is in een reeks van mogelijkheden die overwogen kunnen worden. Daarnaast is er redelijke overeenstemming dat militaire interventies geen politieke problemen oplossen en niet vanzelf tot langdurige vrede leiden. Daarvoor zijn andere maatregelen nodig. Arthur ten Wolde (in reactie op het stuk van Fransen) betreft in zijn overwegingen ook het karakter van de oorlogvoerende partijen. Volgens hem reageert bijvoorbeeld een staatshoofd als Poetin alleen op geweld. De vrijheid van Europa zou in dit geval ook met militair geweld in NAVO-verband verdedigd moeten kunnen worden. De conflicten in het Midden-Oosten maar ook in *failed states* zoals Somalië zijn meer gerelateerd aan oorlogen tussen stammen waar een militair ingrijpen weinig lijkt uit

te halen. Een derde type oorlogvoerende partijen zijn actoren zoals *Islamic State* (IS). Deze vragen volgens Ten Wolde om een nadere analyse van lokale motieven omdat hier geen staten met elkaar in oorlog zijn.

Slagingskansen

Volgens Gruiters moet de kans op succes van een militaire interventie goed onderbouwd zijn. Geslaagd is een interventie als deze tenminste burgers beschermt tegen een genocide en grootschalige mensenrechtenschendingen. Tegelijk waarschuwt hij niet te spectaculaire resultaten te verwachten. Een militaire interventie kan alleen een acute bedreiging tegenhouden maar zal nooit politieke oplossingen bieden. Dit moeten diplomaten en politici doen. Daarbij hoort ook het betrekken van gemarginaliseerde partijen om tot verzoening te komen. Liesbeth Gulpers noemt praktische aspecten die een rol spelen bij militaire interventies. Bij een aankomende militaire interventie moet naar militaire deskundigen en specialisten geluisterd worden om ervoor te zorgen dat militairen de benodigde middelen hebben om hun mandaat uit te voeren. Bovendien moet van het begin af aan een geweldsinstructie liggen die duidelijk maakt in welke mate militairen geweld mogen gebruiken. Een duidelijk mandaat en de beschikbaarheid van middelen hebben volgens Gulpers een grote impact op het slagen van een missie.

Politieke en maatschappelijke context in Nederland

De politieke en maatschappelijke context kan meewegen in het proces van besluitvorming over een militaire interventie. Volgens Gruiters moet onderzocht worden of de afweging over de veiligheid van burgers in een conflictsituatie gaat of over de politieke realiteit in Nederland. Daarbij is het ook van belang te letten op taalgebruik (*framing*). Gulpers wijst erop dat men spreekt van een ‘wederopbouwmissie’ om steun te krijgen voor een militaire interventie omdat dit over het algemeen meer steun krijgt dan een ‘gevechts-

missie'. Zij waarschuwt dat te veel compromissen en een verhuylend taalgebruik tot een missie met een onduidelijke geweldinstructie en te beperkte middelen kunnen leiden, en zo ten nadele van de effectiviteit van de missie werken.

Vastleggen criteria

In de bijdragen op de website wordt duidelijk dat het heel moeilijk is om tot concrete criteria en voorwaarden voor een ingrijpen met militaire geweld te komen. Als het specifiek over de uitvoering van militaire interventies gaat, zijn verschillende auteurs kritisch, bijvoorbeeld Kroese en Fransen. De dynamiek van conflicten maakt het moeilijk om van te voren de voorwaarden van een ingrijpen te bepalen en bovendien kunnen dergelijke voorwaarden de ruimte voor (militair) handelen beperken. Kroese stelt voor om op basis van (eventueel fictieve) voorbeelden met de fractie van GroenLinks en met de leden criteria te bespreken. Fransen vindt het belangrijk dat het doel realistisch en concreet blijft. Ary van de Water stelt concreet voor om alleen wapens met begeleiders zoals F16's en bataljons infanterie te leveren en deze wapens na afloop terug te halen zodat zij niet voor andere doeleinden gebruikt kunnen worden.

Verandering van paradigma

Naast de bijdragen met een directe betrekking tot het startdocument zijn op de website ook artikelen te vinden die juist een heel nieuw perspectief bepleiten. Marlies Glasius is van mening dat veel meer gekeken moet worden wat burgers in het conflictgebied doen en kunnen doen om zichzelf te beschermen en hoe (militaire) interventies daarop kunnen aansluiten. Zij pleit voor een verschuiving van het reddingsparadigma naar zelfredzaamheid van burgers in combinatie met een (militaire) interventie. Glasius laat zien wat burgers al doen om te overleven: burgers vermijden gevaar door bijvoorbeeld te vluchten; burgers komen in actie door bijvoorbeeld te onderhandelen of de civiele infrastructuur en voorzieningen te

onderhouden; burgers gaan gewapend de strijd aan. Welke strategieën gekozen worden door een lokale gemeenschap en welk succes die hebben is nog niet voldoende onderzocht. Niettemin lijkt deze benadering veel aspecten voor een weg naar een duurzame vrede te bevatten die ook in andere reacties genoemd worden. In plaats van een militaire interventie van meestal buitenlandse soldaten streeft deze benadering naar een samenwerking met de lokale bevolking in een concrete conflictsituatie. Dit ondersteunt de plaatselijke zelfredzaamheid, ook na de gewenste ontspanning van een conflict.

Nienke van der Have verlegt het perspectief naar conflictpreventie. Door beter te letten op *early warning signs* kan ingegrepen worden voor een conflict gewelddadig wordt. Een voorbeeld hiervan is de diplomatieke interventie van Kofi Annan in Kenia toen grootschalig geweld dreigde na de verkiezingen in 2007. Het pleidooi om meer aandacht te schenken aan conflictpreventie komt in verschillende bijdragen terug.

Een aantal bijdragen wijst erop dat als GroenLinks overweegt om militaire interventies te steunen, dat ook een visie op de krijgsmacht vereist. Klep is van mening dat GroenLinks na het accepteren van de noodzaak van militair ingrijpen ook met concrete voorstellen moet komen hoe de krijgsmacht er dan uit moet zien om de technische en militair-operationele kant van militaire interventies te waarborgen. Gruiters sluit zich daarbij aan: de inrichting van de Nederlandse krijgsmacht moet bediscussieerd worden, inclusief noodzakelijke investeringen in bijvoorbeeld manschappen en transportcapaciteit.

Militair geweld als laatste optie

Uit de bijdragen op de website, maar ook zeker tijdens de debatten in de provincies wordt duidelijk dat GroenLinkers het liefst afzien van militair geweld. Het startdocument zelf wijst in het begin meteen op de kritische houding van GroenLinks tegenover militaire interventies en ook op het feit dat duurzame vrede niet met militair geweld alleen kan worden bereikt. Niettemin zal GroenLinks gecon-

fronteerd worden met concrete politieke keuzes over militaire interventies en zal de partij daar een goede beslissing over moeten nemen. De bijdragen op de website leveren in ieder geval genoeg inhoudelijke input om die discussie van een goede basis te voorzien.

7.2 Ledenonderzoek #glgesprek militaire interventies

Jasper Blom, Marjolein Meijer en Simon Otjes

Honderden leden op negen provinciale bijeenkomsten. Tientallen bijdragen op bureaudehelling.nl. Een goedbezochte expertmeeting van de internationale werkgroepen. Een drukbezocht symposium van Bureau de Helling. GroenLinks is volop in gesprek over militaire interventies. Het is goed om te zien dat dit belangrijke en actuele onderwerp zo uitgebreid besproken wordt door de leden. Het levert waardevolle input voor het afwegingskader dat 29 november in een referendum zal worden voorgelegd aan de leden van GroenLinks. Dit afwegingskader zal de fracties handvatten geven voor het besluit om een interventie al dan niet te steunen.

Om nog meer leden te kunnen betrekken in deze discussie en om nog scherper te krijgen wat de mening van de leden precies is hebben wij een representatieve steekproef getrokken uit de leden: 2000 willekeurig gekozen leden kregen een enquête toegestuurd. Hierin werd een aantal stellingen aan de leden voorgelegd over militaire interventies, met de vraag in hoeverre ze het er mee eens waren. Ook vroegen we hoe belangrijk de stelling werd gevonden door de deelnemer aan de steekproef. De samenstelling van de steekproef en uitslagen zijn te vinden in de tabellen onderaan dit artikel.

Is militaire interventie een optie voor GroenLinks?

GroenLinks is een partij die van oudsher een pacifistische stroming kent, met name in de context van de Koude Oorlog (zie de publicatie 'Burgers beschermen' van Gerrit Pas). Ook in de provinciale gesprekken in het land en ingezonden bijdragen op de website, bijvoorbeeld 'Is militaire interventie een optie voor GroenLinks?' en 'Alle vertogen legitimeren geweld en toch blijf ik pacifist' komt deze pacifistische houding van een deel van de leden van GroenLinks naar voren (zie hoofdstuk 3 van deze bundel). In de gesprekken leek dit pacifistische geluid een minderheidsstandpunt. De resultaten van de enquête bevestigen dit: met de eerste stelling 'GroenLinks mag nooit een militaire interventie steunen' is 14% het eens. Voor een groot deel van deze leden is dit pacifistische principe wel heel belangrijk (58% hecht 'heel veel belang' aan de stelling).

Een ruime meerderheid van de leden (84%) is niet categorisch tegen steun van GroenLinks aan militaire interventies. Dat roept de vraag op welke afwegingen GroenLinks moet maken bij het al dan niet overgaan tot steun aan een interventie. In het startdocument werd een aantal dilemma's genoemd bij deze afweging. De steekproef bood de mogelijkheid deze nader te toetsen.

Een afwegingskader

Het tegengaan van gruwelijk en grootschalig geweld tegen burgers elders kan voor de groep leden die militaire interventies niet categorisch afwijzen een reden zijn voor militaire interventie. Om precies te zijn, voor 66% van de leden is het een voorwaarde voor steun aan een militaire interventie. Of het geweld elders voldoende gruwelijk en grootschalig is willen de leden van GroenLinks allereerst zelfstandig afwegen, zonder per se de mening van de meerderheid van de Nederlandse bevolking te volgen. Met de stelling dat GroenLinks alleen interventies mag steunen als de meerderheid van de bevolking achter de interventie staat is slechts 21% van de leden het eens (lees ook de impressie van het gesprek in Flevoland – een

van de bijeenkomsten waar deze kwestie aan bod kwam – in hoofdstuk 5 van deze bundel).

Een belangrijk thema tijdens de bijeenkomsten in het land is de brede blik op conflicten. GroenLinks is traditioneel terughoudend met militaire interventies en benadrukt dat er meer dan militair ingrijpen alleen nodig is. Deze zogenaamde 3D-benadering (waarin *Diplomacy*, *Defence* en *Development* in samenhang worden ingezet) kwam prominent aan bod tijdens de bijeenkomst van de internationale werkgroepen (zie het verslag van Michiel van der Velden in hoofdstuk 5 van deze bundel). In de steekproef kwam de 3D benadering op twee manieren aan bod, zowel onmiddellijk tijdens de missie als op de langere termijn. Een ruime meerderheid van de leden (72%) is het eens met de stelling dat GroenLinks alleen interventies mag steunen als de militaire missie onderdeel is van een bredere aanpak die tegelijkertijd diplomatie en wederopbouw omvat. Ook wat betreft de langere termijn benadrukt 61% van de leden dat GroenLinks alleen militaire interventies mag steunen als er een plan en de benodigde middelen zijn om voor langere tijd bij te dragen aan een stabiele, veilige situatie voor burgers.

Een tweede prominent thema dat tijdens de bijeenkomsten in het land aan bod komt is de rol van het internationaal recht (zie bijvoorbeeld de impressie van de bijeenkomst in Zeeland, in hoofdstuk 5). Hoewel men in de discussies over het algemeen sterk hecht aan het internationaal recht, wordt tegelijkertijd geconstateerd dat de besluitvorming in de VN-Veiligheidsraad problematisch verloopt en aan hervorming toe is. Op de website van Bureau de Helling wordt in meerdere bijdragen de mogelijkheden en onmogelijkheden van het internationaal recht besproken (zie bijvoorbeeld 'Het VN-mandaat in het rechtsfilosofisch spectrum' en 'Focus op militaire interventie verdoezelt het belang van preventie' in hoofdstuk 3). Gegeven deze discussie is in de steekproef zowel gevraagd naar een algemeen volkenrechtelijke legitimatie als specifiek naar de noodzaak van een mandaat van de VN-Veiligheidsraad. Een meerderheid van de leden vindt dat GroenLinks alleen missies met een volkenrechtelijke legitimatie mag steunen. Dit hoeft echter niet per se een mandaat van de VN-Veiligheidsraad te zijn: een minderheid

van 36% stelt die striktere eis als voorwaarde voor steun aan een missie.

Naast de voorwaarden op het gebied van de 3D benadering en de volkenrechtelijke legitimatie is er van oudsher ook discussie binnen GroenLinks over het exacte operationele mandaat dat militairen meekrijgen. In zijn analyse van de ontwikkeling in het denken van GroenLinks over vrede en veiligheid van Koude Oorlog tot humanitaire interventie bepleit Gerrit Pas op basis van eerdere ervaringen om terughoudend te zijn met het formuleren van al te gedetailleerde criteria. Ook in de bijeenkomsten in het land is de leden een stelling voorgelegd over het stellen van criteria aan missies. In die discussies bestond duidelijke steun voor dit pleidooi van Gerrit Pas. Met de stelling 'GroenLinks moet terughoudend zijn met het stellen van voorwaarden aan de militaire uitvoering en duur van een missie' was echter 36% van de leden het eens. De steekproef wijkt hierin dus af van de gesprekspartners tijdens de provinciale tournee.

Concluderend kunnen we stellen dat de standpunten van de leden die aanwezig zijn bij de bijeenkomsten en die van een aselechte steekproef onder de leden grosso modo overeenkomen. Dit sterkt ons in de gedachte dat we op de goede weg zijn met deze vorm van partijgesprek en het geeft goede handvatten voor het herschrijven van de dilemma's uit het startdocument tot een afwegingskader dat vanaf 29 november aan de leden voorgelegd zal worden in een referendum.

De steekproef

Op basis van een aselechte steekproef zijn 2000 leden geselecteerd om de enquête te beantwoorden, zo'n 10% van het totale bestand. Van de geselecteerden heeft 32% gereageerd, met helaas een ondervertegenwoordiging van vrouwen (zonder dat dit invloed heeft op de uitkomsten). De steekproef was representatief qua leeftijd en spreiding over het land.

Tabel 1: Van ledenbestand naar respondenten

Groep	Aantal	Percentage	Van de
Leden	20491	-	-
Steekproef	2000	10%	Leden
Respondenten	639	32%	Steekproef

Tabel 2: Vertegenwoordiging van mannen en vrouwen

Geslacht	Onder respon- denten	In steekproef	Alle leden
Man	63	51	52
Vrouw	34	42	41
Onbekend	4	7	7

Percentages

Tabel 3: Vertegenwoordiging naar leeftijd

Statistiek	Onder respon- denten	In steekproef	Alle leden
Gemiddelde	1965	1965	1966
Standaarddevi- atie	15	15	15
Missend	2%	20%	20%

Tabel 4: Vertegenwoordiging naar provincie

Provincie	Onder respon- denten	In steekproef	Alle leden
Drenthe	2	2	2
Flevoland	1	1	1
Friesland	3	3	3
Gelderland	12	12	12
Groningen	6	6	5
Limburg	5	3	4

Noord-Holland	24	22	21
Noord-Brabant	8	12	8
Overijssel	5	4	4
Utrecht	15	13	13
Zeeland	1	1	1
Zuid-Holland	15	20	19
Buitenland	2	1	1
Missend	0	3	3

Percentages

Tabel 5: Criteria

Criterium	Voor	Tegen	Geen antwoord	'Heel veel belang' a
1	14 (12,17)	84 (81,87)	1 (1,2)	58 (55,61)
2	66 (63,70)	29 (26,32)	4 (3,5)	52 (48,55)
3a	59 (55,62)	35 (32,38)	6 (5,8)	49 (46,53)
3b	36 (34,40)	57 (54,60)	6 (5,8)	40 (37,43)
4	72 (69,75)	22 (19,25)	6 (4,7)	65 (62,68)
5	21 (18,23)	72 (69,75)	7 (6,9)	38 (35,42)
6	61 (58,64)	31 (28,34)	8 (6,9)	49 (46,53)
7	36 (33,39)	57 (54,60)	7 (5,8)	22 (19,24)

Percentages (met 95% onzekerheidsintervallen)

a Percentage van voorstanders

Criteria corresponderend bij nummers in Tabel 5:

1. GroenLinks mag nooit een militaire interventie steunen.
2. GroenLinks mag alleen een militaire interventie steunen als deze tot doel heeft gruwelijk en grootschalig geweld tegen groepen burgers tegen te gaan.
3.
 - a. GroenLinks mag alleen een militaire interventie steunen als er een internationaal, volkenrechtelijk mandaat is voor deze missie.
 - b. GroenLinks mag alleen een militaire interventie steunen als er een mandaat is van de Verenigde Naties voor de missie.
4. GroenLinks mag alleen een militaire interventie steunen als de missie een onderdeel is van een bredere aanpak die tegelijkertijd diplomatie en wederopbouw omvat.
5. GroenLinks mag alleen een militaire interventie steunen als de meerderheid van de Nederlandse bevolking de interventie steunt.
6. GroenLinks mag alleen een militaire interventie steunen als er een plan en de benodigde middelen zijn om op de lange termijn bij te dragen aan een stabiele, veilige situatie voor burgers.
7. GroenLinks moet terughoudend zijn met het stellen van voorwaarden aan de militaire uitvoering en duur van een missie.

7.3 Partijbrede discussie militaire interventies: van start tot finish

Marjolein Meijer en Jasper Blom

Inleiding

Bij haar aantreden maart 2013 was een van de ambities van het partijbestuur een partijbrede discussie over militaire interventies, mede naar aanleiding van de ledenmailing van 28 november 2012 van Bram van Ojik waarin aangegeven werd dit met de leden te willen bespreken en de inbreng van de Commissie van Dijk hieromtrent. Onder verantwoordelijkheid van de permanente programma-

commissie (PPC) is deze discussie voorbereid door Niels Feis (PPC) en Gerrit Pas (Bureau de Helling, BdH). Onderdeel van deze voorbereiding was een ronde door de partij waarbij gesproken is met de internationale werkgroepen, Bram van Ojik, beleidsmedewerkers van de Tweede Kamerfractie, vertegenwoordigers van DWARS, het partijbestuur en een flink aantal geïnteresseerde leden. Daarnaast schreef Gerrit Pas een overzicht van het denken over militaire interventies van GroenLinks ('Burgers Beschermen'). Uit deze voorbereidingen bleek duidelijk dat deze partijbrede discussie past in een lange traditie van GroenLinks met uitgebreide discussies over het thema militaire interventies.

De aanvankelijk wijd uitwaaiende discussie werd uiteindelijk gefocust op het bereiken van drie doelen. In de eerste plaats beoogde het partijbestuur te komen tot een gesprek dat recht zou doen aan de complexiteit van het onderwerp en zou leiden tot meer onderling begrip over de verschillende standpunten die in de partij over dit onderwerp bestaan. In de tweede plaats was het de bedoeling om te komen tot een breed gedragen afwegingskader, dat gebruikt kan worden door volksvertegenwoordigers van GroenLinks in geval zich een nieuw verzoek om steun voor een militaire interventie voordoet. Een dergelijk afwegingskader zou de volksvertegenwoordigers handvatten moeten geven om in de hectiek van alledag en gegeven de complexiteit van concrete gevallen de beslissing van de fractie terug te brengen tot 'ja' of 'nee' tegen een verzoek om steun aan een militaire interventie. In de derde plaats wilde het partijbestuur komen tot een set van procesafspraken, die helderheid moesten scheppen over de manier waarop de leden en volksvertegenwoordigers idealiter in gesprek kunnen gaan over de beslissing om een militaire interventie al dan niet te steunen.

De opzet van de partijbrede discussie over militaire interventies volgde de notitie 'Leden en kiezers betrekken – Versterking ledenparticipatie en wijziging interne partijstructuur'.¹ Deze notitie was een uitwerking op dit vlak van het partijbestuur van de congresuitspraken naar aanleiding van het rapport van de Commissie van Dijk. Uitgangspunt daarin is de behoefte aan het voeren van brede, open discussies waaraan leden en niet-leden kunnen deelnemen.

Die discussies moeten uiteindelijk bijdragen aan de formele standpuntbepaling van de leden van GroenLinks. Als input voor de discussie diende een startnotitie. De inbreng van alle deelnemers aan de discussie werd verwerkt tot het slotdocument (afwegingskader militaire interventies). Met een referendum over dit slotdocument wordt de discussie afgesloten.

In de zomer van 2014 werd de uitvoering van het projectplan voor de partijbrede discussie militaire interventies gestart onder leiding van een projectteam bestaande uit Marjolein Meijer (portefeuillehouder partijbestuur), Jasper Blom (projectleider en directeur Bureau de Helling) en Tamara van Ree (projectsecretaris, Bureau de Helling). Zij werden ondersteund door een klankbordgroep bestaande uit GroenLinkers met een grote staat van dienst binnen de partij en/of op het terrein van militaire interventies: Martijn Dadema, Niels Feis, Helen Kuiper, Jan Schaaake, en Nikki de Zwaan. De penvoerders willen de klankbordgroep hartelijk danken voor hun waardevolle advies, zonder hen medeverantwoordelijk te willen maken voor de uitkomsten.

In deze notitie wordt allereerst uiteengezet hoe de partijbrede discussie is verlopen, op welke wijzen input verkregen is (de annex bevat feitelijke informatie over bijeenkomsten, betrokkenen, en participatie). Vervolgens wordt besproken op welke wijze deze input gewogen is en verwerkt is tot het slotdocument. Hiermee kan een beeld gevormd worden hoe met de inbreng door de leden en door externen is omgegaan. Deze notitie is opgesteld door de penvoerders: Marjolein Meijer (portefeuillehouder in het partijbestuur), Jasper Blom (directeur Bureau de Helling, projectleider).² De discussie over militaire interventies was een pilot voor de partijbrede discussies in het kader van de verbetering van de ledenparticipatie. Onderdeel daarvan is ook een evaluatie van het proces. Deze inhoudelijke verantwoordingsnotitie van de penvoerders is een stap die hopelijk behulpzaam is bij de verdere evaluatie van de pilot.

Input in het debat

Leden en sympathisanten konden op verschillende wijzen participeren in het debat:

Debatbijeenkomsten. Er zijn bijeenkomsten door heel het land geweest (zie annex) waarin gesproken is over de startnotitie. Om de bijeenkomsten inhoudelijk te voeden werd in aanvulling op de startnotitie ook een video vertoond met discussie-aanzetten van leden en externe commentatoren. Tijdens deze bijeenkomsten waren de penvoerders aanwezig om de input voor verdere verwerking mee te nemen.

Website bureaudehelling.nl. Gedurende de partijdiscussie bood Bureau de Helling ruimte om langere of kortere bijdragen te leveren. Daarnaast heeft de redactie van bureaudehelling.nl gericht interne en externe betrokkenen benaderd om input te leveren aan de discussie en impressies van alle bijeenkomsten gepubliceerd.

Enquête onder leden. Naar aanleiding van de bijeenkomsten en discussie op de website is een enquête gehouden waarin een aantal stellingen aan een steekproef van 2.000 leden werd voorgelegd. Over de steekproef wordt gerapporteerd in een artikel op bureaudehelling.nl.³

Overige input. Tijdens het gehele partijdebat zijn leden uitgenodigd om eventuele input te mailen aan de penvoerders. Daarnaast hebben de penvoerders notie genomen van discussies die plaatsvonden bij bijvoorbeeld huiskamerbijeenkomsten of op de Groen-Links LinkedIn-groep.

De penvoerders willen de belangrijke en waardevolle rol van de provinciale besturen bij de organisatie van de provinciale bijeenkomsten niet onvermeld laten, en Eva Groen-Reijman danken voor haar uitstekende optreden als gespreksleider bij de provinciale bijeenkomsten. Daarnaast willen de penvoerders de internationale

werkgroepen danken voor hun waardevolle inhoudelijke input en bereidheid om constructief mee te denken over de organisatie van een expertmeeting die de inhoudelijke onderbouwing van de discussie verder schraagde.

Principes bij de verwerking van de input tot een slotdocument

Het startdocument dat diende als input voor de discussie werd opgesteld als een set van dilemma's. Dat diende om de discussie op gang te brengen en scherp te krijgen wat voor GroenLinks belangrijk was in het maken van de afweging over mogelijke steun aan militaire interventies. Op basis van de partijdiscussie is dit startdocument herschreven naar een scherpere set van uitgangspunten. Die uitgangspunten zouden meer richting moeten geven dan de oorspronkelijke dilemma's en daarmee handvatten bieden aan de volksvertegenwoordigers in hun afweging.

Bij het wege van alle input zijn de volgende principes gehanteerd:

Draagvlak: Een punt dat werd ingebracht moest kunnen rekenen op voldoende draagvlak om verwerkt te worden in het slotdocument. Dat kon worden afgemeten aan hoe vaak een punt in de discussie werd ingebracht en hoe er door deelnemers op gereageerd werd in provinciale bijeenkomsten, ingezonden stukken en de steekproef.

Kern van het vraagstuk: Om relevant en nuttig te zijn zou het afwegingskader alleen moeten gaan over de kern van het vraagstuk dat aan deze discussie ten grondslag lag, namelijk "hoe wegen we af wanneer we wel of niet steun geven aan een militaire missie?". Daarmee is een deel van de rijke discussie niet meegenomen in het slotdocument.

Samenhangend geheel: Het uiteindelijke afwegingskader moet zo opgesteld zijn dat het richtinggevend en bruikbaar is, waarbij de uitgangspunten in samenhang helpen bij de afweging.

Verhouding tot de bredere politieke beginselen van GroenLinks: Onze standpunten specifiek over militaire interventies zouden in lijn moeten zijn met de beginselen van GroenLinks. Er was geen aanleiding die deed vermoeden dat de beginselen en het partijprogramma van GroenLinks op het terrein van militaire interventies aan een grondige revisie toe zijn.

Juistheid en toepasselijkheid: Aspecten van de discussie die zich op een specialistisch terrein bevonden (bijvoorbeeld het volkenrecht) of vragen opriepen bij de leden, zijn waar mogelijk aan relevante experts voorgelegd (bijvoorbeeld via bijdragen op de website van Bureau de Helling of tijdens de bijeenkomst van de internationale werkgroepen). Hen werd gevraagd om de complexiteit te duiden en conclusies te toetsen op feitelijke juistheid en toepasselijkheid in de context van deze discussie.

Toepassing van deze principes – met name die van de focus op de kern van het vraagstuk - betekende dat een aantal thema's of standpunten niet zijn verwerkt in het slotdocument, ook al betrof het belangrijke en interessante inzichten. Deels zullen deze inzichten terugkomen in de publicatie de onder verantwoordelijkheid van het partijbestuur gemaakt wordt waarin de bijdragen van bureaudehelling.nl, impressies van de bijeenkomsten en documentatie voor het debat gebundeld worden.

De keuzes die gemaakt zijn bij de verwerking van de input in het afwegingskader

Gezien de rijke discussie in de partij is het niet mogelijk op alle ingebrachte punten in te gaan. In het hier volgende wordt voor een aantal grotere en terugkerende thema's of standpunten besproken hoe ze verwerkt zijn in het afwegingskader of op andere plekken terugkomen.

Pacifisme. De eerste afweging voor de penvoerders was hoe omgegaan moest worden met de pacifistische stroming die van oudsher binnen GroenLinks bestaat. Tijdens de bijeenkomsten kwam duidelijk naar voren dat pacifistisch gedachtegoed leeft bij een deel van de leden van GroenLinks, maar ook dat het een minderheidsstandpunt is. Hetzelfde gold voor de discussie op bureaudehelling.nl, waar de redactie er voor zorggedragen heeft dat het pacifistische geluid – dat vaak gepassioneerd beleefd wordt – aan bod kwam. De steekproef bevestigde dat principieel pacifisme een minderheidsstandpunt is: 14% van de respondenten wijst elke vorm van steun aan een militaire interventie af. Een meerderheid van de leden van GroenLinks wijst militaire inzet niet categorisch af, maar staat er wel kritisch en terughoudend tegenover. De penvoerders hebben daarom niet gekozen om het afwegingskader vanuit een puur pacifisme op te stellen. In plaats daarvan is het afwegingskader er op gericht te verhelderen in welke omstandigheden het inzetten van geweld voor GroenLinks wél een optie kan zijn.

Internationale volkenrechtelijke legitimering. Uit de bijeenkomsten bleek dat de leden worstelen met de volkenrechtelijke legitimering van militaire interventies. Hoewel GroenLinks van oudsher zeer hecht aan een sterke internationale rechtsorde, ziet men tegelijk dat de VN-Veiligheidsraad niet functioneert zoals wenselijk geacht (bijvoorbeeld door de vetomacht van de permanente leden van de Veiligheidsraad). Er werd regelmatig gepleit voor hervorming van de VN-Veiligheidsraad – overeenkomstig recente verkiezingsprogramma's van GroenLinks. Gezien deze discussie is er een aantal deskundigen op het gebied van volkenrecht gevraagd input te leveren op bureaudehelling.nl (zie bijvoorbeeld Michiel van de Kasteelen en het interview met prof. Nollkaemper). Zij onderschreven de problemen met het strikt vasthouden aan het mandaat van de VN-Veiligheidsraad en gaven alternatieven. Daarnaast zijn in de steekproef twee varianten voorgelegd: een 'strikte' formulering (steun alleen bij een mandaat van de VN-Veiligheidsraad) en een formulering die ruimte laat aan andere vormen van internationaalrechtelijke legitimatie. Een minderheid van de leden (36%) steunde

de strikte formulering. De ruimere formulering kon rekening op steun van de meerderheid van de leden (59%). Deze input heeft uiteindelijk geleid tot de formulering in het afwegingskader dat uitgangspunt is dat “een interventie legitimering in het internationaal recht heeft.”

Belang van samenhang en volgtijdelijkheid. Bij militaire interventies hamert GroenLinks op het belang van een samenhang met diplomatie, ontwikkelingswerk en wederopbouw (in vakjargon: de 3D-benadering, voor *diplomacy, development, and defense*). Dit werd breed gedeeld door de leden en is daarom expliciet opgenomen als uitgangspunt. Met het oog op verdere uitwerking van dit thema is verdere verdieping gegeven aan de 3-D benadering en de samenhang tussen de ‘D’s’ tijdens de expertbijeenkomst georganiseerd door de internationale werkgroepen. Zie bijvoorbeeld de bijdrage van Pepijn Gerrits (NIMD) aan de expertbijeenkomst.

Lastiger was het om de geschiedenis van een conflict een goede plek te geven in het afwegingskader. Bijvoorbeeld Judith Sargentini stelt (in de video die voor de partijdiscussie gemaakt is) dat het typisch GroenLinks is om te kijken naar de historische wortels van conflicten. Waarom zitten we nu met een situatie waarin een militaire interventie overwogen wordt, hadden we dat niet kunnen voorkomen? Het belang en de mogelijkheid om door vroeg in te grijpen met niet-militaire middelen grootschalig en gruwelijk geweld te voorkomen werd regelmatig ingebracht in de bijeenkomsten en op de website (zie bijvoorbeeld Nienke van der Have). Vanuit het oogpunt van volgtijdelijkheid hebben GroenLinkers een duidelijke voorkeur voor vroegtijdige maatregelen om gewelddadige conflicten te voorkomen of in de kiem te smoren. Op het moment dat er sprake is van gruwelijk en grootschalig geweld en een militaire interventie overwogen wordt, is het echter te laat om preventieve maatregelen in te zetten. Vandaar dat deze volgtijdelijkheid niet van toepassing is als uitgangspunt bij het besluit als eenmaal de militaire interventie voorligt.

Slagingskans en informatievergaring. In het startdocument werd gesproken over het dilemma van de slagingskans en de consequenties van de inzet van militaire middelen. De slagingskans en de consequenties van geweld werden breed geacht onvoorspelbaar te zijn en teveel afhankelijk van de specifieke context van het conflict en de invulling van de missie. Een inschatting daarvan maken wordt al snel koffiedik kijken, en kan daarom geen goede basis zijn voor een discussie met de leden. Wel was er steun voor een lange-termijn betrokkenheid als uitgangspunt bij een interventie (61% van de leden was het eens met de stelling “GroenLinks mag alleen een militaire interventie steunen als er een plan en de benodigde middelen zijn om op de lange termijn bij te dragen aan een stabiele, veilige situatie voor burgers”).

Tevens wezen diverse leden op het belang van voldoende en juiste informatie om een goede inschatting te kunnen maken van de slagingskans van een interventie. Men zocht naar informatie ten aanvulling van de informatie die via ‘officiële kanalen’ over de interventie beschikbaar is. Met name werd hier gewezen op het belang van informatie van partners ter plekke en groene partijen in Europa en (waar mogelijk) in de conflictgebieden. Hier ligt onder andere een taak voor de portefeuillehouder in het partijbestuur, met name via de netwerkkring van de Europese Groene Partij.

Politieke en maatschappelijke context. Tijdens de bijeenkomsten brachten leden in dat ze zich niet wilden laten leiden door de politieke en maatschappelijke context, zowel bij wel (‘de meerderheid van de Nederlandse burgers wil het’) als niet interveniëren (‘ja er is gruwelijk en grootschalig geweld tegen groepen burgers, maar de meerderheid van de Nederlanders wil niet’). Het beeld dat de leden van GroenLinks allereerst zelfstandig een afweging willen maken een interventie al dan niet te steunen werd bevestigd door de steekproef: met de stelling dat GroenLinks alleen interventies mag steunen als de meerderheid van de bevolking achter de interventie staat is slechts 21% van de leden het eens. Zodoende is de maatschappelijke context niet opgenomen als uitgangspunt in het afwegingskader. Daarbij kan ook opgemerkt worden dat de politieke en

maatschappelijke context meer een politiek-strategische kwestie is dan een daadwerkelijk inhoudelijke afweging over steun aan interventie.

Van startdocument naar slotdocument

De partijbrede discussie heeft tot een grondige revisie van het startdocument geleid. De zeven dilemma's zijn uiteindelijk teruggebracht tot vijf uitgangspunten.

Startdocument Dilemma's zijn...	Slotdocument Uitgangspunt voor steun van GroenLinks zijn dat...
Rechtvaardig doel	een interventie bijdraagt aan de bescherming van groepen burgers tegen gruwelijk en grootschalig geweld;
Juiste motief	
Legitieme autoriteit	een interventie legitimering in het internationaal recht heeft;
Proportionaliteit	wordt aan gerefereerd in de inleidende alinea's van het afwegingskader: 'het blijft een moeilijke afweging of de positieve effecten van de militaire inzet (de bescherming van burgers) opwegen tegen de negatieve effecten. Hierbij weegt ook proportionaliteit van de inzet mee';
Laatste redmiddel	alle niet-militaire opties zijn overwogen en onvoldoende effectief gebleken; een interventie onderdeel zal zijn van een geïntegreerde aanpak die diplomatie, humanitaire hulp en wederopbouw omvat;
Slagingskansen	de regering zich committeert om ook op de lange termijn bij te dragen aan een stabiele, veilige situatie voor burgers ter plekke;
Politieke en maat-	(niet opgenomen)

schappelijke context	
----------------------	--

Annex: feiten en cijfers van de partijbrede discussie

Overzicht bijeenkomsten

Naam	Datum/organisator	Opkomst (ruwweg)	Bijzonderheden
Symposium 'Burgers beschermen'	11 september BdH	100	Lancering gelijknamige publicatie en afscheid Gerrit Pas van BdH
Provinciale bijeenkomst	13 september Bestuur ZH	50	
Provinciale bijeenkomst	18 september Bestuur Utrecht	50	
Provinciale bijeenkomst	20 september Bestuur Gelderland	45	
Provinciale bijeenkomst	27 september Besturen Drenthe, Friesland, Groningen	35	
Provinciale bijeenkomst	30 september Bestuur Zeeland	12	
Provinciale bijeenkomst	4 oktober Bestuur Flevoland	18	
Ledendag	5 oktober Partijbestuur	40	Sessie op de algemene GroenLinks ledendag
Provinciale bijeenkomst	11 oktober Bestuur NH	40	Met inbreng prof. em. Mein-

			dert Fennema
Provinciale bijeenkomst	18 oktober Bestuur Overijssel	30	
Expertmeeting	30 oktober Internationale werkgroepen	55	
Provinciale bijeenkomst	15 november Bestuur Limburg	35	Presentatie uitkomsten steekproef

Overzicht discussie bureaudehelling.nl

Type	Aantal (ruwweg)	Bijzonderheden
Verslag/impressie bijeenkomst	11	
Artike/blog	20	Bijdragen van experts (intern en extern) en leden
Korte bijdrage	20	Bijdragen van leden, ongeveer 300 woorden

7.4 Referendumtekst

Afwegingskader militaire interventies

GroenLinks is een internationaal georiënteerde partij. Dit uit zich onder andere in een grote betrokkenheid van de leden bij beslissingen over militaire inzet in het buitenland. We koesteren de wens om burgers te beschermen tegen geweld dat met gewapende conflicten gepaard gaat. Oplossingen zoekt GroenLinks vooral in het gebruik van civiele instrumenten, zoals diplomatie en ontwikkelingssamenwerking. Wij zijn zeer terughoudend ten opzichte van militaire inzet. Wij vragen ons altijd af of een militaire inzet leidt tot een betere situatie voor de burgers ter plekke ten opzichte van de

situatie zonder militair ingrijpen. En ook als er wél militair wordt ingegrepen, zijn civiele instrumenten altijd noodzakelijk om te komen tot duurzame vrede. GroenLinks besluit zeker niet lichtzinnig tot militaire inzet.

Maar GroenLinks volksvertegenwoordigers komen in de praktijk wel voor de vraag te staan om militaire inzet al dan niet te steunen. Deze beslissing is nooit eenvoudig: het blijft een moeilijke afweging of de positieve effecten van de militaire inzet (de bescherming van burgers) opwegen tegen de negatieve effecten. Hierbij weegt ook de proportionaliteit van de inzet mee. Om richting te geven aan de besluitvorming door onze volksvertegenwoordigers zijn op basis van een partijbrede discussie over militaire interventies de onderstaande uitgangspunten geformuleerd, die leidend moeten zijn in het besluit om een militaire interventie te steunen of niet.

Uitgangspunten voor steun van GroenLinks zijn dat:

1. een interventie bijdraagt aan de bescherming van groepen burgers tegen gruwelijk en grootschalig geweld;
2. een interventie legitimering in het internationaal recht heeft;¹
3. een interventie onderdeel zal zijn van een geïntegreerde aanpak die diplomatie, humanitaire hulp en wederopbouw omvat;
4. de regering zich committeert om ook op de lange termijn bij te dragen aan een stabiele, veilige situatie voor de burgers ter plekke;
5. alle niet-militaire opties zijn overwogen en onvoldoende effectief zijn gebleken.

De vraag die voorligt in het referendum:

Vind je dit een geschikt afwegingskader voor onze volksvertegenwoordigers?

Noten

1. GroenLinks is een partij die de internationale rechtsorde hoog in het vaandel heeft staan. Vanuit het volkenrecht kan de Veiligheidsraad van de VN een mandaat geven

voor een militaire interventie. In de praktijk prevaleren bij de besluitvorming in de Veiligheidsraad soms machtspolitieke belangen boven de belangen van de door acuut geweld bedreigde burgers. Terwijl door die conflicterende belangen en veto-rechten van belanghebbende staten een patstelling in de Veiligheidsraad kan optreden, kan ingrijpen wel degelijk legitiem zijn, juist vanwege grootschalig en gruwelijk geweld tegen groepen burgers.

7.5 Proces verbaal politiek referendum afwegingskader militaire interventies

Referendumcommissie GroenLinks

Proces verbaal van de zitting d.d. 14 december 2014 van de Referendumcommissie van GroenLinks ter vaststelling van de voorlopige uitslag van het referendum over het afwegingskader militaire interventies op grond van artikel 12 van de concept Statuten van GroenLinks, die ter besluitvorming voorliggen voor het congres van 7 februari 2015.

Opkomst

In de periode van 29 november tot en met 11 december 2014 heeft een politiek referendum plaats gevonden.

Conform artikel 7 van de Statuten van GroenLinks zijn er 19.913 stemgerechtigde leden voor dit Referendum. Deze stemgerechtigde leden is een oproepingsbrief met steminstructies beschikbaar gesteld.

Het stembureau heeft 4952 geldige stemmen ontvangen.

Het voorstel is aangenomen dan wel verworpen als een meerderheid van de uitgebrachte stemmen vóór dan wel tegen het voorstel

is en die meerderheid tenminste 10% van de leden vertegenwoordigt. 10% van 19.913 is 1.992.

De stemverdeling is als volgt:

Eens:	4291	stemmen
Oneens:	661	stemmen
blanco:	0	stemmen
ongeldig:	0	stemmen

De uitslag

4291 is meer dan 661 en bovendien is 4291 meer dan of gelijk aan 1.992, dus de uitslag van dit Referendum is dat het afwegingskader militaire interventies is aangenomen.

Publiekelijk bekendmaking

De inhoud van dit proces verbaal zal publiekelijk bekend gemaakt worden tijdens een openbare zitting van de Referendumcommissie op dinsdag 16 december 2014 op het landelijk partij bureau van GroenLinks te Utrecht om 9:30 uur. Tegen de uitslag, verwoord in dit proces verbaal, kan, tot uiterlijk 60 minuten na sluiting van deze openbare zitting, bezwaar worden gemaakt, met redenen omkleed, bij de Referendumcommissie.

Tenminste zestig minuten na sluiting van de openbare zitting van de Referendumcommissie zal de Referendumcommissie opnieuw vergaderen. Ook van deze vergadering zal een proces verbaal worden opgemaakt.

Indien blijkt dat er, in de 60 minuten na sluiting van de openbare zitting, geen bezwaren zijn ingediend zal deze voorlopige uitslag definitief worden gemaakt. Indien blijkt dat er, in de 60 minuten na sluiting van de openbare zitting, wel bezwaren zijn ingediend zal de Referendum Commissie in de nieuwe vergadering de bezwaren beoordelen en indien ontvankelijk en gegrond besluiten tot aard en tijdpad van het vervolg traject.

Ondertekening

Dit Proces verbaal is vastgesteld door de Referendumcommissie van GroenLinks bestaande uit Nel van Dijk, Jurien Korzelius en Valentijn de Marez Oyens in het bijzijn van Marielle Stegeman, medewerker van het landelijk bureau GroenLinks. Het Proces Verbaal is vastgesteld te Utrecht op 14 december 2014 om 10:56 uur.

W.G. Nel van Dijk
Referendumcommissie, voorzitter

W.G. Jurien Korzelius
Referendumcommissie

W.G. Valentijn de Marez Oyens
Referendumcommissie

W.G. Mariëlle Stegeman
medewerker landelijk bureau GroenLinks

NB er is geen bezwaar aangetekend op bovenstaand proces verbaal. Daarom drukken wij niet het proces verbaal af van de tweede zitting.

7.6 Interactie met leden bij standpuntbepaling Tweede Kamerfractie inzake militaire interventies¹

De leden van GroenLinks tonen een grote betrokkenheid bij burgers in het buitenland die lijden onder grootschalig en gruwelijk geweld. Grootschalige en langdurige conflicten zijn vaak complex en vereisen een goed debat over de mogelijkheden van betrokkenheid vanuit de internationale gemeenschap. In de praktijk hoort een militaire interventie – met deelname van Nederland - tot die mogelijkheden en komen onze volksvertegenwoordigers voor de vraag te staan om een Nederlandse militaire inzet al dan niet te steunen.

Deze beslissing is nooit eenvoudig. Het is belangrijk dat er een zorgvuldige afweging plaatsvindt, met inbreng van de leden.

Volksvertegenwoordigers hebben een eigen mandaat, maar de Tweede Kamerfractie betreft voorafgaand aan haar afweging op een gestructureerde wijze de leden. Het partijbestuur heeft die werkwijze uitgewerkt in onderstaande stappen. De GroenLinks fractie maakt niet louter gebruik van informatie die door de regering wordt aangeleverd. Door interne en externe experts te betrekken kunnen we nieuwe kennis en aanvullende inzichten vergaren en die betrekken in de dialoog met de leden. De fractie hecht zeer aan deze dialoog. Het uitgangspunt is het vastgestelde 'Afwegingskader Militaire Interventies'. De volgende stappen zijn daarbij leidend:

1. Directe analyse: wanneer een beroep gedaan wordt op de Nederlandse regering om een bijdrage aan een internationale missie te leveren zal de Tweede Kamerfractie, al voordat er een zogenoemde Artikel 100-brief van het kabinet ligt, een begin maken met analyse van de situatie. Ook andere betrokkenen in de partij kunnen in het opstellen van deze analyse een rol spelen. Zodra de Artikel 100-brief de benodigde informatie van de kant van de regering heeft verschaft, wordt deze analyse afgerond en vormt deze de basis voor de dialoog.
2. Inbreng van interne en externe expertise en dialoog met de leden: inbreng in de dialoog wordt geleverd door: (i) ter zake kundige leden uit werkgroepen en netwerken in de partij; (ii) externe deskundigen. Er wordt gestreefd naar een brede consultatie met een diversiteit aan expertise en ervaring. De mogelijkheden worden mede bepaald door beschikbare tijd tussen beschikbaar komen van de Artikel 100-brief en het moment waarop de Tweede Kamer hierover debatteert.
3. Informatievergaring en inbreng van expertise internationale groene partners en vanuit EP perspectief: inbreng van de positie van relevante Europese groene partijen is ook van belang. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de netwerken van de Europese Groene Partij en de EP-delegatie. In de afweging wordt ook zoveel mogelijk

gebruik gemaakt van informatie van aanverwante organisaties in het conflictgebied, zoals groene partijen of maatschappelijke organisaties. Dit kan waardevolle extra context geven bij de afweging die gemaakt moet worden.

4. Openbaarheid: uitgangspunt is openbaarheid van de bijeenkomst(en). Alleen als het onderwerp of de gevoeligheid van de besluitvorming dat vraagt, worden de bijeenkomst(en) in beslotenheid gehouden. In dat geval wordt ervoor gezorgd dat lokale vertegenwoordigers (bv. fractievoorzitters of voorzitters van afdelingen) bij de bijeenkomst aanwezig kunnen zijn om de stem van leden te vertegenwoordigen.
5. Consultatie van de leden: afhankelijk van de situatie, de politieke gevoeligheid en de beschikbare tijd voordat het besluit moet worden genomen, kan besloten worden tot aanvullende vormen van ledenconsultatie.
6. Verantwoording: achteraf maakt de fractie aan de leden inzichtelijk hoe zij tot haar standpunt is gekomen. Daarbij wordt duidelijk gemaakt welke afwegingen gemaakt zijn op de uitgangspunten uit het afwegingskader.
7. Evaluatie: na elk besluit over interventie wordt het proces geëvalueerd. Het partijbestuur draagt daarvoor zorg en betreft de verschillende betrokkenen uit het proces in deze evaluatie.
8. Vroegtijdige signalering: fractie en partijbestuur dragen gezamenlijk verantwoordelijkheid om zo mogelijk vroegtijdig te signaleren waar zich conflicten voordoen waarbij Nederland betrokken zou kunnen raken. Het partijbestuur bepaalt aan de hand daarvan of vroegtijdige dialoog met de leden wenselijk is.

Noten

1. Deze procesafspraken zijn opgesteld bij het 'Afwegingskader Militaire Interventies' dat eind november 2014 in een referendum werd voorgelegd aan de leden van GroenLinks. Naar dat afwegingskader wordt in dit document verwezen.

Colofon

Tekst: Jaap van Arkens, Gied ten Berge, Kees Blase, Jasper Blom, José Boon, Egbert Born, Marijn Bouwmeester, René Cuperus, Henk Daalder, Jos van Dijk, Katinka Eikelenboom, Hans Feddema, Paul Fransen, Pepijn Gerrits, Marlies Glasius, Rik Grashoff, Jan Gruiters, Liesbeth Gulpers, Nienke van der Have, Jan Hoek, Hennie Jansen, John Jorna, Michiel van de Kasteelen, Christ Klep, Thom Klück, Bob Kruit, Menno Kuiper, Anna Lohfink, Hannie Lutke Schipholt, Marjolein Meijer, Erica Meijers, Okke Mostard, André Nollkaemper, Wim Nusselder, Simon Otjes, Partijbestuur GroenLinks, Paul Puntman, Tamara van Ree, Referendumcommissie GroenLinks, Bert Ritter, Jan Schaake, Johanna Schneegeß, Gwendolyn van Sijl, Nico van Straalen, Paul Straver, Frans Teutscher, Michiel van der Velden, Amarens Veeneman, Désirée Verweij, Mark Waanders, Tom van der Wal, Ary van de Water, Henk de Weerd, Sibbele Witteveen, Richard Wouters

Illustratie: Raph de Haas

Ontwerp kaft: Socrates Schouten

Opmaak: Tamara van Ree

2015

Copyrights voor de teksten liggen bij de auteurs.

Uitgave: Bureau de Helling – Wetenschappelijk Bureau GroenLinks
Oudegracht 312, Postbus 8008, 3503 RA Utrecht

Telefoon: 030 23 999 00

E-mail: info@bureaudehelling.nl

Website: www.bureaudehelling.nl

Burgers beschermen

GroenLinks van Koude Oorlog
naar humanitaire interventie

Gerrit Pas

Auteur: Gerrit Pas

Jaartal: 2014

ISBN: 978-90-72288-56-1

Prijs: 5 euro voor een papieren exemplaar, PDF gratis

Bestellen: bureaudehelling.nl/publicatie/burgers-beschermen

Vrede, daar blijf je aan werken

GroenLinks en militaire interventies

Partijbrede discussie 2014

In het najaar van 2014 voerde GroenLinks een partijbreed gesprek over militaire interventies. Tijdens tal van provinciale bijeenkomsten en een groot debat op de website van Bureau de Helling werden standpunten uitgewisseld, argumenten gewogen, en is de dialoog met elkaar aangegaan. Zowel leden als sympathisanten, interne en externe experts werden actief bij dit partijgesprek betrokken. Het gesprek werd afgesloten met een ledensteekproef en een referendum.

Vrede, daar blijf je aan werken bundelt de bijdragen aan het gesprek, verslagen van de bijeenkomsten en officiële documenten. Gezamenlijk geeft dit een rijk beeld van de actuele stand van zaken in de discussie over vrede en veiligheid binnen GroenLinks. Het vormt een tweeluik met *Burgers beschermen. GroenLinks van Koude Oorlog naar humanitaire interventie* (Gerrit Pas, 2014) waarin de discussie binnen GroenLinks over vrede en veiligheid van 1989 tot 2012 besproken wordt.

